

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

TANJA HRIBAR

Etika in vrednote pri Alojzu Rebuli

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Aleksander Bjel evi

Univerzitetni –tudijski program:
Slovenski jezik in književnost

Ljubljana, 2013

Povzetek

Diplomska naloga obravnava etiko in vrednote v pisateljskem opusu Alojza Rebule. Najdene vrednote so razvršene v urejen hierarhični sistem, v katerem so le-te razporejene po prioriteti. S takšno razvrstitvijo je nakazano, katere vrednote ali skupine vrednot Rebula ocenjuje kot pomembnejše od drugih. Raziskava ugotavlja, da so v Rebulovem opusu v ospredju apolonske vrednote, znotraj teh pa zlasti izpolnitvene (vera v boga), prav pisatelj zagovarja tudi moralne vrednote. Med dionizijskimi vrednotami prevladujejo vrednote potence (ljubezen do domovine), do hedonskih vrednot pa je Rebula očitno zadržan. Nekatere vrednote pisatelj odločno odklanja.

Glavne besede: Rebula, slovenska književnost, vrednote, dionizijske vrednote, apolonske vrednote

Abstract

This thesis addresses the ethics and values in the work of the writer Alojz Rebula. Found values are classified in an organized hierarchical system according to priority. Such classification shows which values or groups of values Rebula assesses as more important. This survey shows Rebula's tendency to Apollonian values, within these particularly values of fulfilment (faith in God), although the writer defends moral values as well. Among Dionysian values prevail potency values (patriotism). On the other hand he is apparently retained from hedonic values. There are some values which the writer strongly rejects.

Key words: Rebula, Slovenian literature, values, Dionysian values, Apollonian values

SEZNAM KRATIC

CCZ: *Cesta s cipreso in zvezdo*

DG: *Divji golob*

JJ: *Jutri ez Jordan*

KR: *Ka ja rofta*

NP: *Nokturno za Primorsko*

NSP: *Na slovenskem poldnevniku*

SP: *Sen ni ples*

VSV: *V Sibilinem vetru*

VB: *Vrt bogov*

KAZALO

1 UVOD	7
2 ALOJZ REBULA ó FIIVLJENJE IN DELO	9
3 VSEBINSKA IN TEMATSKA OPREDELITEV ROMANOV	12
3.1 <i>Sen ni ples</i> (1960)	12
3.2 <i>V Sibilinem vetru</i> (1968)	12
3.3 <i>Divji golob</i> (1972)	13
3.4 <i>Jutri ez Jordan</i> (1988)	13
3.5 <i>Ka ja rofta</i> (1994)	14
3.6 <i>Cesta s cipreso in zvezdo</i> (1998)	14
3.7 <i>Nokturno za Primorsko</i> (2004)	15
4 VREDNOTE	16
4.1 Vrednote v filozofiji	16
4.2 Vrednote v psihologiji	18
4.3 Rebulovo razmi-ljanje o vrednotah	18
4.4 Opredelitev vrednot	20
4.5 Hierarhija vrednot	21
5 DIONIZI NE VREDNOTE PRI REBULI	23
5.1 HEDONSKE VREDNOTE	23
5.1.1 Prijateljstvo	23
5.2 POTEN NE VREDNOTE	25
5.2.1 Ljubezen do domovine	26
5.2.1.1 Manjvrednostni kompleks Slovencev	28
5.2.1.2 Narodni aktivizem	30
5.2.1.3 Narodna identiteta	31
5.2.1.4 Narodnost kot smisel fiivljenja.....	32
5.2.1.5 Narodnost in vera	33
5.2.2 Ljubezen do maternega jezika	34
5.2.3 Narodni ponos	39
5.2.4 Denar	40
6 APOLONSKE VREDNOTE PRI REBULI	42

6.1 MORALNE VREDNOTE.....	42
6.1.1 Dobrota.....	43
6.1.2 Ljubezen	45
6.1.2.1 fenska kot smisel bivanja.....	45
6.1.2.2 Izguba ljubljene fenske	48
6.1.2.3 »Ena ljubezen za eno fivljenje«	49
6.1.2.4 Neusli-ana ljubezen.....	49
6.1.2.5 Ideal fenskega bitja	50
6.1.3 Svoboda.....	51
6.1.4 Pravica	52
6.2 IZPOLNITVENE VREDNOTE	53
6.2.1 Vera v Boga	53
6.2.1.1 Vera je dar.....	54
6.2.1.2 Vera je ljubezen in ponifnost.....	55
6.2.1.3 Vera je upanje	55
6.2.1.4 Vera je smisel fivljenja	56
6.2.1.5 Iskanje razumske utemeljitve vere	57
6.2.1.6 Vera v ve no fivljenje	58
6.2.1.7 Dvom v obstoj Boga.....	62
6.2.1.8 Dvom v dobronamernost Boga	63
6.2.1.9 Strpnost do (druga e) verujo ih.....	64
6.2.2 Resnica.....	65
6.2.3 Kultura	66
6.2.4 Umetnost.....	68
6.2.5 Knjifevnost.....	70
6.2.5.1 Dante.....	71
6.2.6 Antika	72
6.2.7 Izobrazba	73
6.2.8 Narava	75
6.2.8.1 Kras	75
6.2.8.2 Trst	77

6.2.9 Lepota	78
6.2.10 Smiselnost fivljenja	79
7 VREDNOTE, KI JIH REBULA ODKLANJA.....	81
7.1 Nacionalizem	81
7.2 Denar, slava, pohlep.....	81
8 ZAKLJU EK.....	83
10 VIRI IN LITERATURA.....	86
10.1 Viri	86
10.2 Literatura	86

1 UVOD

Predmet diplomskega dela so etika in vrednote v pisateljskem opusu slovenskega trfla-kega pisatelja Alojza Rebule. Glede na to, da etika temelji na vrednotah, se osredoto amo na slednje. Glavni vpra-anji, na kateri flavimo odgovoriti, sta: katere vrednote je mogo e iz Rebulovega pisanja razbrati in ali je mogo e izpisane vrednote razvrstiti v hierarhi ni sistem. Zastavljeni cilj zahteva natan no branje izbranega gradiva in izpis vrednot, ki jih je mogo e iz njega razbrati. Vsako identificirano vrednoto sku-amo potrditi z izpisom citata. Razprava vsebuje -tevilne citate, ki so zaradi bolj-e preglednosti pisani lefle e, dalj-i od treh vrstic pa so od ostalega besedila lo eni tudi odstavo no.

V natan nej-o obravnavo je zajetih sedem romanov (*Sen ni ples*, *V Sibilinem vetru*, *Divji golob*, *Jutri ez Jordan*, *Ka ja rofla*, *Cesta s cipreso in zvezdo*, *Nokturno za Primorsko*), dnevnik (*Vrt bogov*) ter knjiga esejev in predavanj (*Na slovenskem poldnevniku*). Omenjene vire dopolnjujeta dve knjigi pogovorov z Rebulo (*Ve er z Alojzom Rebulo*, *Pogovori z Alojzom Rebulo*). Ob tem naj poudarimo, da lo ujemo vrednote, ki jih Rebula zagovarja v esejih, predavanjih, dnevnikih in intervjujih, od vrednot, ki jih v romanih zagovarjajo njegovi literarni liki. Prve obravnavamo kot vrednote Alojza Rebule, druge pa kot vrednote njegovih literarnih likov. Med njimi pri akujemo manj-a odstopanja, saj vrednote pisatelja praviloma niso identi ne z vrednotami njegovih literarnih likov.

Namen diplomske naloge je predstaviti vrednote, ki jih zagovarjajo Alojz Rebula in njegovi literarni liki, ter jih razporediti v urejen hierarhi ni sistem. V njem so vrednote razporejene po prioriteti ter zdruflene v posamezne skupine in podskupine. Pri tem prevzemamo klasifikacijo vrednot, ki jo v monografiji *Nova psiholo-ka teorija vrednot* (2000) navaja Janek Musek. S tak-no razvrstitvijo vrednot flavimo nakazati, katere vrednote ali skupine vrednot Rebula ocenjuje kot pomembnej-e od drugih.

Diplomsko nalogo sestavlja ve poglavij. Prvo je uvodno. Drugo poglavje je namenjeno kratki predstavitvi pisateljevega flivljenja in dela, tretje pa vsebinski in tematski opredelitvi obravnavanih romanov. V etrtem poglavju med drugim predstavljamo Muskovo (2000) opredelitev in razvrstitev vrednot, povzemamo pa tudi Rebulovo razmi-ljanje o vrednotah, ki ga predstavlja v predavanju z naslovom *O spremenljivosti in nespremenljivosti vrednot* (*Na slovenskem poldnevniku*, 1991, 27). Najpomembnej-i del diplomske naloge sta peto in -esto

poglavje z navedbo in analizo vrednot, ki jih je mogoče razbrati iz obravnavane literature, vsaka identificirana vrednota pa je potrjena tudi z izpisom vsaj enega citata. V sedmem poglavju so obravnavane vrednote, ki jih Rebula izrecno odklanja. Osmo poglavje je zaključek.

Rebula je eden najpomembnejših sodobnih slovenskih pisateljev, zato je razumljivo, da je njegov opus predmet številnih strokovnih razprav. Naj omenimo le nekaj avtorjev: Helga Glušič, Franc Zadavec, Marija Pirjevec, Miran Kozma, Roman Kozmus in drugi. Raziskovalci soglašajo, da Rebulovo ustvarjanje zaznamujejo štiri velike teme: nacionalna, verska, bivanjska in umetnostna. Iz njih izhajajo tudi vrednote, ki jih pisatelj zagovarja. Interpreti Rebulovih del so se seveda srečevali z vrednotami v njegovem pisanju, zato so te v manjši meri bile raziskane. Roman Kozmus v disertaciji z naslovom *Rebulova hoja za smislom: teološke kreposti vere, upanja in ljubezni v delih Alojza Rebule* (2003) raziskuje predvsem krščanske vrednote, posredno pa o vrednotah piše tudi Miran Kozma v sestavku *Rebulizmi: 10 ključnih gesel iz književno-ontološkega besednjaka Alojza Rebule* (1996). Naša raziskava se ne omejuje na eno samo vrsto vrednot, na primer na krščanske vrednote, ampak želimo zajeti vse vrednote v obravnavanih delih in svoje ugotovitve posplošiti na celoten pisateljski opus Alojza Rebule.

2 ALOJZ REBULA Ó FIVLJENJE IN DELO¹

Alojz Rebula se je rodil 21. julija 1924 v Tempolaju pri Trstu. To je bil as fa-isti nega nasilja nad Slovenci, ki so z Rapalsko pogodbo postali del Italije. Zato je Rebula obiskoval italijanske -ole in se sloven-ine u il kot tujega jezika. V letih 1936ó1944 je obiskoval italijansko klasi no gimnazijo v Gorici in na semeni- u v Vidmu. Po vojni je v Ljubljani -tudiral klasi no filologijo (1945ó1949), leta 1960 pa je s tezo o Danteju v slovenskih prevodih doktoriral v Rimu. Pou eval je klasi ne jezike in knjiflevnosti na slovenskih srednjih -olah, najdlje na Klasi nem liceju France Pre-eren v Trstu. Poleg pou evanja in pisateljevanja je bil ves as tudi kulturno in druffbeno dejaven. Po literarnem nastopu v Slovenki filharmoniji leta 1951 je bil aretiran, vse do konca komunisti ne oblasti pa ga je nadzorovala tajna politi na policija. Nekajkrat je predaval na Teolo-kem te aju za -tudente in izobrafence na Teolo-ki fakulteti v Ljubljani. Vrsto let je sodeloval pri organizaciji in programu sre anj v Dragi pri Trstu. Od leta 1987 je bil dopisni lan SAZU, 2009 pa je postal njen redni lan. Poro en je s pisateljico Zoro Tav ar.

Rebula velja za enega najpomembnej-ih sodobnih slovenskih pisateljev in katoli-kih izobrafencev. V njegovem literarnem opusu prevladujeta pripovedna proza in dnevni-ki zapisi, pi-e pa tudi dramska besedila, potopise, eseje in predavanja. Za njegovo pisanje je zna ilna ostra moralna in eti na drfla, kriti en je do povojnega slovenskega komunizma in njegovega nasilja, veliko razmi-lja o duhovnih razsefnostih in stiskah sodobnega loveka. Zanima ga usoda majhnega naroda, povezana predvsem s posebnim polofljajem slovenstva na Trfla-kem. Nacionalno problematiko povezuje z univerzalno bivanjsko in katoli-ko problematiko, poseben pomen pa imata tudi tema umetni-kega ustvarjanja ter iskanje ob ega etosa. Rebulov opus tako zaznamujejo -tiri velike teme: bivanjska, umetnostna, verska in nacionalna. Nekatera njegova dela pripovedujejo o sodobnosti, druga posegajo v preteklost, hkrati pa v njih marsikaj pove o sedanjosti. Po njegovih besedah je namre lovek v vseh zgodovinskih obdobjih v bistvu enak. Realisti no pripovedno tehniko druffi z modernisti nimi slogovnimi prvini, zna ilne pa so tudi prvine ekspresionizma in simbolizma. Njegova najpomembnej-a romana sta *Sen ni ples* (1960) in *V Sibilinem vetru* (1968).

¹ Viri so iz slede e literature: Marjeta fiebovec: *Slovenski knjiflevniki rojeni od leta 1920 do 1929*. Ljubljana: Karantanija, 2007; Helga Glu-i : *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 2002.

Ve Rebulovih del je prevedenih v tuje jezike (italijan– ina, srb– ina, hrva– ina, franco– ina, nem– ina). Dejaven je tudi kot publicist, bil je sourednik revij *Sidro* (1953) in *Tokovi* (1957), od leta 1998 pa je z rubriko *Credo* stalno navzo v slovenskem katoli–kem tedniku *Druflina*. fie nekaj desetletij je opazno navzo tudi v italijanski publicistiki. Objavil je ve prispevkov o slovenskih kulturnih in literarnih pojavih, v italijan– ino je prevedel Kocbekovo *Tovari–ijo* (*Compagnia*, 1975). Prevaja tudi iz italijanske knjiŕevnosti in politi ne esejistike ter anti ne tekste in *Sveto pismo*.

Ve krat je bil za svoje knjiŕevno delo tudi nagrajen. Leta 1969 je za roman *V Sibilinem vetru* dobil nagrado Pre–ernovega sklada, leta 1995 je prejel Pre–ernovo nagrado za flivljenjsko delo. Leta 1997 je v Mantovi prejel mednarodno nagrado Acerbi za italijanski prevod njegovega romana *V Sibilinem vetru*. Leta 2005 je dobil Delovo nagrado kresnik za roman *Nokturno za Primorsko*, za italijanski prevod tega dela pa je 2012 dobil tudi ugledno italijansko nagrado Mario Rigoni Stern. Leta 2012 je prejel drflavno odlikovanje veliki astnik vite–kega reda za zasluge za Republiko Italijo.

Njegova bibliografija je obsefna:

Romani

- *Devinski sholar* (1954)
- *Vinograd rimske cesarice* (1956)
- *Klic v Sredozemlje* (1957)
- *Sen ni ples* (1960)
- *V Sibilinem vetru* (1968)
- *Divji golob* (1972)
- *Snegovi Edena* (1977)
- *Zeleno izgnanstvo* (1981)
- *Jutri ez Jordan* (1988)
- *Ka ja rofla* (1994)
- *Maranathà ali Leto 999* (1996)
- *Duh velikih jezer* (1997)
- *Cesta s cipreso in zvezdo* (1998)
- *Jutranjice za Slovenijo* (2000)
- *Nokturno za Primorsko* (2004)

- *Zvonovi Nilandije* (2005)
- *Ob babilonski reki* (2007)
- *Skrivnost kostanjevega gozda* (2010)
- *etverore je* (2011)

Drame

- *Hribi, pokrijte nas!* (1983)
- *Savlov demon ó –est iger z religiozno tematiko* (1985)
- *Operacija Timava* (1993)

Eseji

- *Smer Nova zemlja* (1972)
- *Na slovenskem poldnevniku* (1991)
- *Skozi prvo zagrinjalo* (1994)

Dnevniki

- *Gorje zelenemu drevesu* (1971)
- *Oblaki Michigana* (1985)
- *Vrt bogov* (1986)
- *Koraki apostolskih sandal* (1993)
- *Previsna leta* (1996)
- *Ko proti jutru gre* (2000)
- *Iz partiture flivljenja: dnevnik 1977ó1981* (2002)

Druga literarna dela

- *Kr–anska avantura* (1970)
- *Severni krifl* (1994)
- *Na prepihu asa* (1995)
- *Verujem* (1996)
- *Pri evalci vstajenja* (1999)
- *Pastir prihodnosti* (1999)
- *Intervjuji o prihajajo em* (2002)
- *Arhipel* (2002)

3 VSEBINSKA IN TEMATSKA OPREDELITEV ROMANOV²

3.1 *Sen ni ples* (1960)

Glavni junak Silvan Kandor se po fenini smrti ustveno zlomljen vrne domov v trfla-ko predmestje. Pred njim se odpre neznana prihodnost, v kateri mora najti nov flivljenjski smisel. Mesto in njegova okolica, ki sta pod voja-ko upravo mednarodnih sil, doflivljata velike druflbene spremembe, povezane z gospodarsko krizo in brezposelnostjo. Silvan sprejme sluffbo profesorja sloven-ine na slovenski gimnaziji, kasneje pa postane prevajalec pri angloameri-ki voja-ki upravi. Giblje se med doma nostjo trfla-kega predmestja, v katerem flivi njegova druflina, in nemirnim Trstom, kjer domujeta profesor De Martinis in Nora, s katero Silvan doflivi poduhovljeno ljubezen. Roman obravnava mnoge aktualne teme povojnega flivljenja v Trstu: narodnostna vpra-anja (asimilacija Slovencev), socialna vpra-anja (odhajanje na delo v tujino), ideolo-ka vpra-anja (katoli-tvo, komunizem), vpra-anja umetni-kega ustvarjanja (Silvan pi-e povest o narodnem odpadniku Jerneju Jerobniku) in ljubezensko problematiko. S pisanjem povesti se Silvan priblifla odkritju flivljenjskega smisla, toda tudi izid njegove knjige izzveni v prazno. Silvan se vrne tja, od koder je pri-el ó v temo. Drug za drugim se mu sesujejo v prah ideali ljubezni (Nadja), druflbene pravi nosti (Sandro), naroda (Jerobnik) in umetnosti (knjiga), a kljub temu »ne flivi zase«, ampak sku-a stoi no vztrajati.

3.2 *V Sibilinem vetru* (1968)

Zgodovinski roman se dogaja v 2. stoletju po Kristusu na obmo-ju Rimskega imperija in v Gr-iji. Gre za pripoved Jaciga Marbolda, ki kot otrok pade v rimsko suflenjstvo in dobi ime Nemezian. Dela kot kurja v hipokavstu rimske vile, zavoljo nadarjenosti pa ga gospodar Kvint Furij Apulej osvobodi in po-lje skupaj s sinom Lateranom -tudirat v Gr-ijo. Platoni no je zaljubljen v suflnjo Psiho, ki pa umre, ko se ho-e ubraniti nasilnosti svojega gospodarja. Pred smrtjo Apulej Nemeziana posinovi in mu v oporoki nameni del svojega bogastva. Toda Nemezian se dedi-ini odpove, pobegne ljubici in kot legionar potuje z rimsko vojsko, vmes zboli za kugo, a jo preflivi. Sodeluje v politni zaroti proti imperiju in je po izdaji tovari-a Organika, ki dela za rimsko obve-evalno sluffbo, kaznovan z delom v rudniku na Sinajskem polotoku. Po nekaj letih rudarjenja z rojakom Profuturom pobegne in po-udeflu preflivi. Spet se pridrufla legiji in na vojnih pohodih ureja dnevnik cesarju Marku Avreliju. Kot odsluflen

² Poglavje je povzeto po: Helga Glu-i : *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 2002; Miran Ko-uta: *Krpanova sol*. Ljubljana: Cankarjeva zaloflba, 1996.

vojak se z feno Elektro vrne na današnje slovensko ozemlje, kjer se zadržuje v Poetoviji in Emoni, nazadnje pa se ustali ob reki Timavi, kjer piše svojo flivljenjsko zgodbo. Rebula ne vidi razlike med anti nim in modernim lovekom, zato je anti ni svet v romanu le metafora sodobnega sveta.

3.3 *Divji golob* (1972)³

Roman z duhovniško in religiozno tematiko je v prvoosebni perspektivi napisana pripoved o loveku, ki se kljub oviram in nasprotovanju okolice odloči za duhovniški poklic. Rebula nam predstavi flivljenjsko pot osrednjega junaka Jordana Košutnika od dijaka in brigadirja na mladinski progi v Bosni, preko semeničnika in nazadnje do duhovnika v Trontlju. Jordan Košutnik izvira iz partizanske in partijske druffine. Neverna starša se odrečeta sina duhovnika, oče pa mu na dan njegove nove maše celo prizna, da je med revolucijo ubil duhovnika. Junaka spodbuja predana vernica Galicija, podporo pa najde tudi v prijatelju Silvanu Kandorju, ki z Jordanovo pomočjo doflivi milost prave vere, vrnitev v svetlobo, konec senega plesa, v katerem ga je zapustil roman *Sen ni ples*. Rebula opisuje povojno stvarnost, ki je bila nerazpolofena do duhovniškega stanu, s tajno policijo, zapori in zaprtimi mejami. Junakova pot je polna preizkušenj, ki pa v poboflnemu fantu krepijo vero, zvestobo, upanje in ljubezen. Vseskozi je zvest in koristen Slovencem ter zavzet za ideale katoliške vere. V pripovedi Rebula razmišljanja predvsem o obseloveški pomenljivosti kršanstva.

3.4 *Jutri ez Jordan* (1988)

Roman z biblično tematiko je parabolni pripoved o izraelskem osvobajajočem pohodu iz 400-letnega suflenjstva v Egiptu v obljubljeni deffelo Kanaan v 13. stoletju pred Kristusom. Rebula sledi svetopisemskemu sporokilu Mojzesovih knjig, dopolnjuje pa ga z ustvarjalno domišljijo, s katero se nakazuje tudi primerjava s slovensko potjo do osamosvojitve. Roman je oblikovan kot dvojna prvoosebna pripoved o Absaloma in sina Elidada, med njima pa je daljše časovno obdobje. Absalom in njegova žena Lija se na pot podata sama in zgrešita smer, zato ne doseffeta obljubljeni deffele. Kot suflnja sta prodana na Kreto. Po flenini smrti Absalom sam vzgaja njunega sina ter upa, da mu bo dano dose i obljubljeni deffelo. Rebula na koncu romana nakaffe, da bodo Izraelci pod novim vodstvom dosegli cilj. Skozi prizmo

³ Povzeto tudi po: Inkret, Andrej: Branje: Alojz Rebula, *Divji Golob*; Ingoli, Onduo, *moj prvi fant*; Mira Miheličeva, *Vrnite se, sinovi*; Branka Jurca, *Rodi se samo enkrat. Na-i razgledi*, letn. 22, št. 2 (26. januar 1973), 36.

biblijske zgodbe pripoveduje o hrepenenju in iskanju bivanjskega smisla, katerega cilj sta resnica in svoboda, predvsem pa narodna povezanost in notranja etična moč, ki pelje junaka v prihodnost oziroma v nesmrtnost.

3.5 *Ka ja rofta* (1994)

Roman je zgodba o fašističnem nasilju in vseh oblikah raznarodovanja na Primorskem okoli leta 1930, o policijskih postopkih, pa tudi o ilegalnem odporu in gibanju, o trflaških procesih in bazovnih tihvah. Naslov zgodbe pisatelju pomeni predvsem imperativ, spodbudo za literarno podobo bivanjske krize naroda in posameznika. Osrednja oseba pripovedi je Italijan Amos Borsi, ustveno in moralno ob utljev lovek, inženir elektrotehnike iz Firenc, ki pride sluffbovat v Trst. Tu se mu odpre neznani svet Slovencev, slovenine in slovenske narodnostne stiske, seznanjanja se z domačini, predvsem z družino Krifnikovih. Z ljubeznijo do domačih in hčerke, pianistke Nataše, in prijateljstvom z njenim bratom Stankom se povsem spremeni Amosov pogled na življenje in na lastno vlogo uradnika italijanske protifrančiške politike. Amosova zgodba se kot izpoved v prvi osebi izmenjuje z epskimi prizori življenja Krifnikovih, ki živijo v idiličnem okolju kraške pokrajine. Fabulativni razplet romana vse moške junake dogajanja pripelje v smrt. Stanko umre zaradi bolezni, Nataša in zaročenec je obsojen na smrt in ustreljen, Amos pa se upre fašističnemu režimu in naredi samomor. Menjavanje tretjeosebne in prvoosebne pripovedi, v katero Rebula vnaša literarno modificirane zgodovinske osebe, jasno sporoča pisateljev pogled na vedno znova aktualno snov življenja Slovencev v Italiji.

3.6 *Cesta s cipreso in zvezdo* (1998)

Roman je napisan kot fiktivna avtobiografija Sergija Andrejčiča, potomca italijanske družine iz Trsta, ki pripoveduje o postopnem samozavedanju in rojevanju popolne narodne zavesti. Kompozicija romana je zapletena: dnevnik, napisan v italijanščini, predstavi njegov prevajalec Slavko Drevnik, ki v samem besedilu nastopi kot komentator dnevnika ter ena izmed literarnih oseb. Prevajalec komentariji zgodbo razlagajo in priključijo v politično in zgodovinsko ozadje (slovensko-italijanski odnosi, ideološka delitev Slovencev, likvidacije, domobranstvo in vloga cerkve). Sergij je na začetku vojne italijanski vojak na fronti v Ukrajini, po kapitulaciji Italije pa poročnik v nemškem bataljonu v Posočju, kjer prestopi k partizanom in se prerodi v »zanosnega pripadnika OF in Slovenca«. Rebula opisuje dileme

zamejskega Slovenca, vrflenega v kruto areno asimilacijskih in raznarodovalnih procesov ter njegova duševna in družbena doflivetja sveta. Sergij v slovenstvu najde naj isteji cilj in najbolj nedvoumnem smisel svojega flivljenja. Toda kljub naivni plemenitosti ne zdrsne vanj, prav nasprotno, ideal, ga neusmiljeno uni i. Nedokon anost avtobiografije, Sergijeve likvidacija in dodatek v obliki zapisnika zasli–evanja nakazujejo tragi ni konec romana. Rebula prikafle spor med narodno zavestjo in ideologijo, v katerem zmagata obe strani ó lovek, ki je za ceno flivljenja na–el samega sebe in politi na oblast, ki bolj ceni ideologijo kot narod. Nad celotnim besedilom se razprostira Rebulova misel o vrednoti lovekovega narodnega in duhovnega bistva. Naslov romana je ime Van Goghove slike, katere reprodukcija visi na steni Sergijeve sobe v rnomlju, zadnje postaje v njegovem flivljenju.

3.7 Nokturno za Primorsko (2004)⁴

Osrednja oseba romana je slovenski narodno-zavedni duhovnik Florijan Burnik. flivi in dela na Primorskem v asu nara–ajo ega fa–izma, raznarodovanja Slovencev, nem–ke zasedbe in partizanskega odpora. Upira se soglasju Cerkve za poitalijan enje Slovencev, v Gorici pa protestira proti pritiskom cerkvenih krogov na nad–kofa Sedeja, da bi odstopil. Ob tem doflivlja hude verske dvome, a vera se mu povrne, ko na Bavarskem obi–e stigmatiziranko Terezijo Neumann. Na Vipavskem se posveti vzgajanju mladine in skrbi za ohranjanje slovenstva med prebivalstvom. Italijanski duhovnik Angelo ga ceni, italijanski u itelj mu o ita, da pri verouku otroke pou uje slovenski pravopis, italijanska u iteljica pa se vanj zaljubi. Po sedmih letih konfinacije na Apeninskem polotoku se vrne na Trnovsko planoto, kjer doflivi vznemirljiva sre anja s partizani, Nemci in domobranci, o itno pa je, da simpatizira s partizani. Leta 1945 ga Nemci odvedejo v Dachau, kjer najde sobrata Angela in skupaj se re–ita. Duhovni–ko slufbo nadaljuje v odro ni hribovski vasici, kjer vlada proticerkveno razpolofenje. Neko ga v samotnem gozdu blizu podruffni ne cerkvice najdejo mrtvega. V sredi–e romana Rebula postavlja iskanje vere in slovenstva. Zanj je Rebula leta 2005 prejel Delovo nagrado kresnik za najbolj–i roman preteklega leta.

⁴ Povzeto po: Marija Cenda: Alojz Rebula, Nokturno za Primorsko. *Mladika*, leto 49, št. 4 (maj 2005). 39640; Franc Zadavec: Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko, 2005. *Zvezde kresnih ve erov: razgledi po nagrajenih romanih*, 2010. 1086117.

4 VREDNOTE

Vrednote osmi-ljajo lovekovo flivljenje in so predvsem npravstvena vsebinska dolo ila love nosti in druflbenosti (Sruk 1985: 216). Vrednote so torej nekaj-en kaffipot lovekovi morali in etiki. V njih odseva vse, kar je loveku resni no pomembno.

Janek Musek (1993: 52) meni, da vrednote in na njih temelje i morala in etika niso nekaj relativnega. Zdi se, da so v vseh druflbah, kulturah in zgodovinskih dobah od za etkov civilizacije do danes priznavali nekatera merila in na ela, ki jih ozna ujemo kot univerzalna. Temeljne kategorije vrednot se pojavljajo pri vseh ljudeh in v vseh kulturnih okoljih, seveda pa so vrednostni sistemi druflbeno in kulturno pogojeni.

Anton Trstenjak (1985) govori o loveku kot o eti nem in vrednostnem bitju. lovek se »izkazuje [í] kot vrednostno bitje, edino bitje, ki stoji pred napetostjo med 'bitjem' in 'najstvom'. fiival te dvojnosti ne pozna« (prav tam: 378). Vrednostna komponenta je torej del lovekove narave, iz nje lovek rpa na in svojega bivanja in flivljenja.

Obstaja veliko vrednot in vrednostnih sistemov. Z njimi se najdlje, fle od svojih za etkov, ukvarja filozofija. Teorija vrednot ali aksiologija (iz gr. aksios = vreden in logos = beseda, nauk, znanost) je filozofski nauk o vrednotah, ki postavlja problem vrednot in vrednotenja v sredi-e filozofije. S prou evanjem vrednot pa se ukvarja tudi psihologija. Medtem ko filozofijo zanimajo vrednote kot idealne kategorije, jih psihologija prou uje kot empiri na dejstva v na-i du-evni stvarnosti.

4.1 Vrednote v filozofiji⁵

Filozofsko aksiologijo zanima predvsem obvezujo i, dolfnostni zna aj vrednot, zaradi katerega te pomenijo flivljenjska vodila tako posameznikom kakor druflbi.

V anti ni dobi se je za elo zavestno spra-evanje o dobrem in zlem. lovek se je zavedel dejstva, da se kljub odprtosti do tega, kar je dobro, ne zavzema vedno zanj, prej nasprotno. Zgodnji anti ni filozofi so posku-ali aksiologijo utemeljiti na zunanjih okoli-inah. Oporo za moralo in etiko so iskali v naravnih zakonitostih. Sofisti so dobro pojmovali kot to, kar je v

⁵ Poglavlje je povzeto po: Janek Musek: *Nova psiholo-ka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy: In-titut za psihologijo osebnosti, 2000.

skladu z naravo, torej kar je mo nej-e, sposobnej-e in bolj koristno. Nekateri filozofi pa so etiko utemeljevali ne na koristih posameznika, temve skupnosti. Mnogi filozofi etike in morale so se strinjali, da je dobro to, kar koristi skupnosti, ne glede na to, da lahko posamezniku tudi škoduje.

Z zunanjim utemeljevanjem etike se ni strinjal Platon. V njegovi hierarhiji transcendentnega sveta idej so med najvišjimi ideje resni nega, lepega in dobrega. Resnica in lepota sta podrejeni dobremu, dobro pa je samo po sebi tudi resni no in lepo. Ideja dobrega je torej nedvomno najvišja. Platon je z razlenjevanjem praktičnih vrlin ustvaril kategorizacijo praktičnih vrednot, ki so podrejene najvišjim vrednostnim idejam in posebej ideji dobrega. Praktične individualne vrline bi lahko po Platonu razdelili na preudarnost, hrabrost in modrost, vse pa povezuje pravičnost. Po Platonu moralno in etično ravnanje izvira iz vednosti, kaj je dobro. Platon etični princip postavlja na sam vrh hierarhije idejnega sveta.

Etičnim vprašanjem se je posvečal tudi Aristotel. Po njegovem si moramo postavljati etična vprašanja predvsem zato, da bi etično ravnali. Vrhovna dobrina oziroma vrednota, ki si jo vsi želimo, je za Aristotela sreča. Ta se kaže v umnem in vrlem delovanju duše, ki je sredi hlastanja po čutnih in materialnih ugodjih ter asketstvom. Na poti do sreče pridejo do izraza tudi druge vrline, ki predstavljajo razlenitve najvišjega dobrega. Te vrline Aristotel deli na umske (dianoetične) in nravsvene (etične). Prve so um, veda, modrost, umetnost in praktični razum, druge pa pogum, umerjenost, obvladanost, radodarnost, visoka miselnost, blagost, dostojnost, prijateljstvo in pravičnost kot najpopolnejša vrlina. Etične vrline pomenijo obvladano čutnost, ravnanje, ki je v skladu z delovanjem uma. Razumsko obvladovanje čutnosti pa je ključ do sreče.

Trojico antičnih vrednot (lepo, resnično, dobro), o katerih je govor vsaj od Platona dalje, je prevzel tudi srednji vek. Krščanska misel je vrednotam antičnega sveta dodala še tri pglavitne krščanske vrednote: vero, upanje in, kot najvišjo, ljubezen.

Kantova filozofija praktičnega uma pomeni enega od vrhov v filozofskem utemeljevanju vrednot in morale. Po njegovem moralno ravnanje temelji na zavesti o dolžnosti oziroma na občutku, da se nekaj mora. Moralnost in vrednote je poskušal opredeliti na podlagi razumskih načel, ki predstavljajo pogoj za to, da je neko ravnanje moralno samo po sebi. Moralno

delovanje je tisto ravnanje, ki je splošno veljavno in nujno. Po Kantovem kategori nem imperativu ne smemo koristiti sebi tako, da bi drugega prizadeli.

V 20. stoletju je bila med najbolj vplivnimi Sprangerjeva (1930) analiza vrednot. Njegova klasifikacija zajema šest tipov vrednot: teoretski, ekonomski, estetski, socialni, politični in religiozni tip. Vrednostna usmeritev posameznika k enemu od teh tipov odseva v vsej njegovi osebnosti.

Na Slovenskem je izraz *vrednota* uveljavil filozof France Veber (1924). Govori o šestih poglavitnih kategorijah vrednot, ki jih tesno povezuje ustvovanjem: hedonsko, estetsko, logično, aksiološko, elevterično in hagiološko. Na vsakem od teh področij pa se pojavijo tudi ustrezne vrednote.

4.2 Vrednote v psihologiji

Psihologija odgovarja na empirično ugotovljiva vprašanja o vrednotah, torej jo zanima predvsem izkustveni vidik vrednot.

O vrednotah so v preteklosti razmišljali pomembni misleci, psihološko proučevanje vrednot pa se je začelo v tridesetih letih 20. stoletja Eduardom Sprangerjem. Sledili so prispevki ameriških psihologov Allporta, Murraya in Kluckhohna. Empirično proučevanje vrednot pa se je začelo v šestdesetih letih z Rokeachom. Kluckhohn in Rokeach sta podala pomembni klasifikaciji vrednot, med novejšimi klasifikacijami pa sta znani predvsem Hofstedova in Schwartzova (Musek 2000: 14).

Pri nas se z raziskovanjem vrednot med drugim ukvarja psiholog Janek Musek. V naši razpravi smo povzeli njegovo opredelitev in razvrstitev vrednot, po njej pa se bomo ravnali tudi pri razvrstitvi vrednot, ki smo jih zasledili pri Alojzu Rebuli.

4.3 Rebulovo razmišljanje o vrednotah

V predavanju z naslovom *O spremenljivosti in nespremenljivosti vrednot* (NSP: 27) je Rebula podal svojo opredelitev vrednot. Zanj je vrednota »merilo, ki pogojuje loveško idejno in bivanjsko življenjsko izbiro. Manj filozofsko bi lahko rekli, da je vrednota to, zaradi česar se

nam zdi vredno tako ali druga e usmerjati na–fivljenjski napor« (prav tam). Po njegovih besedah je » *lovek obsojen na to, da vrednoti, kakor je obsojen na to, da diha. [í] Na vrednotenje smo obsojeni kakor na vdihavanje in izdihavanje zraka z lastnimi plju i, eprav se tega prakti no ne zavedamo«* (NSP: 27628).

Vsak lovek priznava tak–ne ali druga ne vrednote. e jih zanika z dejanji, jih izrafla z besedami ali obratno. Rebula trdi, da vrednote priznava celo samomorilec v trenutku, ko si jemlje fivljenje, kajti takrat dejansko razgla–a, da mu je smrt vrednej–a od fivljenja.

Rebula fle v samem naslovu zgoraj navedenega predavanja razdeli vrednote na spremenljive ali zgodovinske in ontolo–ke ali nespremenljive. Prve so tiste, ki so v dolo enem zgodovinskem obdobju nastale, se razvijale in lahko tudi fle izginile. Mednje pri–teva vrednote, kot so narodna zavest, nogomet, ideja enotnega slovenskega kulturnega prostora. To so torej asovno pogojene vrednote.

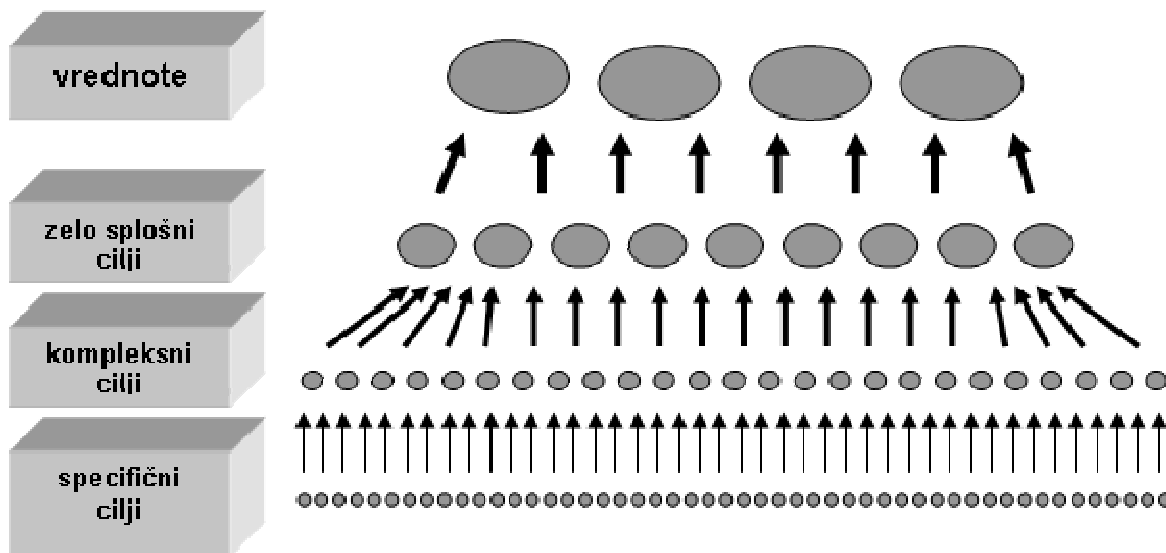
Med nespremenljive ali ontolo–ke vrednote pa Rebula –teje resnico, pravico in svobodo. To so »*vrednote, ki so v svoji absolutnosti tako brezpogojne, da jih lovek mora progla–ati celo v hipu, kadar jih s svojim ravnanjem zanikuje«* (NSP: 28). Obstajale bodo v vseh zgodovinskih obdobjih, saj si loveka brez njih ni mogo e predstavljati. Rebula trdi, da se lovek nikoli ne bo nehal sklicevati na resnico, se bojevati za pravico in zahtevati svobodo. »*Mirno lahko govorimo o nespremenljivosti temeljnih ontolo–kih vrednot, kar seveda ne pomeni isto kot nespremenljivost njihove sociolo–ke aplikacije v raznih zgodovinskih in kulturnih ozra jih. Zakaj lovek, oropan teh vrednot, nam je enostavno nepredstavljev. Brez organa za resnico, pravico in svobodo ni ve loveka, ampak samo –e robot«* (NSP: 29). Po avtorjevem mnenju je » *lovek bitje, ki je la no vrednot«* (prav tam).

Rebulo presene a dejstvo, »*da se tudi najve ji tirani vedno sklicujejo na resnico, pravico in svobodo. lovek je prakti no prisiljen, primoran, da se neusmiljeno ukloni prasili teh vrednot. Njih imperativ je za love–vo res absoluten«* (NSP: 28). Vse propagande so namre vedno razgla–ale le resnico, nobena ni zagovarjala laffi.

4.4 Opredelitev vrednot

Musek si vrednote zamišlja kot vrednostne kategorije, h katerim si prizadevamo in ki nam predstavljajo neke vrste cilje oziroma ideale. Vrednote opredeli kot »posplošna in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje kot življenjska vodila« (Musek 2000: 9). Vrednote mu torej predstavljajo zelo splošne in hkrati visoko cenjene cilje. Vrednote opisuje kot motivacijske cilje najvišjega hierarhičnega reda. Okvirno predstavitev njegovega modela kafele Slika 1.

Slika 1: Vrednote kot motivacijski cilji (Musek 2000: 10)

Kot vidimo, si motivacijske cilje predstavlja na različnih ravneh. Na najnižji ravni so specifični motivacijski cilji (npr. poitek, glasba, nogomet), ki se združujejo v kompleksne cilje (prostost pri odločitvi za dnevne aktivnosti), ti pa v splošne cilje (svobodno izbiranje življenjskih dejavnosti). Najvišjo raven hierarhije motivacijskih ciljev zavzemajo vrednote (svoboda) (Musek 2000: 9).

Kot posebno vrsto motivacijskih ciljev vrednote pojmujeata tudi Schwartz in Bilsky (1987). Vrednote opredelita kot »(a) pojmovanja ali prepričanja o (b) zaflelenih konjih stanjih ali vedenjih, ki (c) presegajo specifične situacije, (d) usmerjajo in vodijo izbiro ali pa oceno ravnanj in pojavov in (e) so urejena glede na relativno pomembnost« (Musek 2000: 10).

Vrednote nastajajo in se razvijajo od zgodnjega otroštva do adolescence. Čeprav so vrednotne usmeritve relativno stabilen pojav, se spreminjajo tudi v odraslosti, ko se človek srečuje z novimi izkušnjami in življenjskimi situacijami. V različnih starostnih obdobjih v vrednotenju in vrednostnem usmerjanju torej prihaja do razvojnih sprememb. V mlajšem obdobju se bolj usmerjamo k hedonskim vrednotam, nato pridejo v življenju posameznika v ospredje potence vrednote, zatem moralne vrednote in vrednote ustvarjalnega uresničenja, osebne rasti in izpolnitve, katerih pomen narasča skozi življenje.

4.5 Hierarhija vrednot

Vrednote so pri posamezniku organizirane v vrednotni sistem, v katerem se posamezne vrednote pojavljajo v določenih medsebojnih odnosih. *»Nekatere vrednote ocenjujemo kot pomembnejše od drugih in tako lahko govorimo o vrednotnih hierarhijah. Vrednotna hierarhija predstavlja lestvico, na kateri so posameznikove (ali pa tudi skupinske) vrednote razporejene po prioriteti«* (Musek 2000: 14). Pri razvrstitvi vrednot, ki jih zagovarja Alojz Rebula, bomo uporabili Muskovo vrednotno hierarhijo. V njegovi strukturi se posamezne vrednote združujejo najprej v več kategorij srednjega obsega, te pa se združijo dalje v štiri velike kategorije vrednotnih tipov in končno, na najvišjem nivoju se združijo tudi te v večekategoriji apolonskih in dionizijskih vrednot (n. d.: 72). Po branju obravnavane literature smo vrednote, ki jih je bilo mogoče iz nje razbrati, razporedili tako, kot prikazuje Tabela 1.

Tabela 1: Hierarhija vrednot pri Alojzu Rebuli

Velekategorija	DIONIZI NE VREDNOTE		APOLONSKE VREDNOTE	
	hedonske vrednote	poten ne vrednote	moralne vrednote	izpolnitvene vrednote
Vrednotne kategorije srednjega obsega	utne	patriotske statusne	tradicionalne druffinske societalne	verske spoznavne kulturne aktualizacijske estetske
Posamezne vrednote	<ul style="list-style-type: none"> • prijateljstvo 	<ul style="list-style-type: none"> • ljubezen do domovine • ljubezen do maternega jezika • narodni ponos • denar 	<ul style="list-style-type: none"> • dobrota • ljubezen • svoboda • pravica 	<ul style="list-style-type: none"> • vera v Boga • resnica • kultura • umetnost • knjiflevnost • antika • izobrazba • narava • lepota • flivljenje

5 DIONIZI NE VREDNOTE PRI REBULI

Prva skupina vrednot so dionizi ne vrednote. Poimenovane so po Dionizu, gr-kem bogu vina, veselja, plodnosti in rastlinstva. Ta skupina vrednot v veji meri zajema dosežke, ufitke in dobrine. Gre za vrednote, ki so povezane z uspehom, doseganjem, storilnostjo, delom, uveljavljanjem in reputacijo, ter za dobrine, ki so v zvezi s koristnostjo, dobrine uflivanja in zadovoljstva ter dobrine varnosti in za-itenosti.

5.1 HEDONSKÉ VREDNOTE

Hedonske vrednote so povezane s utnimi dobrinami in potrebami. Med vrednotami tega tipa flimo v Rebulovem pisateljskem opusu izpostaviti le vrednoto prijateljstva.

5.1.1 Prijateljstvo

»To vrednoto [prijateljstvo ó op. a.] sem pravzaprav odkril v Ljubljani v klasi nem seminarju« (Rojc 2009: 24), odgovarja pisatelj v knjigi *Pogovori z Alojzom Rebuló* in nadaljuje, da je tam spoznal loveka, ki je postal njegov »kolega in prijatelj do danes. lovek, s katerim [sta] si izmenjala na stotine ali mogo e na tiso e pisem« (n. d., 25). Ta Rebulov prijatelj je prav tako kot pisatelj sam klasi ni filolog in Slovenec.

V eseju *Od misli do besede* trfla-ki pisatelj o prijateljstvu razmi-lja takole: »Ja, tudi prijateljstvo je hranilo mojo misel. Izmenjavanje pisem in telefonad. Pogovori pri kosilu [í] Prijateljstvo mi je prerisavalo globus spoznavnega ne samo z vzporedniki resnice, ampak tudi s poldnevniki ljubezni« (NSP: 114). V eseju -e prizna: »Potem je zvezda filozofije, kolikor mi je sploh sijala v tragi na petdeseta leta, za-la. Zame ni bilo ve resnice: samo vrtinec emocij, v viharju Nesmisla, v katerem so ostajala samo -e tri sidra«⁶(NSP: 113). Eno izmed njih je tudi prijateljstvo: »en prijatelj z bra-nom gr-tva in slovenstva« (prav tam).

Prav tak-nega prijatelja ima osrednji junak *Ka je rofle* Amos Borsi. Njegov prijatelj je -tudent slavistike Stanko Kriflnik, ki se navdu-uje tudi nad gr-tvom. Med njima se splete mo no prijateljstvo, ki je -e posebej zanimivo, ker gre za loveka razli nih narodnosti, za Italijana in Slovenca. Amosovo »prijateljjevanje s Stankom gradi intelektualni in duhovni dialog o bistvenih vpra-anjih love nosti, kulture in jezika. Njuni pohodi po kra-ki pokrajini so zaradi

⁶ Ljubezen, prijateljstvo in narod (NSP: 113).

tega polni poeti no zanosnih misli in spoznanj o vsem, kar se je zgodovinskega, umetnostnega in literarnega rojevalo in pretakalo skozi ta svet» (Glu-i 1994: 44).

Na enem izmed njunih pohodov na Nanos Amos razmišlja, da sta s Stankom kot Orest in Pilad iz Evripidove drame *Ifigenija v Tavridi*. Amos ima močno željo po prijateljstvu. Sprašuje se, ali je Stanko njegov flivljenjski prijatelj, ki ga ni našel niti med svojimi sonarodnjaki:

Na misel mi je prihajala tista miti na prijateljska dvojica ó mar nisva tudi midva bila svojevrstna Pilad in Orest in nisva hodila po svojevrstnem Hersonezu, v pogrebnem brinjevem vonju?

Razdrto je va-ko di-alo po senu in flivini, ko sva se odpeljala. Med vofnjo sem util Stankove roke na svojih ramah ó je bil on kon no tisti flivljenjski prijatelj, ki mi ga Florenca ni hotela dati? (KR: 76)

Naslednji dan Amos iz Benetk napiše Stanku razglednico in jo naslovi Piladu Krifniku, samega sebe pa podpiše Orest. V dnevniku *Vrt bogov* beremo, da prijateljem tudi pisatelj sam redno pošilja kartice.

Rebulovi literarni liki pogosto spletajo prijateljske vezi. Tako sta še omenjena Amos Borsi in Stanko Krifnik v *Ka ji roffi*, pa Nemezian in Lateran v romanu *V Sibilinem vetru*, kjer se osrednji junak Nemezian močno spoprijatelji tudi z Organikom in Profuturom, v *Jutri ez Jordan* pa se prijatelji zbirajo v skupini, imenovani Sinajska tovarišija. Silvan Kandor v *Sen nem plesu* prijateljuje z Abdonom Grudovarjem, s katerim se dogovori za izlet v Pariz, vendar si pozneje premisli. Za Silvanovega prijatelja pa bi lahko šteli tudi njegovega nekdanjega profesorja grine Pilada De Martinisa, s katerim pogosto razpravljata o filozofiji, estetiki in literaturi.

Nemezian iz romana *V Sibilinem vetru* je zelo navezan na svoje prijatelje. Kot suflenj je prodan v Rim, v vilo Kvinta Furija Apuleja. Tam za gospodarjevega sina Laterana sprva pride doma e naloge, nato pa fanta postaneta dobra prijatelja. Po Nemezianovi osvoboditvi študirata v Rimu in v Atenah, skupaj pa tudi flivita, potujeta, se zabavata in govorita o dekletih. Nemezian pozneje kot legionar potuje z rimsko vojsko in spozna Organika in Profutura. Z njima se zavzema za republiko, ki je še 200 let mrtva, in skrivaj išče somišljenike. Medtem ko Organik in Profutur močno verjameta v idejo republike, je

Nemezian bolj neodločen, a vseeno sodeluje, ker je vmes »prijateljska vez, ki [tehta] ve kot politično prepričanje« (VSV: 393). »Republika je bila mogoče nesmisel, a za prijatelja, kakršna sta bila onadva, se je splačalo boriti tudi za nesmisel« (VSV: 385), pravi Nemezian, ki je za svoja prijatelja pripravljen tvegati karkoli, tudi lastno svobodo in življenje:

Morda smo vsi trije tvegali glave za privid. A za prijateljstvo, ki me je znalo tako arati v življenje ó kakor veli astna karavana sočla tista imena ó se je splačalo tudi tisto tveganje í (VSB: 384)

Njihovo zaroto proti državi odkrije imperialna tajna služba, prijatelja pa Nemeziana na zaslišanju izdada. Zaradi sodelovanja v zaroti ga imperij obsodi na desetletno delo v rudniku na Sinajskem polotoku. V rudniku, imenovanem Lotosova poljana, se mu pozneje pridruži tudi Profutur, s katerim skupaj pobegneta.

Absalom v romanu *Jutri ez Jordan* se pridruži skupini, imenovani Sinajska tovarišija. To je politično-organizacijska skupina enako mislečih ljudi, ki jih druži tudi močno prijateljstvo. Absalom o prijateljih Boazu in Joalu razmišlja takole:

Iz Boaza je pričelo nekaj iskrega in nepodkupljivega, skromnejši, a praktičnejši Joal bi predstavljal gore za dobro Jakobove hiše ó s takimi lovekoma nisem mogel ostati pri navadnem znanstvu, z njima je bilo mogoče edinole prijateljstvo, flare a srčna vez v enodnevni zaletu proti defilei Obljube. In morda je bil v Sinajski zavezi –e kdo. Morda samota ni bila več moja usoda, kakor je bila doslej. Morda mi je življenje imelo dati prijateljstvo, e mi je ni imelo dati ljubezni í (JJ: 62)

5.2 POTEN NE VREDNOTE

Poten ne vrednote so povezane z dosegom in uveljavljanjem. Po prebranem delu pisateljevega opusa lahko trdimo, da sta ljubezen do domovine in ljubezen maternega jezika za Rebulo eni najpomembnejših vrednot, vsekakor pa sta najpomembnejši med potenimi vrednotami. Sledi ji vrednota narodnega ponosa.

5.2.1 Ljubezen do domovine

Narodnostna problematika Rebulu kot pripadnika majhnega naroda in dodatno –e majhne narodne manj-ine mo no vznemirja. Prav zato je slovenstvo stalnica v njegovem pisanju. Pisateljevo pripadnost slovenskemu narodu nazorno opi-e odlomek iz pisma Tarasu Kermaunerju:⁷

Spo-tovani gospod Kermauner, pi-e vam zamejski Slovenec, ki mu je, glejte, slovenstvo radost in pokoj in raketa, ki ga vle e navzgor, in ozra je, ki ga ofivlja, in obzorje, ki je razklenjeno kakor dan po defju, in odprta mofnost in razko-na preteklost in zmagoslavje, ki ga je rodilo, je vse, kar je ...

Slovenstvo je [í] predvsem to, da lovek v njem ne i– e predvsem samega sebe. (NSP: 34)

Tako v Rebulovem leposlovju kot esejistiki je slovenstvo vseprisotna tema. Pisateljeva zavezanost narodni skupnosti ne presene a, sploh ob dejstvu, koliko je primorskega Slovenca stal boj za njegovo narodno identiteto (Pirjevec 1992: 12). V eseju *Biti Slovenec danes* Rebula zapi-e:

Kaj naj si lovek za tistih nekaj befnih ur, ki so mu odmerjene na tej befni zemlji, bolj fleli kakor nekaj zdrave narodne zavesti! Kaj naj si bolj fleli kakor ta vsaj za silo pomirjujo i domicilski izkaz sredi nepomirjujo ega izgnanskega kozmosa! In e je Slovenec, kaj naj si bolj fleli, ko da gleda v udefl in grozo prostora in asa iz neke izmerjene slovenske polnosti.

Saj mu je samo enkrat dano razko-je flivljenja in smrti: ni ve ko enkrat mu je dano razko-je, da je Slovenec. (NSP: 84)

Rebula narodnost opredeljuje kot zgodovinsko ali spremenljivo vrednoto, ki v dolo enem zgodovinskem obdobju nastane, se razvija in lahko tudi izgine. V eseju *Biti Slovenec danes* pravi:

A biti Slovenec ni nekaj kozmolo-kega. Je nekaj izklju no zgodovinskega, eprav ta zgodovinskost lahko zraste tudi v kozmi no intenzivnost. [í] Ob utek narodne pripadnosti je bivanjski atribut, podvrflen minevanju in zato v razli nih asih

⁷ Pismo je odziv na pisanje Tarasa Kermaunerja v *Knjigi 71*. Gre za odprto pismo avtorju, ki pa ni bilo objavljeno. Rebula je odlomek objavil v zbirki predavanj in esejev *Na slovenskem poldnevniku*, in sicer v predavanju z naslovom *O spremenljivosti in nespremenljivosti vrednot*.

razli en. [í] Biti Slovenec je biti as: ena od asnih močnosti boja in dela, prahu in pepela. (NSP: 79)

Miran Ko-uta (1996: 145) meni, da je slovenstvo ena od ključnih Rebulovih vrednot.⁸ Slovenstvo je za Rebulu predvsem dvoje: »klic krvi, rodovne pripadnosti in fivljenjska izbira, zavestna opredelitev« (prav tam). Rebula torej razlikuje med narodno pripadnostjo in narodno zavestjo. Pri prvi gre za »neko apriorno zaznamovanost, ki nam je bila tako reko dejansko vsiljena« (NSP: 30). Narodnost v tem primeru ni stvar lastne izbire, ampak naravno dejstvo, ki je loveku vsiljeno ob rojstvu kakor spol, barva oči in las. Temu se je nesmiselno upirati, niti ni o tem kaj debatirati. »To se pravi, da je edino razumno to preprosto sprejeti kot sprejemamo svoj telesni ustroj« (NSP: 31).

Podobno o narodnosti razmišlja tudi Rebulov literarni junak Absalom v romanu *Jutri ez Jordan*. Narodnost po njegovem ni stvar lastne izbire, saj si je lovek ne izbere sam, ampak je volja Boga, ki jo posameznik sprejme ali pa zavrne. Absalom narodnost torej dojema kot boffjo danost. Ko ga sin Elidad vpraša, če bi se hotel enkrat roditi kot Izraelec, mu odgovori:

Ti bom danes prvi rekel, da tu nismo na ravni izbiranja, ampak na ravni sprejemanja ali odklanjanja neke Volje, ki je nad nami? Kakor je tista Volja rekla enemu med hribi: »Bodi horeb«, tako je rekla enemu med narodi: »Bodi Izrael!« Sprejeti izraelstvo, to pomeni toliko kot priznati zakon, ki ureja vzhajanje zvezd in smer vetrov. Pomeni vključiti se v nedoumljivo smotrnost vsega, kar je. Zavestno biti Izraelec, to se pravi odgovoriti pozivu Vsemogočnega: »Tukaj sem!« (JJ: 2216222)

Narodna zavest pa je »ontološko gledano [...] naravi ne vrojena, ampak prizgodovinjena, prikulturirana. Prav zato je narodno ob utje lahko v razliki njih asih razliki no. [í] Narodno ob utje je pa goba, napita od vode in mulja zgodovine« (NSP: 80). Rebula opozarja, da je širok razpon od neke »zdrave, široke, razumne narodne zavesti, tja do uničujoče obsedenosti do mita in do delirija« (NSP: 31). Podobno razmišlja tudi njegov literarni lik Elidad v romanu *Jutri ez Jordan*, ko pravi: »Da svoj narod lahko zdravo ljubi, lahko pa tudi zanj nezdravo nori« (JJ: 270).

⁸ Pomen slovenstva za Rebulu Ko-uta primerja le z vero.

Narodna zavest je torej privzgojena, zato so pri njej mofni tudi asimilacijski odkloni. Ko-uta (1996: 1456146) Rebulovo razmi-ljanje povzema takole: »Slovenec se rodi-, a potem mora-to postati tudi z voljo, hotenjem. Nacionalna zavest je za Rebulo sad premi-ljene in nemalokrat bole e opredelitve posameznika, njegovega pristopa h kolektivni jezikovni, socialni, zgodovinski in kulturni paradigmi nekega naroda, je torej eti ni problem zvestobe svoji biolo-ki narodenosti. Kdor se kakor njegov poitalijan eni Bortolo Gerobbi⁹ izneveri klicu krvi, postane renegat in neizbefna frtev asimilacije.«

Slovenska narodna zavest naj bi po Rebulovem mnenju »nenehoma nihala med krhkostjo in solipsizmom, asimilacijo ter integralizmom, kozmopolitizmom in provincialnostjo, hiperaktivnostjo in resignacijo, nacionalizmom in kompleksom majhnosti« (Ko-uta 1996: 146), zato jo pisatelj hkrati povelj uje in kritizira.

Rebula (NSP: 82) navaja tri zna ilnosti, ki so vplivale na slovensko narodno zavest. Te so krhkost, ogroflenost in podeflelskost.

5.2.1.1 Manjvrednostni kompleks Slovencev

Slovenski narod je tradicionalno obremenjen s kompleksi majhnosti in ogroflenosti. Rebula meni, da tako pripadnik majhnega kot velikega naroda zahajata v manjvrednostne ali ve vrednostne mite. Te pojave s skupno besedo imenuje provincializem.¹⁰ Provincialnost je stvar vsakega posameznika in je torej neodvisna od narodne zaznamovanosti:

»To je samo slovensko, to je mogo e samo pri Slovencih, kot Slovenec si bivanjsko blokiran« ó tak-no izraflanje je tipi no za dolo eno narodno zavest, ki bi slovenstvu naprtila celo krivdo za slabo vreme. Slovenstvo postane v tem primeru obe-álnik, kamor odlaga svojo grenkobo pogorela osebna ambicija. (NSP: 80)

Pisatelj pravi, da zavist, ozkosr nost in hlap evstvo niso izklju no slovenske lastnosti. Zase trdi, da je v prvi vrsti lovek, -ele zatem pripadnik slovenskega naroda, torej Slovenec. Slovenstvo sprejema kot dodano vrednost in poseben privilegij: »Dejansko po na-i krvi buta dosti ve loveka kot Slovenca. [í] V nas pa flivi bolj ali manj standardni love-ki Adam, ki

⁹ Bortolo Gerobbi oziroma Jernej Jerobnik je osrednja oseba povesti, ki jo pi-e junak romana *Sen ni ples* Silvan Kandor.

¹⁰ »Provincialnost je zaprtost objektivnemu kriteriju kulturne vrednote; svetovljanstvo je odprtost tak-nemu kriteriju. Gre za vrednoto samo na sebi ne glede na njeno narodno ali sociolo-ko zaznamovanost: za ob e love-ko vrednoto torej« (NSP: 95).

mu je slovenstvo le pridani atribut« (NSP: 80). Podobno sporo ilo nosi tudi naslednja pisateljeva misel: *»Za ni bistvenega nisem prikraj-an kot Slovenec. Kdove e nisem celo s im oblagodarjen*« (NSP: 83).

Rebula na ve mestih poudarja, da je ogrofenost in majhnost Slovencev prednost. Podobno trdita tudi duhovnika Melhior in Florijan v romanu *Nokturno za Primorsko*, v katerem pisatelj v sredi-e postavlja iskanje slovenstva in vere. Duhovnika v naslednjem odlomku slovenski narod primerjata kar z izbranim ljudstvom:

»Ni udovito, da se je Gospod hotel roditi kot sin malega naroda?« je povzel pomenek Florijan.

»Malega in okupiranega,« je pritr dil Melhior.

»Ali ne bi moralo to dejstvo vzeti slovenskemu kristjanu vsak manjvrednostni kompleks?«

»Tve : bati bi se moral ve vrednostnega. Privilegirani smo, Florijan. Ta zavest bi morala biti za nas vir miru in sre e í « (NP: 22)

V romanu *Sen ni ples* ostareli profesor Pilade De Martinis svojemu nekdanjemu u encu, Slovcu Silvanu Kandorju izrafla zavist, da pripada majhnemu narodu. To presene a zlasti ob dejstvu, da je profesor po rodu Neme in je torej pripadnik -tevilnega in mogo nega naroda. Profesor svojo zavist Silvanu pojasni takole:

Od kod ta moja zavist, mladi prijatelj Kandor? Rekel bi, da je majhen narod najprimernej-e veselje, da se lovek izflvi v njem v svoji isti love-ki integriteti, osvobojen slepil zgodovine. Prav majhnost ga dela imunega proti mitom preteklosti, flivljenjskega prostora in mesijanstva. Zato je pripadnik majhnega naroda najbli flje resnici, on stoji tako reko na radiranih tleh, njegov pogled ne pozna velika-kih tan ic, koordinate njegovega bivanja so postavljene v izvorno tesnobo love-kega pogoja, njegov odnos do usode je lahko povsem sorazmeren, njegov spopad z njo ist do brezupa. [í] Dokon ni kristalni love-ki brezup brez nadomestkov ó vidite, prijatelj Kandor, tega je zmoflen samo umetnik malega naroda. (SP: 2786279)

O narodni manjvrednosti beremo tudi v romanu *Jutri ez Jordan*. Osrednji junak je prepri an, da je stvarnik naredil vse narode enakopravne: *»Ampak El-TvAdaj ni mogel izvoliti nekega naroda za to, da bi ga naredil manjvrednega od vseh drugih!« (JJ: 161)*. Absalom trdi, da je manjvrednost Izraelcev le navidezna:

Tako je: Izraelec je dejansko manjvreden! Zapoved NE UBIJAJ mu dejansko trfle me iz rok, medtem ko ga nevernik ob njem ohranja. Ampak ta manjvrednost je le videz. Zakaj e Izraelec nima v roki me a, ima ob sebi Gospoda vojská. Prav tako ga ni ne dela manjvrednega zapoved NE LAfiI, zakaj ob sebi ima Gospoda resnice. Tudi zapoved NE PRE^{TU}TVUJ ne spravlja Izraelca v manjvrednost ob neverniku, ki ga v njegovi poti ni ne omejuje, saj ima ob sebi Gospoda veselja. Zato sem raj-i za izraelsko manjvrednost kot za navidezno nevernikovo ve vrednost. (JJ: 161)

Absalom ne more razumeti, zakaj bi bil pripadnik nekega drugega naroda ve vreden. V naslednjem odlomku poudarja, da je vsak lovek zaznamovan z rojstvom in smrtjo:

Tudi e Kanaan ne bi bil obljubljena defela, tudi e bi bil katerikoli neznamen zemeljski kot ó kdo bi mu mogel odvzeti njegovo vesoljsko, se pravi boffjo, enakopravnost? Mar nisem stal ó rojen kakor kdorkoli, umrljiv kakor kdorkoli, lovek kakor kdorkoli ó pokonci med drevesi in zvezdami kakor kdorkoli? Kaj so mogli na tej ravni imeti »veliki«, Egip an, Grk, Hetit, esar jaz nisem mogel imeti? Na tej ravni ni bilo ne veli ine ne majhnosti, ampak samo lovek, dvonoflec s svojimi petimi uti in svojo rjove o du-o, zalu an v as in prostor. Se je morda Egip an namesto iz flene rodil iz cvetnega grma? Se je Asirec hranil s soncem in ne s sadeffi zemlje? Je bilo morda Grku prihranjeno staranje? Je bila morda enemu samemu od tistih, ki so se imeli za gospodujo e, prihranjena smrt?

V em naj bi se torej sin Izraela util pred njimi manjvrednega? (JJ: 290)

Tako pisatelj kot tudi njegovi literarni junaki flivijo na sti i– u dveh narodnosti ó italijanske in slovenske. Italijani so (vsaj v preteklosti) pripadnike slovenske manj–ine obravnavali kot manjvredne drugorodce, ki jih je treba asimilirati. Zato se Rebula v svojem pisanju ves as zavzema za narodno enakopravnost. V romanu *Cesta s cipreso in zvezdo* sestra osrednjega junaka pravi, da bo »v Slovincu [í] gledala loveka kot v Italijanu« (CCZ: 62).

5.2.1.2 Narodni aktivizem

Pisatelj je kot zamejec ob util italijansko brezbrifnost za narodnostna vpra–anja Slovencev, doffivel je fa–isti no nasilje in kulturni genocid nad slovensko manj–ino v Italiji. Italijanska protimanj–inska politika, asimilacija in posledí no nacionalno odmiranje so predmet –tevilnih Rebulovih romanov. Toda njegovi literarni liki niso nemi opazovalci protislovenskega

dogajanja v tem prostoru, ampak dejavno poseflejo vanj, tudi z ilegalno dejavnostjo. Tako Leon Krifnik v *Ka ji roflj* v kleti skriva slovenske abecednike, njegov sin Stanko pa na Kras pretihotapi zvrhan nahrbtnik slovenskih knjig. Pri tem pe–premaga 40-kilometrsko razdaljo in zato hudo zboli. Florijan Burnik v *Nokturnu za Primorsko* z motorjem hodi po skrite slovenske knjige v Trnovski gozd. Narodnostni ut teh literarnih likov je torej angaffiran.

Duhovnik Florijan Burnik v *Nokturnu za Primorsko* je vseskozi radikalen katoli–ki in narodni aktivist (Zadravec 2010: 108). Ob koncu romana se spominja svoje flivljenjske poti. Pripovedovalec pravi takole:

Mislil je na flivljenjske etape, ki so bile za njim, odkar je zapustil rodno vas, vise o med hribom in dolino. Na otro–ko izgnanstvo na nem–kem Tujerskem, na –tudentska leta v Ljubljani, na kaplanovanje v Borovju, na internacijo sredi Apeninov, na leta pri Sv. Jedrti í

To je bila ena sama sanja, kako bi flivel na svoji zemlji za svoj narod, za njegovo zavest in njegov jezik, mu kazal v imbolj love–ko tostranstvo in imbolj sre no onostranstvo í (NP: 178)

Osrednja oseba romana *Sen ni ples* Silvan Kandor je u itelj sloven–ine. V asniku *upa* objavlja povest o Jerneju Jerobniku, Slovcu, ki je zaradi materialne koristi zatajil svoj narod in se poitalijan il v Borolo Gerobbija. Silvanova povest govori o posledicah jezikovnega zani evanja in nasilja ve inskega naroda nad manj–inskim. Pripovedovalec romana *Sen ni ples* je prepri an, da Silvan pi–e povest s prav posebnim namenom: »S to zgodbo je bil hotel pomagati izkrvavelim sonarodnjakom do samozavesti« (SP: 172).

5.2.1.3 Narodna identiteta

V eseju *Izviri slovenske duhovnosti* Rebula o slovenski identiteti pravi:

O, kako te utim, slovenska identiteta! Brez vsakr–ne mistike, brez panslavizma in kasidizma, a vendar kot stigmo v svojem mesu, kot neizbrisen krst, kot razko–je in omejitev, kot slo navzdol po koreninah in navzgor po vetrovih, kot lakoto, kot uteho, kot obup, kot privilegij! [í]

Na–a identiteta je tu, izdolbena iz zvestobe in trpljenja, nahranjena z drobtinami z mize zgodovine, a vendar ne izposojena od nikogar, nikomur ukradena, na–a. (NSP: 1246125)

Roman *Cesta s cipreso in zvezdo* je fikcijska avtobiografija Sergija Andrej i a, potomca poitalijan ene trfla-ke drufine. Glavni junak pripoveduje zgodbo o svojem postopnem samozavedanju, to je odkrivanju slovenskih korenin, in rojevanju popolne narodne zavesti (Glu-i 1999: 30). Na liceju v pogovoru s profesorjem gr- ine Übermüllerjem zanika svoje slovensko poreklo:

»Si Slovenec?«

»Nisem.«

»Nisi?«

»In nikoli ne bom.«

Pogledal me je v o i, ko da je zavrtal vanje. Nato je bolj izzlogoval, kot rekel: » lovek je, kar je,« in nekam trudno, razo arano odkorakal proti katedru. (CCZ: 25)

Profesorjeve besede Sergija zaznamujejo za vse fivljenje. Sergio Andreici postane Sergij Andrej i , iskalec narodne identitete. So-olcu Slavku Drevniku razkrije svoje zanimanje za slovenstvo:

Reci mi Sergij, prosim. e pa ho e-priimek, Andrej i . Ne, ni esar ne vem o vas, Slovencih. A rad bi vedel im ve . Vse! Zanimajte me. Zanimanje, kaj zanimanje, lakota asimiliranca, ki to no e ve biti. (CCZ: 43)

V narodnostnem navdu-enju in ljubezni do zavedne »none«, slovenskega jezika, pokrajine, kulture in zgodovinske usode po kapitulaciji Italije se Sergij pridruflji partizanom in se prerodi v pripadnika OF in Slovenca (Glu-i 1999: 30). Svoje iskanje identitete sam povzame takole: »Skratka, ni mi -lo samo za moj rod, ampak tudi za ves njegov fivljenjski okvir, za njegovo zemljo in zgodovino.« (CCZ: 82)

5.2.1.4 Narodnost kot smisel fivljenja

Rebula je ob vrednoti narodnosti spoznal njeno nezadostnost in nemo trajnega osmi-ljanja fivljenja.¹¹ Kot pripadnik majhnega naroda in -e posebej zamejec je gojil (verjetno prevelike) ideale o svojem narodu, ki pa so bili dale od resni nosti (Kozmus 2003: 90). Podobno se zgodi tudi Absalomu v romanu *Jutri ez Jordan*.

¹¹ Do podobnega spoznanja je Rebula pri-el tudi ob vrednoti kulture.

Jutri ez Jordan govori o odhodu Judov iz Egipta v obljubljeni deffelo Kanaan. Glavni junak, pisar Absalom, se sprva odloči, da bo ostal v Egiptu, a si pozneje premisli in se odpravi za svojimi rojaki. Na poti pravi sogovorniku:

»Več [í] da se spravi-ujem, ali res ljubim loveka bolj kot zemljo? Bolj love-ko bitje kot na primer tamariske, pti e, oblake? No, oboje me vleče, judovski lovek in judovska zemlja.«

»Ni tak-na ljubezen pretirana?«

»Absolutno pretirana,« sem rekel. »A kdor me je ustvaril, si je moral privo-iti posebno igrico: poskusimo, koliko ljubezni more prenesti neki dvonoflec!« (JJ: 31)

Toda blife je Absalom svojemu narodu, bolj je ob novicah o Izraelu razočaran. Ko ga dohiti, spozna, da to ni Izrael, po katerem je hrepenel: *»Tvoje mi je na bruhanje. To je bil torej tisti Izrael, po katerem sem bil iz svojega izgnanstva hrepenel?« (JJ: 59)*. Vsi njegovi ideali se izgubijo, zdaj mu ni več za domovino, samo za resnico:

In ko sem se potem spustil po glavni tabori-ni ulici, sem si skoraj fjelel -e novih razočaranj. Naj se sesujejo prividi, da le pridem do resnice Izraela, kakr-na koli fje je! Naj se izmi-ljeno -e naprej podira pod mano, le da mi noge obstanejo, pa naj bo to v -e taki globini, na granitnem dnu dejanskosti.

Najprej resnica, Absalom!

Resni no ó veliko za etno razočaranje me ni navdalo z malodu-jem, ampak z nekim novim nepoznanim pogumom.

Tisto jutro sem se zavedel, da mi ni manj do resnice kakor do same obljubljene defele. (JJ: 56657)

5.2.1.5 Narodnost in vera

»[í] Je ne bi imel vere, skoraj ne bi vedel, kako naj bom Slovenec« (NSP: 277), pravi pisatelj v eseju *Sidro in pu-ica*. Zanj se torej vera in pripadnost slovenskemu narodu na nek način spajata. Vera s svojo moralno zahteva sprejemanje naravnih zakonov, torej tudi narodnosti.

Tudi Rebulov literarni lik, duhovnik Robert v *Divjem golobu*, narodnost druži z vero: *»Narodnost je boffja re [í] Kakor je boffja re spol. Kakor je boffja re umetnost« (DG: 146)*.

Rebula poudarja, da je kr–anstvo zelo pomembno za vsako narodno skupnost, –e posebej za tako majhno, kot je slovenska. Vero razume kot bistveni dejavnik, ki uravnove–a sprejemanje narodne zavesti. V romanu *Nokturno za Primorsko* zapi–e:

Vera naelektri vse asno z ve nostnim nabojem. Kot sin dvomilijonskega naroda sem v isti orbiti ve nega kot lan stomilijonskega. Kolikor pa sem zaradi kvantitativnega po ela, ki vlada v tostranstvu, prizadet, me dela prvi stavek Govora na gori privilegiranega. Ta misel mojega dobrega in izobraženega flupnika me je osvojila. Blagor ubogim, to je blagor nam Slovincem. Dvojni blagor, e gre za manj–inskega Slovenca, kot smo mi zdajle. Zdaj lahko razume–, kaj lahko pomeni kr–anstvo za neko majhno narodno skupnost, kaj –ele za njegovo manj–ino: pomeni bistveno uravnove–evalni dejavnik v kozmosu, pomeni spravljenost s tragiko zgodovine í (NP: 60)

Vere in pripadnosti narodu pisatelj ne istoveti, priznava pa njuno tesno povezanost. V eseju *Vinograd pod Triglavom* pravi, da izpodkopavati kr–anstvo na Slovenskem pomeni izpodkopavati slovenstvo:

Osebno sem dale od ozkosti, ki je kdaj hotela istovetiti slovenstvo s kr–anstvom. Toda prav tako ni mogo e dvomiti o edinstveni zraslosti kr–anstva s slovensko narodno bitjo. [í] [I]zkopavati kr–anstvo na Slovenskem pomeni [í] objektivno v tako krhkem narodnem tkivu, ki do danes ni nehalo krvaveti na svojem obodu, izpodkopavati slovenstvo. Kr–anstvo ostaja za treznega Slovenca kateregakoli nazora vsaj neka etika, in ne najslab–a; vsaj neka kulturna dimenzija, in ne najbolj provincialna; vsaj ena internacionalnost, in ne najmanj svobodna; vsaj en flivljenjski stil, in ne najbolj asocialen. (NSP: 212)

5.2.2 Ljubezen do maternega jezika

Jezik je v delih Alojza Rebule na zelo izpostavljenem mestu. Pisatelju jezik pomeni boj za lastno ogrofleno identiteto in svobodnost (Pirjevec 1992: 12). Zaveda se, da ogroflenost jezika pomeni ogroflenost nacionalne biti. V eseju *Izviri slovenske duhovnosti* pravi:

Jezik je edino, kar brani manj–ini integracijo v ve ino. V tujem morju je jezik njen edini re–ilni splav. Drugi protiintegracijski dejavniki, ki prihajajo v po–tev ó javna uprava, cerkvenost, gospodarstvo, –olstvo, prosveta ó ostajajo narodnoohranjevalni samo, kolikor jih nosi jezikovna struktura. (NSP: 125)

Narodna zavest pogojuje jezikovno: »Jasno, da jezikovna samozavest ne raste iz zraka, ampak samo iz narodne samozavesti« (NSP: 106).

V podobnem poloflaju kot je slovenska manj-ina v Italiji sta tudi Izraelca Absalom in Elidad v romanu *Jutri ez Jordan*. fiivita na gr-ki Kreti, lo ena od svojih sonarodnjakov in narodnega jezika. Absalom je prepri an, da bo sina Elidada vzgojil v zavednega Izraelca le, e bo ohranil njegov materni jezik:

Bil sem prepri an o ne em: Elidad bo Izraelu ohranjen, dokler bo ohranil njegov jezik, jezik Abrahama, Izaka in Jakoba. Zakaj ohraniti jezik, s katerim se je bil Izrael prebil skozi svoja o akovska in sufenjska leta, je pomenilo ohraniti njegovo du-o. Samo s tem svetim jezikom na ustnicah bi se Elidad mogel po utiti polnopravnega sina izvoljenega naroda. Samo tako bi lahko v polnosti dofiivel njegovo usodo, v polnosti trpljenja in povelj evanja. In e bi se kdaj zgodilo, da bi Vsemogo ni hotel nakloniti sinu, kar je bil odrekel o etu, bi Elidad mogel samo v tem jeziku, v jeziku dvogovora z gore im grmom na Horebu, re i v sre i popolne zvestobe: Pozdravljen, Jordan, reka Obljube! (JJ: 247)

Absalom svojega sina u i, da mora obvladati oba jezika, tako hebrej-ino kot gr-ino, toda eno bo znanje na ravni srca, drugo pa na ravni glave. Podobno Rebula razmi-lja tudi o sloven- ini in italijan- ini. Absalom sinu pravi takole:

Molil, pel, mislil in util, se pravi fiivel iz globine bo-v hebrej- ini, v jeziku na-ih o etov. Posloval, ra unal, kupoval, se pravi fiivel iz povr-ja, pa bo-v jeziku Krete. To se pravi, da ti bo Najvi-ji dajal kruh duha iz hebrejske pe i, kruh telesa pa iz kretske í Oba jezika mora-ne samo poznati, ampak im boljše poznati, eprav bo eno poznanje na ravni srca, drugo pa samo na ravni glave. (JJ: 251)

V romanu *Cesta s cipreso in zvezdo* duhovnik Vergilij TMek in Sergij Andrej i govorita o slovenski manj-ini v Italiji. Vergilij trdi, da slovensko ljudstvo nima narodne zavesti. Slovensko govorijo iz tradicije ter iz ignorance, saj drugega jezika ne znajo. Duhovnik pravi Sergiju:

Narodna zavest je prava takrat, ko bo-znal deset jezikov, a jezik srca in du-e, se pravi prvi med jeziki, najbolj pesni-ki, najbolj diplomatski, najbolj voja-ki, najbolj duhovni ti bo sloven-ina. Za to gre, da cepimo to divjo primorsko oljko v pravo oljko. Da

prepojimo ta prepla-eni element z narodno zavestjo, ki bo ponosna in gosposka. Sicer smo kon ani í (CCZ: 87)

Sergij sloven-ino doživlja kot jezik resnice. Njegov o e, sicer poitalijan eni Slovenec, ne razume Sergijevega zanimanja za jezik tako majhnega naroda. Ker ne vidi koristi v u enju sloven-ine, sina spra-uje, kaj mu bo:

Odgovoril ti bom: s tistim jezikom bi pri-el do ne esa, kar se razteza od globine do globine, od istosti do istosti, od sijaja do sijaja: pri-el bi do resnice o sebi. Pri-el bi do pristnosti v odnosu do sveta. Do fivljenja in smrti. Sicer pa se zavedam, kaj pomeni govoriti tako v me-anski hi-i í (CCZ: 54655)

Sergij v svoji pripovedi zapi-e tudi tale slavospev sloven- ini:

Sloven-ina ó uti-jo bolj hrapavo kot italijan-ino, manj zglajeno, okornej-o, a obenem kaj vem kako iskrenej-o, verodostojnej-o, po-tenej-o. Alergi na je do vljudnostne poliznanosti, diplomatske hinav-ine in pateti ne napihnenosti. Je jezik resnice. Predvsem ne prenese retorike, te kuge, s katero se je fa-isti na italijan-ina najbolj oddaljila od skalnate rezkosti svojega pramofatega o eta Danteja. (CCZ: 103)

V zamejstvu lahko z jezikom vred pojenja tudi narodna zavest. Jezik pri Rebuli »[n]i torej ve samo sredstvo, ampak eti na in ontolo-ka kategorija, ki sega v najgloblje plasti lovekove biti« (Pirjevec 1992: 11). Rebula v eseju *Izviri slovenske duhovnosti zapi-e*:

Jezik je eden in-trumentov v tej bivanjski simfoniji, ki pa dejansko to simfonijo prostorsko in asovno individualizira. In vloga tega in-trumenta je tem ve ja, im bolj je okrnjen ta orkester. Druga e re eno: jezik je za kako narodno skupnost toliko pomembnej-i, kolikor manj se more ta skupnost izraflati v areni zgodovinske mo i. (NSP: 126)

Zato je sporo ilnost jezika v tem prostoru toliko bolj zavezujo a, kolikor bolj je jezik ogroflen in izpostavljen -tevilnim notranjim in zunanjim pritiskom (Pirjevec 1992: 12). »fiveti v polnosti [í] du-o svojega naroda, pomeni fiveti v polnosti [í] jezik tega naroda. Kakorkoli ograjevati se od jezika pomeni ograjevati se od du-e svojega naroda« (NSP: 126). Pri tem ne gre za odpadni-tvo, ampak za psiholo-ki kompleks, ki izhaja iz zavestnega ob utka

manjvrednosti sloven–ine. Ob tem Rebula navaja tri primere manjvrednosti:¹² na ravni druflbenosti (jezik dveh milijonov ljudi), na ravni izraznosti (drugi jeziki naj bi bili bogatej–i), na ravni glasoslovja (drugi jeziki naj bi bili bolj muzikali ni) (prav tam).

Stanko Kriflnik iz romana *Ka ja rofla* ne ob uti manjvrednosti slovenskega jezika. Nikoli ni niti pomislil, da bi sloven–ino zamenjal za kak drug, mogo nej–i jezik. V naslednjem odlomku svoja ob utja do materin–ine zaupa prijatelju Amosu Borsiju:

»Pi–em ga, ko da je to jezik milijarde. In kolikor zajema resnice, kolikor prestreza lepote, tudi je jezik milijarde.« [í]

Vpra–al sem ga, ali ga je kdaj ob–la sku–njava, da bi ta jezik opustil za kak drug, mogo nej–i.

»Ve–, da nikoli?« je odgovoril. »To je, kakor e bi me vpra–al, ali me je kdaj ob–la sku–njava, da bi izdal resnico. Ni me.« [í]

»Torej si popolnoma zadovoljen s svojim zgodovinskim, se pravi slovenskim drflavljanstvom?« sem vpra–al.

»Kot Slovenec lahko popolnoma pote–en leflm fle danes tjale,« je pokazal na malo va–ko pokopali–e, ki sva se mu bliflala. »Hvaleflen usodi, da me je slekla previdnosti, v katero je zadimljena vsakr–na volja po mo i, in me naredila ne samo Slovenca, ampak me tud dvakratno zmanj–ala s tem, da me je naredila manj–inca.« (KR: 98)

Amos Borsi opafla, da je slovenski jezik v Trstu osovraflen. Ljudje si ga ne upajo govoriti ali pa se ga celo sramujejo. Zato je za Amosa –e bolj zanimiv. fieli si ga nau iti, zato sklene kupiti slovensko slovnico in slovar. V knjigarni pa spozna, kako uradni Trst gleda na slovenski jezik. Prodajalec ga namre preseneti z izjavo, da sloven–ina sploh ne obstaja:

Manj sre e sem imel s slovenskimi re mi.

Novo presene enje, ki mi ga je pripravilo to mesto: da z dolo enim spra–evanjem ne smem biti preve glasen. Za kak–nim knjigarni–kim pultom sem izzval skoraj nekak–no paniko, ko da spra–ujem po em nevarnem. Ko da je jezik teh preprostih slovenskih ljudi ó skoraj samih delavcev in kmetov ó eksploziv.

V bolj–i knjigarni na Korzu sem izrazil prodajalcu svoje za udenje, da brezuspe–no i–em slovensko slovnico in slovar po mestu, ki vendar meji na slovenski svet.

¹² O manjvrednostnem kompleksu Slovencev smo pisali tudi v poglavju 5.2.1.1.

»Kakor e bi, kaj vem, v Torinu zastoj iskal francosko slovnico in slovar í ,« sem rekel.

»Sloven–ina ni jezik, gospod,« je rekel mlad r nolasec strupenih ustnic.

»Pa naj bo nare je,« sem odvrnil. »Imate kaj tega nare ja?«

r nolasec je vzdignil obrvi: »Ampak od kod prihajate, gospod? Sloven–ina ne obstaja!«

»Kako, e jo sli–im po ulicah?«

»Ne bi je smeli sli–ati! Trst je italijansko mesto!«

Zaradi prestra–enega, sramujo ega se, sovrafnega odnosa Trsta do tega slovanskega jezika, se mi le–ta zdi zanimiv. (KR: 31)

Pri u enju sloven–ine Amosu pomaga prijatelj Stanko Krifnik. Ta se med njunim sre anjem razgovori tudi o svojem odnosu do slovenskega jezika in naroda:

»Ni ni pristnej–ega, ni bolj kozmi nega kot pisati v sloven–ini.«

»Du–a?«

»Ponifna, da od tega trpi–í Bolj otro–ka kot politi na í A rjove a od sle po odre–enju í [í] Toda nikar se ne zaljublja v nas, Orest. Nismo ne slab–i ne bolj–i od drugih jedcev je mena, kakor bi rekel Homer. Na–a edina zna ilnost je v tem, da umiramo. Na–privilegij, e ho e–.«

Tako mi je govoril o svojem narodu lovek, ki je pri Krifnikovih veljal za najmanj slovansko zavednega. Z distancirano objektivnostjo, a iz neke brezmejne ljubezni. (KR: 97)

Sloven–ine se feli nau iti –e en Italijan, duhovnik Angelo v romanu *Nokturno za Primorsko*. Angela nadzoruje tajna policija, zaradi proslovenskega delovanja pa ga –kof premesti v Furlanijo. T prej pa si feli slovanskega otroka spovedati v njegovem maternem jeziku, zato slovanski duhovnik Florijan Burnik postane njegov u itelj sloven–ine. Tudi Florijan si mo no prizadeva, da bi med mladino ohranil slovanski jezik, zato pri verouku vztraja pri sloven–ini. Pripovedovalec pravi:

Florijan je na tihem uffval. Verou nim izdelkom je popravljal tudi sloven–ino. Torej se je otrok nekaj prijemalo í e drugi ne, pa naj jih stre–ice spominjajo, da so Slovenci. (NP: 14)

Toda –umniki v zvezkih motijo italijanskega u itelja Pingerottija, ki se s Florijanom pogovori o njegovem »pedago–kem pristopu«. U itelj ga napade, e– da je sloven– ina prepovedan jezik, Florijan pa mu odgovarja: »Bog, moja avtoriteta, mi ga ni prepovedal. ^Tkoj, moja druga avtoriteta, tudi ne« (NP: 15).

Tudi Silvan Kandor, u itelj sloven– ine iz *Sen nega plesa*, ima do slovenskega jezika poseben odnos. Kot lovek in kot pisatelj je ob utljev na svojo materin– ino, ki jo Italija ovira in zatira kot »tisti jezik«, kot »*Quella lingua*«, kot zani evanja vreden lovekov glas. Neko svoji u enki med u no uro pravi:

»Jezik, to je samo na sebi udovita re , si ti kdaj sploh pomislila na to, kaj?«

»Sem!«

»Jezik, vidi–, to ni ni drugega kakor fivljenje samo, se ti ne zdi?«

»Seveda,« je reklo dekle z odsotno samoumevnostjo.

»In ima opraviti s slovniciami prav toliko kolikor fivljenje s statistikami!« [í]

»V tem, da je na–jezik tako mlad, da je pri–el v knjigo tako reko iz hleva in s polja, je njegova dragocenost. Neizrabljen je –e, kakor denar, –e svefl od kovnice. Zato ne prenese napihnenosti in blufa. Teffje je lagati v sloven– ini.« (SP: 70)

5.2.3 Narodni ponos

V knjigi *Ve er z Alojzom Rebulo* pisatelj prizna, da je narodni ponos stvar morale, zanj pa je pripravljen firtvovati prav vse. Pisatelj ne prenese literata, ki se vsiljuje in prosja i za pozornost, posebno e to dela med tujci. To je za Rebulo stvar narodnega ponosa:

Moj slovenski ponos je ve vreden kot kateri koli moj uspeh. Stvar je zame tudi eti na, razumete. Pripravljen sem vre i ez okno vse svoje prevode v italijanske in katerekoli jezike za ceno neke moralne drfle. (Fabjan Bajc 1989: 39)

Druflina Kriflnik iz romana *Ka ja rofla* je zelo narodno zavedna. Zaradi pripadnosti slovenskemu narodu o e Leon zavrne spremembo priimka v italijansko obliko, za slovenski narod pa je pripravljen izgubiti celo svojo sluffbo. Podobno razmi–ljata tudi h erka Nata–a in sin Stanko, ki je –tudent slavistike v Ljubljani. Narodni ponos je osrednja tema naslednjega pogovora omenjene drufline:

»Povej, Leon: bi tebi padla krona z glave, ko bi naredil tisti formalni izpit?«

»Prvi ni prav ni formalen, saj je njegov namen onemogočiti im ve slovenskih u iteljev. Drugi : moj ponos bi padel, Dora. Da se s –tiridesetimi leti službe –e nisem habilitiral za u enje abecede nekih pankrtov? Ponos, tega si ho em kot Slovenec privo–iti! Pri moji du–i da! Enkrat fivim, enkrat sem Slovenec in to enkratnost si ho em privo–iti! Da bo –lo ez rob!«

»Tak–nega zafrkantskega izpita bi tudi jaz ne –la delat,« se je oglasila Nata–a. »Prav tako iz ponosa. Bi ga ti –el?« se je obrnila na Stanka, brata, plavolasca globokih otopnih o i.

» e bi imel feno in otroke in nobene druge moftnosti kakor –olo, bi gotovo –el,« je sku–ala odgovoriti zanj Dora.

»Ne bi –el, mama,« je z nasme–kom odgovoril Stanko, z neko lefelnostjo, v kateri pa je bilo skoraj ve odlo nosti kakor v Nata–ini rezkosti.

Razgovor se je zaostрил, dokler ni Dora vzkliknila z vrat kuhinje: »Pojdite k flupniku, se izpi–ite iz Cerkve in izjavite, da je va–bog slovenstvo!« (KR: 16617)

Krifnikovo zavedno slovenstvo ob uduje tudi italijanski infenir Amos Borsi, sicer eden od uradnikov asimilacijske »Operacije Timava« v Trstu. Barbarske metode, s katerimi se uresni uje ta program, se mu upirajo, zato se upre fa–isti nemu reffimu (Matajc 1994: 57). Ob novici, da mora prav on opraviti preiskavo pri Krifnikovih, se nadrejenim upre in nalogo zavrne z besedami:

Pri Krifnikovih pa je slovenstvo brez misti ne ove–enosti, je samo doma a, naravna, eprav neodpovedljiva zvestoba. Je Gregor i na steni in neki ponos, poln kulturne finese. Pri Leonu je morda –e nekaj grobo plemenskega. A v Nata–i uti–svetovljanko, ki ji je domovina glasba. V Piladu pa drugega svetovljana, ki mu je domovina poezija. (KR: 151)

5.2.4 Denar¹³

V obravnavani literaturi je denar vrednota le za eno literarno osebo. To je Jernej Jerobnik, junak zgodbe, ki jo pi–e Silvan Kandor v *Sen nem plesu*. Jernej Jerobnik se od pekovskega vajenca iz Kun je vasi prebije do lastne pekarnе v Trstu. To mu uspe s poroko z me– anko Amalijo, ki je italijanskega rodu, in poitalijan enjem v Bortola Gerobbija. Nacionalno je brezbriften, razvit ima le nagon za denar. Povest »o slovenski rev–ini v Trstu« Silvan objavlja

¹³ Denar smo obravnavali tudi med vrednotami, ki jih Rebula odklanja v poglavju 7.2.

v asopisu *upa*. V pogovoru z njegovim urednikom, Borutom Ardenjakom, Silvan o Jerneju Jerobniku pravi, da »gre za loveka, ki mu je denar vse. In ker mu je denar najvišja vrednost, se to zrcali v vsem njegovem življenju, prav do intimnosti« (SP: 90). Jerobnik »je moral ostati trdno na tla prikovan lovek, ki mu prvo ni bilo narodna pripadnost, ampak zasluček« (SP: 69). Zaradi gospodarske uspešnosti se je moral prilagoditi zahtevam italijanskega okolja. Trflaški pek pa tudi z drugimi dejanji pokazal, da mu je premoženje najpomembnejše. Tako za lastni zasluček izkoristi celo svojega brata:

Bortolo Gerobbi je v tem času rade volje s posojilom pomagal bratu na Krasu, da premoženje ni šlo na boben, kar bi se sicer tudi zgodilo zaradi dot, ki so jih sestre odnemale. S tem je postavil na tisto revino svojo roko: bila je revina, toda njegova. In namesto obresti mu je brat vnaprej odstopil parcelo kraj ceste, ki bi v mirnem času utegnila pridobiti vrednost. (SP: 2526253)

6 APOLONSKE VREDNOTE PRI REBULI

Druga skupina vrednot so apolonske vrednote. Imenovane so po Apolonu, gr-kem bogu svetlobe, pesni-tva, prero-tva, glasbe in zdravilstva. Te vrednote predstavljajo ideale popolnosti in harmonije, ki presegajo vrednosti osebnih zadovoljstev. Obsegajo predvsem merila na-ega odnosa do sebe, drugih in do sveta. Povezane so z moralnimi normami in dolfnostmi ter z osebno in duhovno rastjo, uresni evanjem in transcendenco. To so torej vrednote, ki so pomembne predvsem z eti nega in kulturnega vidika.

6.1 MORALNE VREDNOTE

Izraza *etika* in *morala* imata po svojem izvoru popolnoma enak pomen. Beseda *etika* izvira iz gr-ine, *morala* pa iz latin-ine, vsaka v svojem jeziku pa pomenita isto. *Ethos* v gr-ini pomeni navado, -ego, zna aj in obi aj. Njegov pomen je na tej ravni popolnoma enak latinski besedi *mos*, ki jo je v njeni mnoffinski obliki *mores* prvi uporabil Cicero, prav za prevod gr-ke besede *ethos*. Tudi *mores* pomeni zna aj, ravnanje, fivljenje in nravi. Izvorno pomensko torej med *morala* in *etiko* ni nobene razlike. »Oba izraza ozna ujeta pogled na fivljenje, ki vsebuje dve prvini: 1. zavest o tistem, kar je za loveka dobro, in 2. zavest o dolfnostih, ki jih mora lovek izpolniti. Dobrost dolo enih dejanj in njihova obveznost sta torej dve najbolj trdni zna ilnosti eti ne oziroma moralne zavesti.« (Stres 1999: 11)

Kljub izvorno enakemu pomenu etike in morale pa Anton Stres (1999: 12) opozarja na razlike med njima: »Izraz *morala* ostaja v veljavi za dolo ena fivljenjska pravila, zapovedi in norme, posebno -e, e so vezane na dolo en nazor ali izro ilo.« Tako pogosto govorimo o kr-anski ali katoli-ki morali, tudi o stoi-ki in islamski. »Izraz *etika* pa ozna uje tisto bolj izvorno lovekovo moralno zavest, da ni vseeno, kako fivimo in delamo. To je najsplo-nej-a zavest, da dolfnosti in obveznosti so« (prav tam). Etika je torej splo-na zavest, *morala* pa so konkretne zapovedi.

Stres (1999: 12) opozarja -e na eno razlikovanje med etiko in moralno. »Etika je splo-no teoreti no in racionalno utemeljevanje moralnosti kot take.« V tem primeru je etika filozofska panoga, ki se ukvarja s pojavom moralnosti in ki se osredoto a na dejstvo, da *morala* sploh obstaja. *Morala* pa je konkretna vsota ob e veljavnih pravil in norm, ki so v veljavi v dolo eni skupnosti.

Podobno o etiki razmišlja tudi Vlado Srak (1985: 79). Opredeljuje jo kot filozofsko disciplino, ki se ukvarja s lovekim hotenjem in ravnanjem z vidika dobrega in zlega. Etiko razlaga kot filozofsko refleksijo o pojavih, ki so moralno relevantni. O morali (n. d., 136) razmišlja kot o skupku druflbenih predpisov, ki so v primeru kritev sankcionirane s posebno notranjo sankcijo ó s slabo vestjo, ki loveka mnogo bolj obvladuje kot zunanje prepovedi. Moralni predpisi zapovedujejo, kar je dobro, in prepovedujejo, kar je zlo. Toda dobro in zlo se spreminjata od druflbe do druflbe, iz obdobja v obdobje. Morala je torej pogojena tudi asovno in prostorsko.

Moralne vrednote so vrednote dolflnosti in odgovornosti. V Rebulovi vrednotni hierarhiji med moralnimi vrednotami najviše najdemo dobroto in ljubezen, sledita jima svoboda in pravica.

6.1.1 Dobrota

Humanizem celostno povzema pisateljevo umetniško in biografsko bistvo. »Prej ko pisatelj, kristjan ali Slovenec je namre Rebula predvsem humanist v najortodoksnejem smislu besede: astilec humanosti, 'lovek, katerega nazori temeljijo na spo-tovanju lovekega dostojanstva'« (Kouta 1996: 149). Rebulov humanizem preflma celotno fizi nost in duhovnost posameznika, njegova filozofska, religiozna, ideološka, moralna, umetniška in nacionalna prepri anja. Pisatelj si izoblikuje posebno, povsem individualno etiko in estetiko, ki ostri v svoj književno-ontološki fokus loveka kot racionalno in ustveno bitje, ustvarjeno za resnico, svobodo, lepoto, smisel in neskon nost (n. d., 1496150).

Skrb za loveka in spo-tovanje njegovega dostojanstva, spo-tovanje flivljenja in Boga so prisotni v vseh obravnavanih delih Alojza Rebule. To ve inoma razbiramo iz besed in dejanj njegovih literarnih junakov, zaznavamo pa tudi v Rebulovem dnevniku in esejih. Literarni liki so tudi v trenutkih najhujših preizku-enj odprti so loveku. Silvan Kandor v romanu *Sen ni ples* doflivi trojno tragi nost: osebno, narodno in metafizi no. Toda celo takrat, ko flivljenje zanj izgubi sleherni pomen, v trenutku najgloblje odtujenosti, mu ostaja odre-ujo e spoznanje, ki se glasi: »Ne flivi zase« (SP: 116). Prijateljci Nori De Martinis Silvan prizna, da si fleli biti dober. Dobesedno ji pravi takole: »Mislim, da je v meni samo ena ambicija: da bi bil dober« (SP: 155). »Prav zato, ker ho em biti dober s tabo, ti no em lagati, Nora« (SP: 157).

Glavni junak romana *V Sibilinem vetru*, porimljanjeni barbar Nemezian, pravi: »*Saj kon no tudi meni tako svoboda kakor domovina nista bili ve kot sredstvo ó cilj je bil samo eden, biti lovek, imbolj*« (VSV: 593). Njegova prizadevanja po ohranitvi narodne identitete in flelja po svobodi se preobrazijo v en sam cilj ó biti lovek. Toda Nemezianova zvestoba sebi in svoji narodni identiteti ostaja v njegovi zavesti.

Tako kot Nemezian tudi ostali Rebulovi literarni junaki stremijo k istemu cilju ó biti lovek. Tak je tudi Nemezianov gospodar Kvint Furijski Apulej. Ko cesar izda odlok, ki prepoveduje lastniku usmrtitev sufnja, Furijski pravi: »*V enkratno posebno ast mi je, da moram ob tej prilofnosti ugotoviti, da ima ta odlok za mojo hi-o samo formalno veljavo, zakaj za ves rod Pacilijev ó in zame, kot njegovega zadnjega predstavnika ó je bil suflenj lovek*« (VSV: 82). Njegova izjava kafe, da je dober lovek.

Tak je tudi Amos Borsi, protagonist *Ka je rofle*, ki je v Trst poslan kot kulturni kolonizator. Tu sodeluje v programu italijanske protimanj-inske politike, toda raznarodovalne metode, s katerimi se uresni uje ta program, se mu upirajo. Ko mu je nalofena naloga, da opravi hi-no preiskavo pri Krifnikovih, se upre fa-isti nemu reflimu in raj-i stori samomor, kot da bi izdal slovenske prijatelje in ljubljeno Nata-o. Amos je proti nasilni asimilaciji Slovencev v Italiji, saj ne vidi »*kako naj se totalitarna italijanizacija usklajuje s love-kostjo*« (KR: 34). S tem v zvezi tudi pravi, da »*asimilacija drugorodcev mora biti civilizacijski povzdig in ne nasilje*« (KR: 45). Ko Slovincu Stanku Krifniku o itajo, da prijateljuje z Italijanom, Amosa brani z besedami: »*lovek je in to mi zadostuje*« (KR: 68). Amosov sodelavec Pasquini pa v njem prepozna »*[n]eko love-ko korektnost*« (KR: 120). Zato nas ne udi, da je Helga Glu-i Amosa ozna ila kot »*lovek[a] ljubezni in moralne jasnosti*« (1994: 44).

Amos s svojimi besedami in dejanji dokafe, da je dober lovek. Za takega pa ga imajo tudi prijatelji, znanci in sodelavci. Med njimi sta tudi kuharica Betka in va-ki flupnik:

»*Saj, takrat, ko vas je iskal, name ni naredil slabega vtisa í Prav spo-tljiv je bil í Morda so res tudi med Italijani dobri ljudje í* «
»*Kaj bi ne bili. Tudi svetniki so med njimi.*« (KR: 60)

6.1.2 Ljubezen

Pisateljev pogled na ljubezen ve inoma razbiramo iz besed in dejanj njegovih literarnih junakov in ugotovimo, da je ljubezen zanj ena temeljnih vrednot. To potrjuje tudi pisatelj sam v eseju *Od misli do besede*, kjer izpostavi ljubezen kot eno od treh sider¹⁴ v »vrtin[cu] emocij, v viharju Nesmisla« (NSP: 113). V tem poglavju želimo prikazati ljubezen med mo-kim in flensko v Rebulovem leposlovju. Nekateri literarni junaki flensko doflivljajo kot smisel bivanja, drugi ljubezni ne vra-ajo, tudi zato, ker ostajajo zvesti duhovni-kemu poklicu.

6.1.2.1 flenska kot smisel bivanja

Nekateri Rebulovi literarni liki flensko doflivljajo kot bivanjski smisel. Zaradi ljubljene flenske flivijo in zaradi nje sploh preflivijo. Tak je tudi osrednji junak *Ka je rofle* Amos Borsi. Prijateljici Donatelli prizna, da i- e smisel, najde pa ga v flenski:

»Mi lahko tvoja milost pove, kaj je to tvoje nezdroljivo jedro?«

»Sla po smislu,« sem rekel.

Prevezala si je ruto in pogledala ez strehe: »In kaj je to?«

O, Sulamita, kako si me tedaj poklicala izza nekega sanjskega hribovja ó flenska, ki ne bo spra-evala »Kaj je to?«, ampak brala v meni tisto slo, sama postala njen del, postala moj smisel í (KR: 12)

Zanj je flenska smisel bivanja, za ljubljeno flensko bi Amos storil prav vse. Medtem ko Amosu flenska predstavlja bivanjski smisel, pa je njegov prijatelj Stanko Kriflnik do ljubezni zadrflan. Njuno doflivljanje ljubezni je torej razli no. Amos sam ga opi-e takole:

S Stankom je za uda druga e, se mi zdi, eprav je glede tega zelo zadrflan. Kljub umetni-kemu demonu v njem mu flenska verjetno ne pomeni tega, kar pomeni meni. Omenil mi je neko redko in medlo korespondenco z intelektualko, vendar pa ga njen komunizem ne more navdu-iti. Z mano je druga e ó zame je flenska smisel bivanja: za tisto, v kateri bi spoznal svojo Sulamito, bi na kolenih prehodil Evrazijo í (KR: 75)

Amos svojo »Sulamito« najde v Stankovi sestri Nata-i. Tle ob njej spozna, da je vredno fliveti. Svoje pomisleke glede flivljenjskega smisla ji razkrije v pismu:

¹⁴ O njih smo govorili tudi v poglavju 5.1.1.

Od mladih nog me je mu ilo vpra-anje, ki -e za odraslega loveka ni normalno: ali je vredno fliveti. Iz no ne polute svoje biti sem iskal v ono drugo, meni neznano, oson eno, ozarjeno od smisla, flare o od polnosti, od veselja nad bivanjem, ozarjeno od flenske í (KR: 114)

Podobno kot Amos Borsi v *Ka ji roffi* tudi Nemezian iz romana *V Sibilinem vetru* v flenski najde smisel flivljenja. fiensko doffivlja kot udefl bivanja, zaradi nje pa uti tudi fljeljo po neumrljivosti:

Boffje kraljestvo: samo eno je moglo biti: flenska, ki je stala pred mano. Eno samo razsvetljenje je bilo: to je bil tisti trenutek, izlo en iz vseh drugih naprej in nazaj, trenutek, ko je nekaj -e nepoznanega planilo predme iz gne e bitij, jih oblastno pahnilo od sebe v molk in reklo: fienska sem. Trenutek, udeflv udeflu bivanja, ko se mo-kemu ponudi nova mera za vse stvari, ko bi mu ne bilo ni prise i na neumrljivost tam, kjer je, ko se predmeti okrog njega kakor za-ibijo, tefki od nove polnosti kot sadovnjak v vetru. Takrat mu je vse tako udovito prav: rojstvo in smrt se zlagata drug v drugega kakor kalup in odlitek. Dan in no se izmenjujeta kakor dvoje bratskih valov, celo ljudje okrog njega so taki, kakor bi po nekem nenapisanem vzoru morali biti, hi-e so pozidane v skrivne -evil ne harmonije praznin in volumnov, bitje srca se uti ujeto v geometrijo zvezdnih gibanj. (VSV: 69)

Nemezianovo flivljenje zaznamujejo tri popolnoma razli ne flenske. Njegova prva ljubezen je suflnja Psiha. Od nje mu je »skladno, vse lepo in prav« (VSV: 122). Gre za poduhovljeno, platonsko ljubezen. Z Mameo, vdovo Furija Apuleja, pa Nemezian doffivi meseno ljubezen. Zanj pravi, da je flenska s tako »patricijsko samozavestjo, ob kateri [je] tako reko prenehal obstajati« (VSV: 256). Nemezian po smrti Psihe in razhodu z Mameo spozna Elektro. Tej pravi: »Psiha je bila sanja, Mamea je bila blodnja, ti bo-moja zlata treznost« (VSV: 432). Z njo doffivi totalno zakonsko ljubezen. Elektra mu postane najpomembnej-a: »Elektre nobena svoboda ni bila vredna« (VSV: 583). »Ni -tel poveljnik, ni -tela zmaga, celo ve erno pisanje ni -telo ó samo Elektra je -e -tela« (VSV: 586).

Tudi Sergij Andrej i iz romana *Cesta s cipreso in zvezdo* smisel flivljenja najde v flenski. O ljubljeni Slavi razmi-lja takole: »Slava, ti mi nisi nalivala mleka. Nalivala si mi svetlobo. Nalivala si mi smisel flivljenja« (CCZ: 143). Sergij bi bil za ljubljeno flensko pripravljn pustiti prav vse:

[S]em se med premori spanca spra-eval, ali ne bi bil raj-i stekel za njo v gozd, pustil vse za Slavo, tudi boj za svobodo, ja, tudi slovenstvo í A saj ga ne bi bil pustil, saj bi bilo moje slovenstvo ona, nacionalnost iz mesa in listja in svetlobe í (CCZ: 170)

Absalomu iz romana *Jutri ez Jordan* na poti v obljubljeni defelo skozi tefke preizku-nje pomaga misel na sre anje s svojo mladostni-ko ljubeznijo Deboro. V mislih si predstavlja, kako jo bo nagovoril:

fie sem bil gotov: nekje v morju -otorov me aka. fienska, ki mi je bila usojena. fie sem vedel, kako jo bom nagovoril, ko jo bom poiskal: »Debora, ne samo zaradi Izraela, tudi zaradi tebe sem tvegat to pot. Brez tebe mi celo Izrael ne bo Izrael: brez tebe mi vse ne bo vse. Glej, skupaj, z roko v roki, bova odslej hodila proti na-emu edinemu cilju, proti zemlji Obljube. Skupaj bova hrepenela po njej in nekega jutra skupaj z roko v roki, zagledala njene gore í « (JJ: 54)

Toda njuno sre anje Absaloma popolnoma razo ara. Pozneje spozna Lijo, za katero verjame, da mu je usojena: »Zakaj prvi Kanaan je za mo-kega fienska, ki mu je usojena!« (JJ: 280). S sramom prizna, da mu je Lija postala pomembnej-a celo od svete defele:

Naj zapi-em s sramom: ob tvoji tihi flenski slavi se mi je celo defela Obljube za nekaj asa odmaknila, Lija. V kak-nem trenutku se mi je zazdelo, ko da niti na pohodu nisem ve , ampak ko da sem s tabo fle nekam dokon no pri-el. Kam? V nekaj sicer neobljubljenega, a kjer sta nama namesto mleka in medu tekla mir in opoj í Defele Obljube ko da nekaj asa nisem ve tako silovito pogre-al. Ko da je Jordan stekel ez tvoje o i in roke, Lija. Ko da si Obljuba postala ti. (JJ: 84)

Podobno kot Nemezian v romanu *V Sibilinem vetru* tudi Absalom zaradi flenske ob uti feljo po nesmrtnosti oziroma feljo po ve nem flivljenju. Ljubljeni Liji pravi: »Da si zaradi tebe felim nesmrtnosti, Lija« (JJ: 183). Prepri an je, da Bog ob stvarjenju loveka ni imel v mislih smrti:

Kakor kup p-enice si mi, preme-an z lilijami í Ne, kakor v balzamovem grmu sem í e ni to dihanje iz jablanovih vrtov í O, kdor je izumil to med mo-kim in flensko, ni mogel imeti v mislih smrti í A saj smrti ne more biti í Ne sme je biti, Lija í (JJ: 164)

Roman *Jutri ez Jordan* je oblikovan kot dvojna prvoosebna pripoved ó o eta Absaloma in sina Elidada. Elidad, Absalomov in Lijin sin, ne razume o etovega doflivljanja ljubezni. O tem zapi-e:

Mo na kakor smrt je ljubezen: njegovo geslo! Moja ljubezenska nadarjenost tak-ne skrajnosti ni zmofna. fienska meni ni mogla postati usoda. O e je bil druga en. Tudi ljubezen je bila eno z njegovo naravo, ta pa ni poznala srednjih mer. Tó ji je za vse, bodisi glede Obljube bodisi glede fienske, ki jo lahko zaradi tega prav tako zapi-em z veliko za etnico. (JJ: 234)

6.1.2.2 Izguba ljubljene fienske

Izgubo ljubljene fienske v Rebulovem romanopisju vedno povzro i njena smrt. Svet brez ljubljene fienske pa je za njegove literarne junake svet brez smisla.

Kot fle re eno, Nemezian v romanu *V Sibilinem vetru* doflivi prvo ljubezen s sufnjo Psiho. Vendar se mora od nje lo iti, saj ga Furiy Apulej po-lje na -tudij v Atene. Medtem Psiha v Rimu umre. Z njeno smrtjo izgine vse, tako iskanje smisla in flolja po nesmrtnosti kakor tudi zanimanje za Boga. Nemezian o izgubi ljubljene pravi:

Smisel flivljenja, posmrtnost, Bog ó odkar Psihe ni bilo ve , tudi tega iskanja ni bilo ve . Odkar nisem mogel ve ljubiti, zame tudi kakega mofnega Boga ni bilo ve . e je fle bil, je bil nekje dale od vsega, na nekem svojem nesmrtnem dopustu. (VSV: 255)

Smrt ljubljene fienske, matere njegovega edinega sina, doflivi tudi Absalom iz romana *Jutri ez Jordan*. Ob Lijini smrti izgubi vse zanimanje, izgine pa celo njegovo hrepenenje po obljubljeni defleli:

Odkar si Ti od-la, je od-la s tabo tudi deflela Obljube. Zakaj vanjo bi mogel stopiti edinole s tabo, sam nikoli. Odslej naj mi bo deflela Obljube to, kar si ti hotela: zvezda na obzorju. Ne ve zemlja, ampak zvezda. Naj ostane zemlja za Elidada í (JJ: 235)

Silvan Kandor v *Sen nem plesu* je vdovec. Njegovo flivljenje je izgubilo smisel po smrti flene Nadje, njegove edine prave ljubezni. Silvan »ni imel kaj izgubiti, odkar je bila Nadja izgubljena« (SP: 51). Brez ljubljene flene je njegovo flivljenje nesmiselno in prazno. Iz duhovne otopelosti mu pomaga doflivetje nove mofnosti za ljubezen z Noro, h erko njegovega nekdanjega profesorja De Martinisa. Nanjo se mo no ustveno navefle, zbliflata pa

se –ele ob smrti njenega o eta, ko oba utita bole ini izgube in samote. Toda tudi Silvanova bole ina za Nadjo ponovno offivi, ko njegov brat Sandro emigrira v Avstralijo. Tako njegova ustva do Nore zamrejo ob spominu na prvo izgubljeno ljubezen, Nadjo.

6.1.2.3 »Ena ljubezen za eno fivljenje«

Kot fle re eno, je za Rebulo ljubezen eno izmed treh sider¹⁵ »v vrtincu emocij, v viharju Nesmisla« (NSP: 113). Pisatelj v eseju *Od misli do besede* trdi, da je ustvarjen le za eno ljubezen: »ena ljubezen za eno fivljenje« (prav tam).

Tako razmi–lja tudi njegov literarni junak Absalom. V romanu *Jutri ez Jordan* pravi, da fleli »biti rojen za eno samo ljubezen in za eno samo flensko« (JJ: 138). Ta flenska je zanj Lija.

Tudi v romanu *V Sibilinem vetru* pisatelj ob osredjem junaku zapi–e nekaj podobnega: »Eno rojstvo, ena smrt, ena ljubezen« (VSV: 298), ob njegovi prvi ljubezni Psihi pa: »Eno fivljenje, ena vera, en mo–ki« (VSV: 256).

6.1.2.4 Neusli–ana ljubezen

Florijan Burnik v romanu *Nokturno za Primorsko* je mlad in eden duhovnik. Vanj se zaljubi italijanska u iteljica Concetta Lo Maffio in mu to tudi naravnost prizna:

»Ali je lahko ljubiti greh.«

»Ljubiti je temeljna zapoved na–e vere.« [í]

»Ljubiti duhovnika kot mo–kega, pre astiti.«

»Duhovnik je svojo mo–kost daroval nekomu drugemu.«

»To se pravi?«

»To se pravi ljubiti tujo lastnino, gospodi na.« [í]

»Od nekega romanja po morju neka flenska v nekem duhovniku ne ljubi samo Gospoda, ampak tudi mo–kega.«

»Gospodi na, e se zavedate ali ne, s tak–no navezanostjo trgate tistega duhovnika od neke zvestobe, ko jo je zaobljubil neki drugi, misti ni flenski, svoji Cerkvi.« [í]

»Kar utim do tega duhovnika, ne more biti greh. Prelepo je. Preve milostno. To je obenem ljubezen do Slovana í « (NP: 68)

¹⁵ Omenili smo jih fle v poglavjih 5.1.1 in 6.1.2.

Florijan se zaveda, da dekleta ne sme ljubiti, saj je predan duhovni-kemu poklicu. Concettino priznanje ljubezni ga vznemiri, a ni ve kot to, saj je kmalu poslan v konfinacijo na Apeninski polotok. Concetta mu v pismu napi-e, da ne ve, e je gre-ila z f-eljo po posve eni osebi. Greha se je spokorila s strmoglavljenjem v brezno obupa, nesmiselnosti in nesre nega zakona, obdrflala pa je vrv kr-anskega creda:

Kolikor je bilo v tem greha proti predzadnji zapovedi dekaloga, sem se zanj pokorila, verjemite mi. [í] Pokorila sem se z druga nim strmoglavljenjem: v brezno obupa, nesmiselnosti in nesre nega zakona. Edina moja sre a: da tudi med prodiranjem skozi tisto divje notranje pogorje nisem nikdar izpustila iz rok vrvi svojega kr-anskega CREDA. [í] Glejte, gospod Florijan [í] raj-i kot greh pravim brezumje. Zakaj, Bog mi odpusti, temu, kar sem utila v vasici ob borovem gozdi u, raj-i re em brezumje kot greh? Ker je bilo tisto ustvo prelepo. utno, res, a po svoje tudi devi-ko, prenefno, da ne bi moglo biti -e kaj drugega kot greh. e pa je bilo tak-no, je bilo po va-i zaslugi. Va-a zvestoba poklicu me je obenem onesre evala in bila nenehen memento na ono zapoved í e sem danes nelo ljivo, kakor upam, pri Kristusu, je tudi po va-i zaslugi. (NP: 1846185)

Concetta v pismu -e napove, da bo ostala v samostanu. Florijan torej premaga ljubezen z zvestobo duhovni-kemu poklicu, Concetta pa se mora pokoriti s propadlim zakonom, kjer ji umre -e otrok.

Neusli-ana je tudi ljubezen, ki jo uti Amos Borsi do Nata-e Kriflnik v *Ka ji roffi*, eprav nam pisatelj daje slutiti, da je njuna naklonjenost obojestranska. Toda Nata-a je zaro ena. Razpeta je med dvema mo-kima, ki ju lo uje narodna, ideolo-ka in zgodovinska meja (Glu-i 2002: 131). Njen zaro enec je revolucionar Du-an, predstavnik radikalne politi ne levice, ki je na trfla-kem procesu obsojen na smrt.

6.1.2.5 Ideal flenskega bitja

»Vsak mo-ki ima svoj ideal. [í] Vsak mo-ki ima zase neki ideal, ki odgovarja njegovemu vrednostnemu svetu. Ideali so razli ni, kot smo razli ni ljudje« (Rojc 2009: 50), odgovarja pisatelj v knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulo*.

Amos Borsi iz *Ka je rofle* natančno ve, kakšne flenske si feli:

Sen po flenski ó utni in angelski, graciozni in značajni, gospodinjiski in intelektualni, praktični in umetniški, pobožni in divji, naravni in aristokratski, Veneri in Minervi v enem bitju. (KR: 75)

V Jordana Košutnika iz *Divjega goloba* je zaljubljena njegova nekdanja soolka Marlenka, toda on do nje ne uti ni esar. Jordan natančno ve, kakšne flenske si feli, vendar se sprašuje, ali takšna flenska sploh obstaja. Očitno je ne najde, saj se pozneje odloči za duhovniški poklic:

Obenem pa sem prav tako util naslednje: da bom flensko, ki jo bom prvi objel, moral objeti iz celovitosti srca in utov, da bom moral ves ugasniti v tistem objemu, ugasniti in se znova roditi.

Kje je tista flenska, obenem angel in bodoča mati mojih otrok? Ali sploh obstaja? Je takšna flenska sploh mogoča? Ne »lepa in pobožna in bogata«, kakor se je glasil Juristov ideal, ko sva se nekoč pogovarjala o tem. Ne ó gre mi za flensko z veliko za etnico, za isti odlitek mojega kalupa, za neki Nekaj, razpet med sanjskostjo in telesnostjo, za Evo pred padcem. (DG: 54655)

6.1.3 Svoboda

»Zanjo [za svobodo ó op. a.] bi osebno dal vse vesoljske uspehe« (46), pravi Rebula v dnevniku *Vrt bogov*. V njem govori o potovanju med Slovenci po Severni Ameriki, ki jo imenuje tudi »deflela svobode«. Ameriko ob uduje »prav v tej njeni velikopotezni ravnodušnosti, iz katere odseva neznansko vrednotenje svobode« (prav tam).

Pisatelj v eseju *O spremenljivosti in nespremenljivosti vrednot* svobodo navaja kot nespremenljivo ali ontološko vrednoto. Trdi, da lovek ne bo nikoli nehal »zahtevati svobod[e]« (NSP: 29). V eseju *Kam plovemo* pa zapiše: »Svoboda je ena, kakor je fivljenje eno« (NSP: 41).

Do podobnega spoznanja pride tudi Nemezian v romanu *V Sibilinem vetru*, ki se od nemo nega suflnja povzpne do visokega poloflaja v rimski družbi. Njegov gospodar Furij Apulej prepozna njegovo nadarjenost, zato mu podari *Oprostitveno listino*, s katero Nemezian dobi osebno svobodo. Čeprav je svoboda njegov najvišji cilj, je Nemezian ob prejetju listine razočaran: »Lahko se bom valjal v izobilju, toda svobode ne bo nikdar ve : z listino v roki ni

ve kaj sanjati. [t] Mogo e se mi bo samo spominjati na as, ko je bil v sufnju delirij prihodnosti mogo « (VSV: 1266127). Zanj je bila svoboda upanje, vera, zdaj je tega konec. Tako Marbod, suflenj iz plemena Jacigov, doma iz Torla, s svojo razumnostjo in znanjem postane Nemezian ter vstopi v zgornjo plast rimske druflbe, torej v neposredno blifino njene oblasti. Pozneje se spominja: »[B]arbar sem bil ustvarjen samo za svobodo« (VSV: 300).

Roman z biblijsko tematiko *Jutri ez Jordan* govori o hrepenenju judovskega naroda po svetopisemski obljubljeni defleli Kanaan, kjer se cedita mleko in med. Izraelcem, ki –tiristo let flivijo v suflenjstvu v Egiptu, Kanaan predstavlja simbol svobode. Toda njihovega hrepenenja po svobodi ne razumejo Egip ani. Tako nek Egip an Absaloma spra–uje:

»Tole mi povej: so mar tvoji rojaki v Egiptu la ni?«

»So pa nesvobodni,« sem rekel. »Lahko si la en svobode. Tudi nesvoboda je lakota.«

(JJ: 14)

6.1.4 Pravica

Rebula v eseju *O spremenljivosti in nespremenljivosti vrednot* pravico navaja kot nespremenljivo ali ontolo–ko vrednoto, ki je v svoji absolutnosti tako brezpogojna, da jo mora lovek progla–ati celo v trenutku, ko jo s svojim ravnanjem zanikuje. Trdi, da se lovek ne bo nikoli nehal »bojevati za pravico« (NSP: 29). loveka brez uta za pravi nost si pisatelj sploh ne predstavlja.

Jordan Ko–utnik v *Divjem golobu* z umirajo im profesorjem Livoldom razpravlja o pravi nosti. Jordan trdi, da smo pravi ni, kadar ljubimo:

»Napa na ljubezen je lahko najslab–a pravi nost,« je nepreklicno odlo il prst.

»Kaj vemo, kdaj smo pravi ni, gospod profesor! Samo v enem primeru smo nezmotljivi: kadar ljubimo!« (DG: 153)

V romanu *V Sibilinem vetru* se Nemezian zaplete v zaroto, za katero ga imperij obsodi na desetletno delo v rudniku na Sinaju. Tam sre a prijatelja Sekularisa, ki trdi, da se ob utek za pravico spreminja. To je spoznal v delovnem tabori–u na Sardiniji ob razdeljevanju hrane. Sekularis pravi: »Ob utek za pravico traja, dokler ne pride–do kotla. Kotel loveka nasiti in pomiri, da mu ostane samo ena skrb ó kako ostati pri njem« (VSV: 486).

Pravica se zdi najpomembnejša tudi Absalomovemu prijatelju v romanu *Jutri ez Jordan*. Boaz Absalomu neko pravi: »Ni vi-jega si ne morem fleleti tam od zavesti, da bomo pravi ni fliveli na pravi ni zemlji« (JJ: 71).

6.2 IZPOLNITVENE VREDNOTE

Izpolnitvene vrednote so vrednote izpolnjenosti in dovršitve posameznikove eksistence. Prepričani smo, da je vera v Boga¹⁶ za Rebulu ena izmed najpomembnejših vrednot, primerljiva le z vrednotama ljubezni do domovine in ljubezni do maternega jezika. Med izpolnitvenimi vrednotami je za pisatelja pomembna tudi resnica, sledita ji kultura in umetnost, izpostavili pa smo še književnost in antiko. Rebula visoko ceni tudi izobrazbo, pa naravo in lepoto, nedvomno pa zna ceniti tudi flivljenje samo, ki ga dodajamo kot posebno vrednoto.

6.2.1 Vera v Boga

Pomembno mesto v Rebulovem opusu zasedajo kršanske vrednote. Izraflajo pisateljevo usmerjenost v absolutno, v Boga, v transcendenco ter njegovo odprtost do skrivnostnega.

Vera je »*neznanskost skrivnosti, ki je ne zgodovina ne flivljenje ne potrjujeta: ve krat jo celo zanikata*« (171), pravi Rebula v dnevniku *Vrt bogov*. Vera je za pisatelja zavestna odločitev vsakega posameznika, njeno bistvo pa zaupanje v »*nevidno*«, kar nikakor ni enostavno. Tragičnost lovekovega flivljenja je največji argument proti obstoju Boga, nasprotno pa je slah po ve nem flivljenju najmožnejši razlog za verovanje vanj. V *Vrtu bogov* pisatelj o veri razmišlja takole:

Vera v svojem bistvu ni obutenje in še manj ustvo. Praviloma se za Boga odloči. Bistvo vere je v tem, da verujo i stavi na nevidno, in sicer brez objesti in brez omlednosti, sredi tudi zanj nerazlofljive drame sveta. Tragičnost, ki ga melje, pomeni tudi njemu strahen argument proti bofljemu bivanju. Toda še strahnejši argument za boflje bivanje je slah po neskonnem, ki melje njegove moflgane in njegovo srce. Vsekakor ó verjeti zanj nikakor ni enostavno. V bistvu je to eno samo nenehno vzpenjanje tam med peto in šestjo gorsko stopnjo, med refljanjem skal in zaslepljevanjem megle, med ledenimi preprihi in tuleimi plazovi. Sonca je od asa do

¹⁶ Besedo Bog pišemo z veliko začetnico, ker gre pri Rebuli za verovanje v kršanskega Boga.

asa toliko, razgleda v zelenje dolin toliko, da se ne povezne–v svoj obup, da spet zasadi–cepin v veri, da se le koplje–proti smislu í (VB: 2446245)

Pisatelju vera predstavlja predvsem neko »absolutno gotovost«. V *Divjem golobu* Jordan Ko–utnik in Silvan Kandor ob televizijskem sprejemniku spremljata izvolitev novega papefla ter se spominjata vzpona na ^TMrkrlatico. Silvan vero primerja z vrvjo, flivljenje pa s plezanjem v gorah. Ob negotovem flivljenju mu vera pomeni nekaj gotovega, nekaj na kar se lahko vedno zanese. Silvan svojo metaforo Jordanu razloffi takole:

Se ti vera ne zdi kakor tista vrv, ki nas je peljala v kamin tik nad prepodom? [í] Megle lahko –e tako flivfgajo skozi kamin, lahko ne vidi–ni esar pred sabo kot naslednji ustop ó v roki pa ti –e zmerom ostaja tista na obeh konceh zacementirana vrv, tista gotovost í (DG: 237)

Vpra–anje Boga je za pisatelja v vseh zgodovinskih obdobjih zanimivo in vedno znova aktualno. Njegovi literarni liki i–ejo vero, razmi–ljajo o njej in si zastavljajo bivanjska vpra–anja, ki dobivajo vedno ve katoli–kih komponent. Katoli–ke vrednote se kaffejo celo v imenih ulic in trgov v romanu *Jutri ez Jordan: Ne kradi, Spo–tuj o eta in mater, Ne kolni Boga, Ne bodi pristranski z ubofcem in ne ugodljiv mogo neflu* in druge.

6.2.1.1 Vera je dar

»[V]era [í] ostaja konec koncev dar, nedoumljiv dar« (NSP: 297), zapi–e Rebula v eseju *Slovenski duhovniki po koncilu*. Pisatelj dodaja, da je to za nevernega loveka nerazumljivo. Rebulovo pojmovanje vere kot daru razumemo kot od Boga dano sposobnost oziroma zmoflnost loveka verovati vanj. Kakorkoli, vera je za pisatelja dar, ki ga po njegovem ni moflno popolnoma razumeti. Prav zato Rebula v svojem pisanju vero razlaga tako sebi kot drugim.

Podobno razmi–lja tudi osrednji junak *Sen nega plesa* Silvan Kandor. Svojemu nekdanjemu profesorju De Martinisu pravi:

Vera je dar, gospod profesor [í] In e bi bila matematika, ne bi bila ve vera. In ob matemati ni gotovosti bi odpadlo upanje. In z upanjem bi odpadla ljubezen, ki je bistvo kr–anstva. (SP: 283)

6.2.1.2 Vera je ljubezen in ponifnost

Jordan Ko-utnik v *Divjem golobu* spozna, da vero tvorita ponifnost in ljubezen. Toda tu gre za nad love-ko ljubezen, ki je univerzalna. Ponifnost pa pomeni, da se lovek feli popolnoma predati vsemogo nemu Bogu. Gre za popolno podrejenost Bogu ter za zavedanje lovekove majhnosti, skromnosti in preprostosti v razmerju do Boga. Po Jordanovo je torej polovica vere v ponifnosti, polovica pa v ljubezni:

»Veste, kaj sem kar naprej razmi-ljal tam gori? Dogmatika mi je -la po glavi! Da Bog ni samo Verum, Bonum, Pulchrum (Resnica, Dobrota, Lepota).¹⁷ Da je tudi pre udovit kipar. Pa slikar. Umetnik in pol!«

»Seveda je,« je z zna ilnim zgibom stisnil svoj de-ki nos. »Vendar pa je Bog predvsem Ljubezen.« [í]

»Veste, do esa prihajam, gospod flupnik?« sem rekel. »Da je pol vere pravzaprav v ponifnosti!«

»Druga polovica pa v ljubezni,« je pripomnil z ufitkom. (DG: 86)

Tudi duhovnik, ki ga Jordan imenuje sv. Janez, razmi-lja podobno: boffje kraljestvo »je kraljestvo ljubezni, zakaj Bog je pred vsem drugim ljubezen« (DG: 195).

Porimljanjeni barbar Nemezian v romanu *V Sibilinem vetru* je ateist. Toda kr-ansko vero povezuje z ljubeznijo: »Vera, upanje, ljubezen ó tuje mi je bilo to, a v srcu sem se klanjal pred tisto trojno zavezo« (VSV: 365).

6.2.1.3 Vera je upanje

*»Brez upanja ni prave vere. e ni upanja, vera ni zdrava. [í] Toliko vere ima-, kolikor ima-upanja. Upanje je bistveni dodatek veri, je druga plat vere! Ali bolje: drugi obraz vere je upanje« (Rojc 2009: 36), lahko preberemo v knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulo*. Vera torej zagotavlja upanje, v katerem je prisotno pri akovanje po prerobenju lovekovega tragi nega flivljenja (Kozmus 2003: 217). Podobno pisatelj razmi-lja tudi v *Vrtu bogov* (264), kjer zapi-e, da je vera »v svojem najglobljem bistvu upanje, to se pravi prihodnost. Religija ó vsaj kr-anska ó je predvsem pri akovanje Nekoga, ki ima priti v slavi.« Smiselnost flivljenja, ki je fleleno stanje loveka, se z vero kaffe mofno in dosegljivo. Temeljni pogoj za tak-no upanje*

¹⁷ Te vrednote France Veber ozna uje kot »starodavno trojico vrednot« (Musek 2000: 17). Radi so jih navajali predvsem rimski pisci.

pa je kristjanovo zaupanje v Boga. Tudi Jordan Ko-utnik v *Divjem golobu* razmišlja podobno: »Vera nam jam i samo za neko upanje [í] To pa je neizmerno« (DG: 155).

Izraz upanja za Rebulo predstavlja krifl, ki je glavni simbol kr-anstva. Pisatelj v eseju *Vinograd pod Triglavom* zapiše:

V meteflu brezupa, ki zasipa svet, sredi natrpanih atomskih skladi-, ob izumiranju voda in gozdov, ostaja drevo krifla na-a smer in na-e upanje: obenem kaftipot za ve nost in markacija skozi plezarijo asnega. (NSP: 212)

Cilj kr-anskega upanja so nebesa. Zaradi njih ima lovekovo zemeljsko flivljenje smisel. Tudi Rebula vidi smiselnost tostranskega flivljenja samo, e je loveku zagotovljena absolutna prihodnost. Jordan Ko-utnik v *Divjem golobu* Marlenki razkrije, da so cilj njegovega upanja nebesa:

»Ni stra-no udno fliveti?« je rekla ez as, fle manj grenka, daljna. [í]

»Prihajam do nasprotnega,« sem rekel.

»Do esa?«

»Da fliveti ne bi smelo biti nekaj grozljivega in sanjskega, ampak nekaj preprostega in trdnega, nekaj upajo ega.«

»V kaj?«

»V nebesa!« sem ustrelil. [í]

»Kako vendar?«

»Takole: da more vse to na-e mravljini enje na tem zemeljskem li-aju imeti neki smisel samo, e ga krije zlata rezerva absolutnega. Po slovensko povedano: e stojijo za tem nebesa.« (DG: 56)

V *Divjem golobu* se pisatelj e po-ali, da bo pekel ostal prazen, e se bodo pogubljeni, vklju no s samim hudi em, spreobrnil.

6.2.1.4 Vera je smisel flivljenja

V dnevniku *Vrt bogov* (1986: 75) Rebula na sogovornikovo vpra-anje ali bi lahko flivel brez vere, odgovarja: »Zanesljivo ne.« Vera daje smisel njegovemu flivljenju, zato si flivljenja brez nje ne more predstavljati.

Profesorju Übermüllerju iz romana *Cesta s cipreso in zvezdo* molitev pomaga osmi-ljati fivljenje. Priznava, da je fivljenjski cilj na-el v kr- anstvu. Ko ga Sergij neko obi- e, ga najde ob prebiranju brevirja. Profesor mu prizna, da je bil pogan, neko pa je spremljal bolno sestri no v Lurd, tam doffivel pretres in na-el vero: »Lurd je prinesel v moje fivljenje marsikaj novega, tudi brevir. A predvsem vero, da je fivljenje vredno fivljenja. Tudi ob uri demonov. Da je takrat -e vrednej-e!« (CCZ: 77).

Vera je zavest metafizi ne kategorije, v kateri more lovek iskati osmislitev svojega fivljenja. Zaveden Slovenec in duhovnik Florijan Burnik v *Nokturnu za Primorsko* spozna, da nacionalnost ne more osmisliti njegovega fivljenja. Smisel najde v Kristusu. Pripovedovalec v romanu se spra-uje:

Bi njemu slovenstvo zadostovalo, e bi se zna-el v temi, po stra-nem morebitnem zatonu? Nacionalnost naj bi izpolnila smisel rojstva in smrti, smisel zgodovine in veselja? Stoodstotno je vedel: nikoli. [í] Ne, nacionalnost mu ni mogla osmisliti fivljenja, naj je -e tako gorel zanjo. Smisel, ta je mogel biti samo v Kristusu. (NP: 33)

6.2.1.5 Iskanje razumske utemeljitve vere

Vera zahteva tudi racionalen pristop, zato Rebula i- e tudi razumske utemeljitve lastnega verovanja. Toda razum v trfla-kem pisatelju ne zadu-i vere v Boga. V knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulo* pravi:

Gotovo, da vera ni samo ratio, je pa tudi ratio. Druga e bi rekel, da ni vredna loveka, e ni vera utemeljena na nekih racionalnih dejstvih. eprav smo glede vere na obmo ju skrivnostnega. (Rojc 2009: 161)

Podobno razmi-lja tudi v knjigi *Ve er z Alojzom Rebulo*, kjer med drugim odgovarja:

[J]az si ne upam re i, da sem veren, ve-. Ne, tega si ne upam re i. Kakor si ne upam re i, da sem kristjan. Rekel bi samo, da felim imeti vero in biti kristjan. Na kak-nih temeljih jaz vidim oboje? Mogo e prevladujejo celo racionalni momenti. Ali pa je racionalni moment vsaj tako mo an kot vsi drugi. V tem smislu, da i- em tudi razumske utemeljitve tega verovanja. (Fabjan Bajc 1989: 50)

Razumsko sprejemanje vere pa je zna ilno tudi za njegove literarne like, zlasti za Nemeziana iz romana *V Sibilinem vetru*. Roman se dogaja v 2. stoletju po Kristusu na območju Rimskega imperija in v Graciji. Mladega pogana Marboda, pozneje preimenovanega v Nemeziana, kot suflnja prodajo v Rim. Tam srečamo različne ljudi, ki pa vsi verujejo v »nekaj«. Za to obdobje je namreč zna ilno prepletanje različnih religij. Literarni liki so tako pripadniki različnih verstev, največ pa je kristjanov. To postaneta tudi protagonistova sestra Kvartilozija in njegova velika mladostnica ljubezen Psiha. Obe flenski Nemeziana nagovarjata, naj se pridruži njihovi religiji, toda Nemezian trmasto vztraja pri stoicizmu. Ob njem pa vztrajno in absolutno in se tako postopno približuje veri. Pravi pisatelj junaka ne pokristjani, na koncu romana slutimo njegovo sprejetje krščanstva.

6.2.1.6 Vera v večno življenje

»Bolj ko nazorsko obzorje je torej krščanstvo bivanjsko pri akovanju. [t] Vendar pa eshatološka perspektiva ostaja zanj bistvena. Brez nje se krščanstvo izvotli« (NSP: 2696270), pravi Rebula v eseju *Sidro in pučica*. Krščanstvo je lovekove moralne napore osmislilo, prevrednotilo in jim dalo jasen cilj (Fabjan Bajc 1989: 14) o večno življenje. Pisatelj v *Vrtu bogov* domneva, da lovek vanj verjame iz dveh razlogov:

Prvi, ker nas od vseh dogem ta najbolj osebno prizadeva. In v vsaki krščanski dogmi je nekaj tolažilnega in nekaj ledenikega. Drugi, ker je z našega osebnega vidika ta dogma tudi najbolj fantastična. Kaj pa je bolj fantastično kot bivanje zunaj časa in prostora, in to ne samo v polnosti svoje identitete, ampak v novem neznanskem razmahu te identitete. (VB: 82)

Tragika loveškega življenja je, da je umrljiv. Verovanje v posmrtno življenje je zna ilno za večino verstev, tudi za krščanstvo. Po tem prepričanju smrt ne pomeni konca življenja, ampak predstavlja nov začetek. Tako usoda loveka ne more biti tragična. Vprašanje lovekove neumrljivosti je za Rebulovo posebej zanimivo. Nesmrtnost je zanj vprašanje vseh vprašanj, pomembnejše celo od vprašanja obstoja Boga. V eseju *Sidro in pučica* pravi:

Z našega loveškega egocentričnega vidika je nesmrtnost celo najvafnejše od vseh vprašanj, vafnejše celo od vprašanja božjega obstoja. Zakaj v nesmrtnosti ni, Bog dejansko ostaja odveč na hipoteza[.] (NSP: 270)

O tej metafizi ni dilemi beremo tudi v romanu *Sen ni ples*. Na smrt bolni profesor Pilade De Martinis in Silvan Kandor ob neki priložnosti razpravljata o lovekovi nesmrtnosti. Silvan trdi, da je vernemu nesmrtnost obljubljen. Tako kot Rebula sam, je tudi Silvan prepričan, da je vprašanje lovekove neumrljivosti edini lovekov problem. Če lovek ni nesmrten, potem vse postane nesmiselno, tudi obstoj Boga. Silvan pravi: »Zame je preflivetje edini metafizi ni problem, ki se mi zdi interesanten. Niti problem boffjega obstoja ni tako vaflen. Zakaj e preflivetja ni, je Bog isto brez potrebe« (SP: 284).

Iz De Martinisovih besed pa lahko razberemo, da se je sprijaznil tudi z mofnostjo, da je s smrtjo vsega konec. Profesor trdi, da se smrti ne boji, –e ve, zanj je postala tolaflba:

fiivljenje ni sen! fiivljenje je budno stanje. Zato je treba resnico sprejeti, naj stane, kar ho e. In vi lahko na lastne o i vidite, da me ta resnica ne pla-i. Smrt ni ni : emu bi se bali ni a? V asih je bila to odmaknjena filozofska gotovost. Danes je ve kot to, je tolaflba. Prenehati vendar enkrat ó kako udovito! Priti enkrat na konec tistemu sentir, chose si triste (utiti, ta tako falostna re). Zaradi tega stavka se mi je zdel Proust velik. Prenehati ó verjemite, tako lepo je re i sam sebi: vse je fle bilo! Bilo! (SP: 282)

Toda profesor De Martinis dopu– a tudi mofnost, da fiivljenje zunaj kategorij asa in prostora vendarle obstaja: »Na–um je le–erba v no nem gozdu veselja. Ne izklju ujem ni esar. Vse je mogo e« (SP: 283). lovekova flolja po nesmrtnosti je zanj predvsem naraven gon, da ne bi nehali ljubiti: »Je pa prav tako naraven gon kakor gon po obstoju. Je predvsem gon, da ne bi nehali ljubiti« (SP: 284).

Tako v esejih kot v leposlovju Rebula razmi–lja o najvafnej–ih fiivljenjskih vpra–anjih: od kod prihajamo, kdo smo in kam, e sploh kam, gremo. Na ta vpra–anja odgovarja tudi v romanu *Ka ja rofla*. V njem Amos Borsi pravi duhovniku: »Kdaj bi se hotel razgovoriti z vami o tistem stra–nem 'Odkod prihajamo in kam gremo'«, on pa mu odgovarja: »Ni stra–en [í] Prihajamo iz ljubezni in gremo v ljubezen« (KR: 47).

Florijan Burnik, junak romana *Nokturno za Primorsko*, trdno verjame v onostransko fiivljenje. Tudi zanj je vprašanje lovekove neumrljivosti oziroma lovekovega preflivetja bistveno. Sestri Darinki pravi:

»Ve–, Darinka, kalij je vaflen, –trudelj tudi, ampak neumrljivost je nekaj drugega. Neumrljivost je vse. Vse se vrti okrog neumrljivosti, Darinka. Tudi vera ni ni , e ni umrljivosti.« (NP: 190)

V eni od pridig Florijan spregovori o Kra–evcih. Njihovo bistvo vidi v hrepenenju po ve nosti, ki pa si jo je treba zaslufliti z delom, ki se *»ob Boffjem dotiku [spreminja] v zlato ve nosti [...] Ta dotik, to je milost [...] skrivnostna elektrika, ki pre–inja na–e ure in na–a dela z ve nostnim tokom... tudi ta slovenski jezik« (NP: 64).* Florijan v nadaljevanju ve nost opredeli takole:

Kaj je ve nost? To je, kakor e gleda–na morje, kjer se v dalji preлива v nebo. In ve nost je tak–en preliv na–ega flivljenja v nebo. To je obzorje onkraj na–ih let in mesecev, onkraj na–ih ra unov in skrbi, onkraj na–ega trpljenja. Dragi Kra–evci, kadar re emo »Verujem v vstajenje mesa«, verujemo prav to, v ve no flivljenje na–ih du–in na–ih teles. A e je to res, potem ni ni pomembnej–e od ve nosti, ni ni ve je, ni ni dragocenej–e í (prav tam)

Florijan z razli nimi sogovorniki razpravlja o posmrtnem flivljenju. Tudi njegov znanec, nem–ki katoli–ki aktivist Gerlich, ve nosti pripisuje najvi–jo vrednost: *»In da danes verjamem, da je to, kar resni no –teje, samo ve nost« (NP: 46).* *»Trpimo, ljubimo, sovraštimo, ustvarjamo, pri akujemo, sanjamo, ne? Iz neke flare e energije, ki je v nas, ne? V naravi pa se ni ne ustvari in ni ne uni i. Zakon fizike, ne?« (NP: 83),* Florijan odgovarja dr. Mundu, ko ga ta prosi, naj mu da en sam minimalen argument, da je po smrti –e kaj.

Minevanje in smrt Rebulo –e posebej vznemirjata v romanu *Jutri ez Jordan*. Roman je zgodba malega izraelskega naroda, ki gre po –tiristoletnem suflenjstvu skozi strahote Rde ega morja in skozi pu–ave iskat svojo izvorno domovino. Izraelci po odhodu iz Egipta flivijo v zelo tefkih razmerah, mu ijo jih lakota, rev–ina, pu–ava. Tudi po ve letnem pohodu ne dosefejo obljubljenе defele. Mnogi se spra–ujejo, zakaj vztrajati in ali sploh –e vztrajati. Razlog zanj najdejo v obljubi ve nega flivljenja. Absalomova prijateljica iz otro–tva Debora takole razloffi vzrok svojega vztrajanja sredi krutega sveta:

Vidim koga stradati, jokati, trpeti, umirati? Nad vsem tem stra–nim love–kim mo virjem se mi razpenja mavrica: mavrica Obljube. In kadar mi je sami tefko, kadar sem zmu ena od vsega bridkega, kadar sli–im vse to zdihovanje po egiptovskih kotlih, kadar vidim na oltarju sredi naroda tele, kadar sem vsa strpin ena od Izraela,

kadar ga enostavno ne morem ve prena-ati, takrat mi je v pomo samo to, da si re em: naj bo karkoli in kakorkoli ó na koncu vseh koncev, onkraj vseh moftnih grozot, je Obljuba! Obljuba nekoga, ki je neskon no zvest! O plamen Obljube v nas! Ko ga ne bi bilo[.] (JJ: 70).

Podobne motive vztrajanja ima tudi Absalomov prijatelj Joal. Ta pod Sinajem dru- ini pravi:

Po dveh letih nam je vsem ve kot jasno: pohod ni izlet! Pohod je pu- oba, lakota, dolg as. Pohod lahko zlomi kogarkoli. Kogarkoli izmed nas. Naj vam zaupam: jaz se vsak ve er zahvalim Najvi-jemu, da mi je dal prebiti -e en dan pu-ave, ne da bi spotoma zgubil vero. Ta pesek lahko orje-samo z enim plugom: s plugom vere! (JJ: 106)

Osrednji junak romana Absalom trdno verjame, da je feljo po neumrljivosti loveku dal Bog. Toda ob grobu rojaka Jeriheja podvomi: »*Ne defele ni ne Obljube. Ni esar ni. Va-pohod je ni* « (JJ: 144). Toda to je le befní obup loveka, ki ga mu i nestrpnost v pri akovanju absolutnega. Sla po neskon nem je Absalomov najve ji argument za obstoj Boga. Takoj po pretresljivi negaciji smisla pa v prijateljevih o eh vidi besede: »*Tisti blafleni kraj je. Je, v resni nosti svojih gora in svojih studencev! Nekaj druga nega, kakor si prestavlja-, a vseeno vrednega vseh na-ih naporov! Je, Absalom!*« (prav tam). Pozneje Absalom ob prijateljevi smrti Bogu o ita, da je loveka naredil umrljivega. Uporno in obtoflujo e vzklikne:

Mene, love-ko ni e, enodnevnega rvi a, bi bil moral poklicati, ko si postavljaj opornike zemlji in ji speljeval reke í Mene, da bi ti rekel, ti stra-ni Drug: » e loveka ne misli-napraviti neumrljivega, e ga misli-, potem ko si dal vanj slo po neumrljivosti, zapisati smrti, e si res misli-privo-iti tak-en dovtip na njegov ra un, potem ti bom zaklical iz brezna svoje ni evosti: Imej svoje zvezde in svoje reke, raj-i naj traja naprej ve na praznina í « (JJ: 178)

Silvan Kandor je v *Divjem golobu* prepri an, da se zaradi vere v onostransko flivljenje, loveku flivljenjsko ob utje popolnoma spremeni:

™ vse premalo se zavedam, kako nam kristjanom absolutna prihodnost ó to je moderni izraz za nebesa! ó spremeni vse. Tako kakor Kri-tofu Kolumbu ocean ni bil ve ocean, odkar je po dra ju na vodi in po pticah spoznal, da je zaplul v obmo je nove celine, eprav je njeno obalo -ele moral ugledati. (DG: 99)

Tudi v zgodovinskem romanu iz rimskih časov *V Sibilinem vetru* je govora o ve nem fivljenju. Verekund o njemu pravi:

Mofnost, da sploh fivimo, je prav v tem, da predpostavljamo ve nost imperija. Tudi posameznik ne more priti do razmaha, e v svojem fivljenjskem zaletu ne izklju uje smrti, to se pravi, e ne stavi na ve nost svojega obstanka. Hodimo, delamo, snujemo s samoumevnostjo bitij, ki jim je ve no usojeno prav tako hoditi, delati in snovati. (VSV: 94)

6.2.1.7 Dvom v obstoj Boga

V obravnavanih esejih in dnevniku *Vrt bogov* pisateljevih dvomov v obstoj Boga ne zasledimo. Zato pa v njegov obstoj podvomijo Rebulovi literarni liki. Med njimi pa ni Silvana Kandorja iz *Sen nega plesa*, ki je odlo en kristjan. Med razpravljanjem z nekdanjim partizanskim komandantom Abdomom Grudovarjem izjavi: »*Bog je edino dejstvo*« (SP: 116). Abdom, ki ne priznava kr– anske metafizike, pa pravi: »*Bog je strah*« (prav tam). Z avtoriteto ne esa, kar je boflansko in kar lahko usodno vpliva na loveka ó ga kaznuje in nagradi ó je mogo e zagotoviti vsaj na elno spo– tovanje moralnih norm in zakonov (Musek 1993: 52).

Duhovnik Florijan Burnik v romanu *Nokturno za Primorsko* doflivlja mo no versko krizo. S svojimi dvomi se soo i, ko spozna nem– kega katoli– kega aktivista Gerlicha, sicer fivljenjepisca nem– ke vidkinje. Florijan mu takole prizna svoje dvome:

Verjeti ho em v vse postavke katoli– kega Creda [í] Hoteti verjeti pa ni natanko isto kot verjeti í Pri– lo je do tega, da si je moja vera naenkrat zaflelela nekaj nemogo ega. Zaflelela si je dokazov. (NP: 41642)

Vera se Florijanu povrne, ko v Konnersreuthu na Bavarskem obi– e vidkinjo Terezijo Neumann. Boflanska jasnovidka natan no opi– e njegov verski dvom: »*Je to tisti mladi slovenski duhovnik, ki ho e zapustiti na– o mater sveto Cerkev?*« (NP: 48). Florijana njeno vpra– anje preseneti, zato zmore le skromen odgovor: »*Zapustiti Cerkev, to – e ne bi pomenilo zapustiti Kristusa*« (prav tam). Terezija mu utrdi vero v ve no fivljenje ter mu s tem odpravi dvom v Boga.¹⁸

¹⁸ Jasnovidka mu napove tudi posebno preizku– njo, ljubezen, ki se ji je Florijan kot duhovnik odpovedal. To prerokbo doflivi ob Italijanki Concetti.

Rebula je prepričan, da je smrt temeljni problem, zaradi katerega lovek priakuje in zahteva Boga. Smrt je preprosto flivljenjsko dejstvo, hkrati pa edina gotovost v flivljenju, lovek se ob njej uti najbolj nemo nega, ob njej spozna svojo majhnost (Kozmus 2003: 140). Pisatelj v romanu *Divji golob* v usta enega od stranskih likov poloffi besede: »Boga bo–likvidiral iz love–ke zavesti, kadar bo–likvidiral smrt« (DG: 22).

Najveji ugovor proti obstoju Boga je lovekovo trpljenje. V *Vrtu bogov* pisatelj zapi–e: »Tragi nost, ki ga [loveka ó op. a.] melje, pomeni tudi njemu stra–en argument proti boffjemu bivanju« (VB: 244). O tem bomo podrobneje govorili v naslednjem poglavju.

6.2.1.8 Dvom v dobronamernost Boga

Poleg dvoma v sam obstoj Boga smo pri nekaterih Rebulovih literarnih likih našli tudi dvome v ravnanje Boga s lovekom oziroma v namene, ki jih ima Bog z njim. Junaki se ob teffkih preizku–njah spra–ujejo, ali ima stvarnik dobre, po–tene namene s lovekom. Zanima jih, kako more Bog, e je res ljubezen, dopu–ati zlo. Kot fle re eno, lovekovo trpljenje je najveji ugovor proti obstoju Boga.

V romanu *Jutri ez Jordan* Boaza, prijatelja osrednjega junaka, piika a. Toda umirajo i Boaz ne podvomi v obstoj Boga, ampak v njegovo dobroto: »V Najvi–jega verjeti ni najteffje. A verjeti v njegovo dobroto« (JJ: 177).

Vpra–anje dobronamernosti Boga pisatelja mo no vznemirja predvsem v romanu *V Sibilinem vetru*. Nemezianu sogovornik takole razkrije svoje dvome:

»Vi imate nekega neskon no dobrega o eta nekje, kaj?« sem rekel.

»Tega imamo,« je odgovoril.

»Kaj pravi– ali ta neskon na dobri ina í «

»Dobri ina ni,« me je popravil.

»í more dopustiti, da se njegov najbolj–i prijatelj obesi?«

»Obesi–se lahko tudi komu za vrat.«

»Ne,« sem rekel. »Ne gre za vrat. Za vrv gre, diakon.«

»Zakaj pa ne?« je rekel. »Saj se je on, Bog, sam obesil nekam!« (VSV: 158)

Tribunu Furiju Apuleju se zdi pomembno »*to, kar more re i proti Galilejcu zlo: love-ko trpljenje. [í] emu trpljenje ó lahko je vre i ta ugovor v obraz nebesom: manj lahko pa loveku, ki visi na kriflu*« (VSV: 2406241). Toda Furijsvoje dvome premaga in se pred smrtjo pokristjani.

Zakaj Bog dopu- a vse strahote v svetu, pa se spra-uje tudi Nemezian. Svoje pomisleke razkrije v dialogu s prijateljem Sekularisom v delovnem tabori- u:

»*Ob vseh kugah, lakotah, poplavax, vojskah, rudnikih. Kak-en o e je to, ki tako krifla loveka?*«

»*Svojega edinorojenega sina je krifal,*« je rekel Sekularis [í]

»*Stra-en je ta va-Bog,*« sem rekel.

»*Ljubezen, ki je tudi neskon no stra-na,*« je rekel. (VSV: 456)

6.2.1.9 Strpnost do (druga e) verujo ih

Strpnost do druga e verujo ih zaznavamo tako v obravnavanih esejih in dnevniku *Vrt bogov* kot tudi pri Rebulovih literarnih likih.

V romanu *Cesta s cipreso in zvezdo* politkomisar na zasli-anju v rnomlju v flepu Sergija Andrej i a najde babi in kriflec. Sergij mu pojasni, da je bil kriflec babi in, ko pa je odhajal od doma, mu ga je v flep porinila mati, e-da mu ne bo -kodil. Zasli-evalec ga obtoffi, da je veren, Sergij pa mu pravi, da ne verjame v Boga, a pusti »*drugim, da verjamejo, kar ho ejo*« (CCZ: 171).

Nemezian iz romana *V Sibilinem vetru* kot suflenj pride v Rim, v vilo Kvinta Furija Apuleja. Tu sre a veliko ljudi, ki vsi verujejo v »*nekaj*«. Roman se dogaja v 2. stoletju po Kristusu na obmo ju Rimskega imperija in v Gr iji. Za ta as in prostor je zna ilen preplet ver:

Aminabad, konjar [í] ni hotel verjeti, da oni, Judje, lahko prav kmalu do akajo mesijo [í] Habakuk, spreobrnjeni Sirec, pa je oporekal [í]: mesija je moral biti tu dan na dan [í] Redkeje je prihajal kova [í] Tedaj sta Juda drflala skupaj proti njemu. Tudi kova je bil nekaj: bil je manihejec [í] tisti Italik in tisti Kvad [sta bila] palestinca ali kristjana. (VSV: 25)

Nemezianu verujó i znanci pogosto o itajo, da jih kot stoik enostavno ne more razumeti. Tako mu nekdo pravi:

Vernik z lahkoto razume nevernega, ker ima v sebi poleg svoje vere tudi vso njegovo nevero: neverni pa ne more razumeti vernega, ker v sebi nima ni drugega kot svojo nevero! (VSV: 392)

6.2.2 Resnica

Pisateljeve izjave o resnici najdemo na različnih mestih. V eseju *O spremenljivosti in nespremenljivosti vrednot* jo navaja kot nespremenljivo vrednoto. Trdi, da se lovek ne bo nikoli nehal »sklicevati na resnico« (NSP: 29). Lovek brez smisla za resnico se mu zdi enostavno nepredstavljiv. V eseju *Orodje luči in orodje teme* pisatelj trdi, da je »lovek bitje, ki je rojeno za resnico« (NSP: 100). Podobno Rebula razmišlja tudi v eseju *Kaj si, lovek?: »La en sem namreč resnice. Rojen sem za resnico«* (NSP: 248). Pisatelj torej izraža močno željo po resnici, k njej pa stremijo tudi njegovi literarni liki.

Jordan Kočutnik iz *Divjega goloba* se kot mladenič udeležil mladinske brigade v Bosni. Tam se v pogovoru s komandantom razgovori tudi o tuđiju. Pove, da mu je v fivljenju najpomembnejša resnica: »Toliko lahko rečem, da me od vsega česa najbolj zanima resnica, pa naj bo znanstvena, polznanstvena ali neznanstvena. Naj bo kjerkoli, pri komerkoli, kakršenkoli!« (DG: 31).

Resnica je najpomembnejša tudi za profesorja De Martinisa iz *Senega plesa*. Ko Silvanu Kandorju potofli, da bo umrl, ga ta poskušal potolačiti, vendar ga profesor zavrne z besedami, da je resnica pred vsem, tudi pred dobroto:

Vaša dobrota ne sme biti za ceno resnice. Objektivno resnico morate priznati. [č] fivljenje ni sen! fivljenje je budno stanje. Zato je treba resnico sprejeti, naj stane, kar hoče. In vi lahko na lastne oči vidite, da me ta resnica ne plača. (SP: 2816282)

Profesorju De Martinisu kolega iz univerze podari *Sveto pismo* v grščini, ki bi De Martinisa kot profesorja tega jezika moralo močno zanimati. Vendar De Martinis svete knjige ne želi brati, njeno zavračanje pa Silvanu pojasni takole: »Tudi goli veli astni stil dozdevne resnice me ne zanima več. Tudi naj udovitejša pravljica mi je odveč. Samo za resnico mi gre. Za matematiko: 1 in 1 je dve« (SP: 282).

Absalom iz romana *Jutri ez Jordan* s sinom Elidadom flivi dale od svojih sonarodnjakov, na gr-kem otoku Kreta. Prav zato si –e bolj feli sina vzgojiti v zavednega Izraelca. Vzgaja ga sam, saj je Elidadova mati umrla. Ker si feli, da bi bil njegov sin po–ten lovek, ga u i:

Da je zame neki lovek sprejemljiv, ni treba niti, da izrecno sprejema tiste tri zapovedi, ki jih je dala moja mati meni pred Sinajem. Skoraj mi je dovolj, da sprejema eno samo, na katero lahko cepi–druge. In ta se glasi: Ne igray se z resnico. (JJ: 278)

V romanu *V Sibilinem vetru* je dogajanje oblikovano kot spominski osebnoizpovedni zapis osrednjega junaka Nemeziana. Ta fle na za etku pripovedi izpostavi resnico v svoji zgodbi: »[M]ilina naj bo v tem pisanju in obenem ostrom in resnica« (VSV: 7). Resnica pa s asoma postane Nemezianovo flivljenjsko vodilo: »Resnica je bilo vse: nekaj, iz esar se nisem smel ve prebuditi« (VSV: 525).

6.2.3 Kultura

Rebuli kultura predstavlja vrednoto, ki je tesno povezana z resnico: »Najkraj–a blifnjica v univerzalnost v kulturi ni ni drugega kakor pot pristnosti, torej resnice« (NSP: 95). To potrjuje tudi naslednji odlomek iz eseja *Orodje lu i in orodje teme*:

Kakorkoli se lotevaj problema kulture, zmeraj te bo zana–alo v privla no polje resnice.

Naj moderni lovek –e tako sili za kometom uspe–nosti, njegov magnet slej ko prej nori za severnico resnice.

Druga e tudi biti ne more, saj je lovek bitje, ki je rojeno za resnico.

Vsa kultura ni vredna ene same laffi: a ni ni veli astnej–ega od kulture, ki je zvesta resnici. (NSP: 100)

Pisatelj trdi, da moramo svojo narodno kulturo astiti in spo–tovati, ne glede na to, kak–na je in iz esa izhaja:

Svojo narodno kulturo bi morali astiti tudi, ko ne bi bila kultura Evrope, tudi ko bi bila sarmatska, tudi ko bi bila kakr–nakoli. To kulturo moramo astiti predvsem, ker je na–a. fie trinajst stoletij smo v njenem naro ju. Vpila se je v na–a tla, v na–e ozra je, v na–o duhovnost. Na–a je, ta zahodnoevropska kultura, kakor so na–i hribi, reke, gozdovi Slovenije. In na–a zavezanost njej bi morala izhajati fle iz na–e naravne potrebe, da se kot narod identificiramo v asu in prostoru. Prav zato, ker je na–a, bi to

kulturo morali spo-tovati, tudi e bi -lo za skupek animisti nih izro il izklju no etnografske vrednosti. (NSP: 75)

Kultura Rebuli predstavlja smisel flivljenja. V eseju *Orodje lu i in orodje teme* zapi-e: »*Ko bi bilo treba opredeliti smisel flivljenja, bi bil lahko rekel: smisel flivljenja je kultura*« (NSP: 88). V nadaljevanju pa pisatelj prizna, da je kulturi pripisoval ve ji pomen, kot ga ima v resnici. Sama kultura ne more izbolj-ati ljudi, jih spremeniti v dobre in plemenite. Tega ne zmorejo niti zgodovina, teologija, primerjalna knjiflevnost, antika (NSP: 90). Nemo kulture je torej so asno nemo posameznih strok, ki jo sestavljajo. Kultura sama po sebi nima mo i loveka po love iti.¹⁹

Zmotno sem mislil, kar nagonsko veruje intelektualec, da namre kultura po love uje sama po sebi.

Kak-no usodno precenjevanje kulture!

Dejstvo je, da lahko najdemo med velikimi tvorci kulture predstavnike celotnega spektruma moralne neveli ine. (NSP: 89)

Pisatelj tako spozna, da kultura ne more dokon no osmisлити njegovega flivljenja, ker sama po sebi prav tako malo izbolj-uje loveka kakor na primer tehnika. Svoje razmi-ljanje pojasni takole:

Tragi na resnica je, da kultura sama po sebi prav tako malo izbolj-uje loveka kakor na primer tehnika. V tem pogledu humanisti na kultura ni kaj prida na bolj-em od znanstvene: lingvistika ni kaj prida na bolj-em od kemije, e sploh je. V em je na primer pesnjenje izbolj-alo Nerona in v em je slikarjenje izbolj-alo Hitlerja? Ali ni vodilni kader, ki je do danes v Evropi zanetil dve svetovni vojni, iz-el v glavnem iz strogih humanisti nih gimnazij, natrpanih z latin-ino in gr-ino? Ali nista Hitler in Stalin u-otorila svojih koncentracijskih vesolij -tiristo let po izumu tiska, v dobi elektrike in radia, potem ko je bila v Evropi fle sto let vpeljana splo-na -olska obveznost? (NSP: 89)

Tako pisatelj kot tudi njegovi literarni junaki flivijo na sti i- u dveh kultur ó italijanske in slovenske oziroma romanske in slovanske. Prva je napadalna in po lastnem mi-ljenju tudi ve vredna ter zato upravi ena drugo izpodriniti, njene nosilce, ki jih obravnava kot

¹⁹ V obravnavani literaturi Rebuli ne navaja stvari, ki bi zmogle loveka po love iti, ga spremeniti v dobrega in plemenitega. Toda domnevamo, da pisatelj verjame, da to zmore vera v Boga.

drugorodce oziroma niflerodce, pa asimilirati (Zadravec 1997: 250). V eseju *Orodje lu i in orodje teme* pisatelj pravi, da mu je bila italijanska kultura »vsiljena«. Trdi, da ji je pripravljen vrniti prav vse, razen Danteja Alighierija. Toda pisatelj isto asno priznava, da bi v tem primeru iz njega govorila ma–evalnost:

Kaj sem dobil od italijanske kulture? S kretnjo loveka, ki mu je bila ta kultura vsiljena, se nagibljem k temu, da bi dal radikalen odgovor. Da bi na primer rekel: pripravljen sem vrniti tej kulturi vse, izvzem-i enega, Danteja. Pa –e Leopardija bi si pridrfal, tega nosilca tako malo italijanske tragi nosti. Vse drugo bi ji vrnil [í] V meni bi seveda govorila ma–evalnost. (NSP: 95)

Obenem pa se Rebula spra–uje, kaj je dobil od slovenske kulture. Odgovarja, da je le-ta ustvarila iz njega loveka, kakr–en je danes:

Kaj sem dobil od slovenske kulture? Vpra–anje moram raz–iriti: kaj sem dobil od slovenstva? [í]
Od slovenskega genija ó zemlje in loveka, jezika in psihe ó imam, kar imam, sem, kar sem. (NSP: 99)

Osrednji junak *Ka je rofle* Amos Borsi prihaja iz Firenc, ki so flari–e nekdanje renesan ne kulture. V asu fa–izma so umetni–ko in duhovno izro ilo mesta opljuvali futuristi, idejni stebri tega reflima, ki je bil leta 1930, torej v dogajalnem asu omenjenega romana, fle na vi–ku svoje mo i (Matajc 1994: 56). Amos je velik ob udovalec renesan ne kulture in njene umetnosti. O njegovem doflivljanju umetnosti bomo podrobneje spregovorili v naslednjem poglavju.

6.2.4 Umetnost

Rebula v dnevniku *Vrt bogov* pravi, da je umetnost prav tako kot vera »odpiranj[e] loveka neskon nemu« (VB: 263). Pisatelj ju primerja takole:

Obe ó tako religija kakor umetnost ó bosta umrli, kadar bo umrl lovek. Saj obe izraflata isto slo po absolutnem, ki dela iz dvonofnega sesalca loveka. e pa bi ó nemogo a hipoteza ó fle morala prej umreti ena od obeh, bi prej morala izhirati tista, v kateri je sla po absolutnem manj neposredna in manj prvinska, ta pa ni religija. [í]
Umetnost ima svoje spoznavalce, nima pa svojih mu encev, e govorimo v klju u krvi in ne metafor. Umetnost lahko spremlja loveka dale noter v temo bivanja, a pred

pragom smrti ga zapusti, kakor ga religija ne. [í] [U]metnost je preteklost in sedanost, religija pa je v svojem najglobljem bistvu upanje, to se pravi prihodnost. [í] Umetnost je potreba, vera je usojenost. Umetnost je videnje, vera je bivanje. (VB: 2636264)

Rebula poudarja, da je umetnost dostopna le izbrancem, torej manj-ini. Domnevamo, da ima pisatelj s tem v mislih »visoko umetnost«. Najve pozornosti umetnosti nameni v romanu *Sen ni ples*. V njem Silvan Kandor trdi, da je »*umetnost najresni nej-i odsev flivljenja*« (SP: 91). Edini navdih za vsako resni no obliko umetnosti je namre flivljenje samo. Zaradi tega se nam umetnik kafe kot iskalec resnice. Silvan, ki je tudi sam umetnik, bratu Sandru pravi: »*Umetnine mora tudi komunizem spo-ovati. [í] Ker je od vsega, kar je, umetnost najmanj kolektiven element v loveku. Umetnost je v svojem bistvu svoboda sama*« (SP: 48649). Umetnost je torej najbolj osebna stvar loveka.

Umetnik se ne sme pretvarjati, e je resni en umetnik. Umetnik je » *lovek kakor vsi drugi, ne bolj ne manj. Malo ve uti: to je vse. Stvar je v tem, da se prenaejati ne sme. [í] Ker e bi -e umetniki lagali, potem ni komu ve verjeti*« (SP: 68), pravi Silvan. Podobnega mnenja je tudi njegova u enka, ki pravi, »*da se umetniki ne bi smeli ozirati ne na desno ne na levo, ampak govoriti samo po srcu, naj se zgodi karkoli*« (SP: 67).

Silvan v razgovoru s profesorjem De Martinisom zavrne vse ideologije: komunisti no, fa-isti no, versko, vse so umetnosti izrazito tuje. Umetnik se pa strogo omejuje na podro je, ki je popolnoma samosvoje (Zadravec 1997: 251). De Martinis trdi, da z besedo nastane misel, ki ni samo avtorjeva, torej zasebna, intimna, ampak najve krat odraz ne esa -ir-ega:

Velik umetnik ni nikoli samosvoj. On je samo poosebitev, inkarnacija, hypostasis neke kolektivne energije, ki v dolo eni dobi tli v love-ovu. Kdor ustvarja, ne govori iz sebe. In e se tudi predstavi za Boga, mu moramo to pustiti.« (SP: 1336134)

Amos Borsi iz *Ka je rofle* je, kot fle re eno, velik ob udovalec umetnosti. »*Njegova doflivetja firen-kih katedral niso le ob udovanje lepote v izdelavi, temve presunjenost ob nekaj-ni nad utni lepoti, [í] flarenje skrivnostne neopredeljivosti, ki so jo umetniki prestregli in 'vpisali' v formo svojih del. Ta zato niso nad asna v smislu zgodovinske nesmrtnosti, temve simboli na kot odsevi ve nosti*« (Matajc 1994: 56). Na Amosa u inkujejo podobno kot Nata-ina glasba: »*[J]az [í] je hotel ez tipke v neskon nost in spet padal v nemo*

umrljivega« (KR: 102). Amos torej umetnost doživlja kot odsev venosti oziroma nadutno lepoto, i–e pa jo v glasbi ljubljene Nata–e in v firen–kih katedralah. Ob obisku ene od cerkva v apsidi ob uduje delo renesan–nega slikarja Ghirlandaia in ob njem razmi–lja o bistvu »*velike umetnosti*«:

Zra nost njegovih podob, ujeta v natan nost obrisov, je potrdila moje prepri–anje, da mora biti velika umetnost ó to je tista, ki me edina zanima ó prav tak–na: zra nost misterija mora ujeti v preciznost realnega. (KR: 9)

6.2.5 Književnost

Pisatelj je prepri–an, da književnost pomaga »*k bivanjski osve–enosti in da je [í] eminentno spoznavna dejavnost*« (VB: 226), ki loveka ozave–a in eti no izboljš–uje. Eti no funkcijo književnosti pisatelj izpostavi tudi v intervjuju s Tatjano Rojc v knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulo*, kjer pravi:

Literatura je predvsem vizija, je gledanje, je absorbcija nekih obutenj, to je njeno bistvo. Vendar pa zgodovina literature dokazuje, da velika literatura nikoli ni brez tak–ne ali druga ne eti ne drfle oziroma tendence. Prakti no pomeni to, da je nekje sobistven del neke velike literature tudi eti na komponenta. (182)

Hkrati pa književnost loveku omogo–a tudi estetski ufitok, torej doživljanje lepote, podobno kot glasba, slikarstvo in arhitektura. Književnost »*razgibava v loveku njegovo nadffivalsko sfero, se pravi njegovo transcendentno razsefnost, njegov gon po absolutnem*« (VB: 226).

eprav pisatelj sprva trdi, da književnost eti no izboljš–uje loveka (prav tam), v nadaljevanju to zanika. Opozarja, da književnost tako kot kultura ne more izboljš–ati loveka. »*Sicer bi morali biti literati bolj–i od drugih ljudi: skromnej–i, usluftnej–i, velikodu–nej–i, darefljivej–i, strpnej–i, so utnej–i, odprtej–i resnici. Dejansko najde– v minulem literarnem love–tvu primerke esarkoli, od prelivalcev krvi do perverznefle*« (prav tam). Poleg tega književnost dosefle neznatno malo ljudi, zato je njena vloga v flivljenju posameznika le obrobna, malenkostna. Rebula –e poudarja, da celo najve–ja proza ali poezija ne pripeljeta drugam kakor pred »*vrata Ni a*«.

V *Vrtu bogov* Rebula zapi–e, da je hvaleflen »*Bogu in filologiji*« (226), da ni postal poklicni pisatelj. Zanj je književnost sprostitev, konji ek, primerljiv s –ahom ali ribarjenjem. Toda

Miran Ko-uta (1996: 142) je prepričan, da ima književnost za Rebulu vendarle nek večji pomen oziroma poseben smisel. Sluti, da vsaj trojen:

1. ustvarjalni akt je za pisatelja diskriminanta, ki loveka projicira v območje metafizičnega;
2. Rebulina književnosti pripisuje tudi eshatološko funkcijo: literatura mu je orodje, s katerim se skuša dokopati do bližnje odgovoru na kozmološka in bivanjska vprašanja, ki ga zanimajo. V knjigi *Večer z Alojzom Rebulo* pisatelj priznava: »pisanje mi pomaga živeti« (Fabjan Bajc 1989: 34);
3. književnost je za Rebulu tudi vprašanje stila: preizkusa slogovne zmoglosti slovenske, kuje stileme, v svoje pisanje vnaša dialektizme in neologizme, da bi prispeval k njeni izrazni rasti.

Glavni junak romana *V Sibilinem vetru* Nemezian književnost dojema kot nekaj svetega. Ob utke, ki jih drugi doživljajo ob veri, on zaznava ob književnosti. Ob branju Homerja postaja vernik, toda to ni vera v Boga, ampak v estetsko doživljanje:

Zakaj mi ni bilo v rano, da so bili drugi mitrovci, markioniti in kristjani. Saj sem postajal tudi jaz vernik. To je bila vera, ki je bila v središču Mnemozine, mati Terpsihore in Uranije, Talijske in Polihimnije, svetla roditeljica Muz. Ko sem bral, se mi je zdelo, da sliči njen sprelet v roju krilatih Uróbral sem Homerja in hipokavst je odmeval od njegovih bitk kakor iz same lučine (VSV: 41)

Književnost pa tudi oblikuje neko družbeno skupnost in njeno identiteto. V *Senem plesu* Rebulina v usta enega od stranskih likov polovi besede:

Mislim, če so knjige naredile kakšen narod, da smo to mi, Slovenci. Ne vem, če vsa naša politika skupaj pomeni takšen koncentrat narodnega genija, kakor so Preernove poezije[.] (SP: 350)

6.2.5.1 Dante

»Dante je zame pesnik pesnikov« (Fabjan Bajc 1989: 44), priznava pisatelj v knjigi *Večer z Alojzom Rebulo*. Rebulina je Danteja podrobno raziskal z disertacijo o slovenskih prevodih *Bofanske komedije* (1960).

Dante Alighieri je za Rebulu »troedini titan misli, vere in besede« (Ko-uta 1996: 138). Pisatelj ob uduje njegovo srednjo smisla v literaturi, ki ga ne nista pokvarila renesančni

antropocentrizem in sodobni absurd. Rebulo priteguje predvsem zemeljska konkretnost Dantejeve zagnanosti za transcendenco (prav tam). Dante je hkrati astilec ljubezni in tudi racionalni »*Odisej, ki je v svoja jadra ujel vse vetrove na velikem morju biti*« (NSP: 195). Zato je Dante med Rebulovimi knjiflevnimi vzorniki dale pred ostalimi.²⁰ Med njimi je malo italijanskih piscev, saj je za Rebulo »*literarna Italija preve lahkomiselna, da bi [ga] kaj ve zanimala. Dosti spretnega stila, dosti kulture, a premalo bivanjske tefle, premalo globine, premalo smisla za resnico*« (NSP: 96).

Danteja ob udujejo tudi Rebulovi literarni liki: Amos Borsi in Stanko Krifnik v *Ka ji roffi*, Sergij Andrej i v *Cesti s cipreso in zvezdo*, v *Nokturnu za Primorsko* pa glavnemu junaku Florijanu Burniku Danteja bere njegov prijatelj, italijanski duhovnik Angelo.

6.2.6 Antika

»*Ko bi si bilo treba –e enkrat izbrati eno od mofnih fakultetnih strok za fivljenjski poklic, bi si –e enkrat izbral –tudij antike*« (NSP: 97), priznava zamejski pisatelj v eseju *Orodje lu i in orodje teme*. V knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulom* pa pisatelj pojasni, zakaj to podro je zbuja vsesplo–no zanimanje vse do dana–njih dni:

Privla nost te stroke ó klasi ne filologije ó veste, je prvi v tem, da je to stroka z veli astno kulturno dedi–ino. Drugi je univerzalna stroka, pri kateri so soudelefleni vsi evropski narodi. [í] Tretji je to, da iz tega anti nega sveta –e zmeraj prihaja navdih ustvarjalnosti prav do dana–njih asov. Do dana–njih dni uti–vpliv antike, predvsem anti ne filozofije. Nekateri pisci se stalno sklicujejo na Platona, Sokrata ali na druge filozofe in tudi to je eden od razlogov, da je ta stroka –e vedno privla na. [í] Anti na kultura –e flivi v na–i zavesti. (Rojc 2009: 48ó49)

Rebulov odnos do antike je ambivalenten: po eni strani od asa do asa v pisanju zapada sku–njavi njene stilisti ne retori nosti, po drugi pa v klasiki i–e njene resni no globoke, humanisti ne vrednote (Ko–uta 1996: 135). Pisatelj vseskozi opozarja na pomen, ki ga imata antika in kr–anstvo na evropsko civilizacijo. Moderni evropski lovek se namre –e danes navdihuje iz anti ne civilizacije. Gre za Rebulovo hrepenenje po asu in svetu, ki nista poznala nihilisti nega absurda, dokon nega razkola med lovekom in vesoljem, naravo in

²⁰ Avgu–tinom, Goethejem, Nietzschejem, Tolstojem, Dostojevskim, Gon arovom, Pasternakom, Claudelom, Proustom, Hemingwayem, Pre–ernom, Cankarjem, fiupan i em, Kocbekom (Ko–uta 1996: 138).

kulturo (prav tam). Toda pisatelj poudarja, da je »dale od tega, da bi antiko malikoval« (NSP: 97).

V knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulo* pisatelj prizna, da je Grija zanj »domovina srca« (Rojc 2009: 119). Podobno uti tudi njegov literarni lik Stanko Kriflnik v *Ka ji roffi*. Ta svojemu prijatelju Du-anu, ki ne razume njegovega zanimanja za klasično filologijo, pravi:

V Griji se utim v sedanjosti [í] V ve ni sedanjosti love-kega. Kako neznansko rad bi jo videl! Stal na primer na Sunijskem rtu med stebri Pozejdonovega templja in gledal Egej! Ali stal v skalovju Parnasa in gledal dol v Delfe! Ali videl njene gore! Njene zalive! Se na licu mesta napil njenih imen[.] (KR: 65)

Najve prvini antične kulturne zgodovine in civilizacije v obravnavanem Rebulovem leposlovju vsebuje roman *V Sibilinem vetru*. Tako kakor profesorju Okeanu v tem romanu tudi samemu Rebuli pomeni »gr-tvo [í] predvsem dvoje: mera je in misterij« (VSV: 163). Pisatelj gr-tvo namre identificira v binomu mera in misterij.²¹ V predavanju *Med mero in misterijem* Rebula pravi:

Mera kot nepote-ljiva sla po de-ífraciji im ve vidnega in im ve nevidnega; Misterij kot trepetajo a zavest o neznanski ti-ini, ki nas obdaja ó v tem dvoj kovskem sporo ilu vidim najflahtnej-e, kar mi daje antika. (NSP: 64)

In e mi sporo ilo o Meri prepoveduje sanjati onkraj love-kih mer, mi sporo ilo o Misteriju daje upati onkraj love-kih mer.

Prepoveduje mi sanjati, da bo karkoli na planetu kadarkoli re-eno. A daje mi upati, da so zemljevidi in ciprese in Trst komaj kaj ve ko prispodobe. (NSP: 65)

6.2.7 Izobrazba

Da je izobrazba za Rebulo pomembna, sklepamo fle iz samega dejstva, da so prav vsi osrednji junaki obravnavanih romanov izobraženi. Jordan Ko-utnik iz *Divjega goloba* in Florijan Burnik v romanu *Nokturno za Primorsko* sta duhovnika, Amos Borsi iz *Ka je roffe* je inženir elektrotehnike, Silvan Kandor v *Sen nem plesu* je pisatelj, prevajalec in u itelj sloven-ine. Za Sergija Andrej i a iz *Ceste s cipreso in zvezdo vemo*, da -tudira v Padovi, opravlja pa tudi izpit iz franco-ine. Nemezian iz romana *V Sibilinem vetru* -tudira v Rimu in v Atenah,

²¹ Ontolo-ka pojma, ki sta protislovná: mètron in mystèrion.

pozneje pa dela kot pisar, sam cesar Mark Avrelij pa mu da v prepisovanje svoj dnevnik. Pisar je tudi osrednji junak romana *Jutri ez Jordan*, Absalom.

Pisateljeva izobrazba²² in poznavanje anti ne filozofske miselnosti in literature mo no odsevata v njegovih delih. Tako kot Rebula sam, se tudi njegovi literarni junaki navdu-ujejo nad deli Platona, Aristotela, Marka Avrelija, Avgu-tina, Tomafla Akvinskega, Spinoze, Kanta in drugih. Silvan Kandor v *Sen nem plesu* je poznavalec anti ne literature in filozofije ter kr- anstva. Tudi Florijan Burnik iz *Nokturna za Primorsko* pozna precej filozofije in literature, najbližji pa mu je Dante. Organik v romanu *V Sibilinem vetru* glavnemu junaku Nemezianu prebira Staro zavezo.

»[P]lamenica izobrazbe postane enostavno sveta, kadar pride v roke nesvobodnemu« (VSV: 108), pravi knjižni ar Endimian, junak romana *V Sibilinem vetru*. Marija Pirjevec (1992: 9) trdi, da je omenjena trditev toliko bolj obvezujo a za slovensko skupnost v Italiji, ki flivi na obrobjem, dvojezi nem obmo ju, ki je hkrati sti i- e dveh razli nih kultur, in je zato izpostavljena nenehnim pritiskom drugojezi nega vladajo ega sistema.

V romanu *V Sibilinem vetru* se Nemezian na skrivaj nau i pisati, zanima ga predvsem poezija, ob gospodarjevem sinu Lateranu pa se nau i tudi latin- ine in gr- ine. Njegovo nadarjenost ter feljo po znanju opazi gospodar Furij Apulej, zato mu da na razpolago svojo bogato knjižnico, pozneje pa mu omogo i tudi -tudij: »Zvest tradiciji prednikov odpiram pot tudi tebi. Pot k u enosti, ki je obenem pot k love nosti, e je sploh kam. Odpiram jo brez omejitev, vse tja do Aten« (VSV: 63). Nemeziana pa k u enju spodbuja tudi knjižni ar Endimian: »Pi-i, beri, prihodnost je v rnilniku!« (VSV: 66). Tako Nemezian vse svoje mo i posveti -tudiju in delu, »s katerim [se je] ukvarjal tisti as ó z razmi-ljanjem o gr-ťvu in love anstvu, s katerim [je] imel kronati svoj ugled pri Furiju Apuleju« (VSV: 122). Mladi suflenj si tako prisvoji gr-ko in rimsko u enost ter postane izobrafenec.

²² Rebula je diplomiral iz klasi ne filologije v Ljubljani, doktoriral pa je z disertacijo o slovenskih prevodih *Boflanske komedije* v Rimu.

6.2.8 Narava

Iz romanov Alojza Rebule veje globoka ljubezen do narave. Pisatelj je ob utljev za estetsko podobo narave in pokrajine, njuni opisi so v njegovih delih edinstveni. Mo no je navezan na svojo ofljo domovino ó na mesto Trst, –e bolj pa na njegovo predmestje. Dogajalni prostor Rebulovih romanov je pove ini Kras in mesto Trst: Trontelj v *Divjem golobu*, Zahrastje v *Ka ji rofl*, TMentmaver v *Sen nem plesu*, Borovje v *Nokturnu za Primorsko*. eprav so nekatera krajevna imena fiktivna, je kra-ka pokrajina nedvomno dogajalni prostor omenjenih romanov. Rebulovi literarni junaki so mo-ki, predstavniki sodobnih razdvojenosti, ki so neprestano polni dvomov. Du- evno ravnoteffje in mir i- ejo, in ga tudi najdejo, v naravi.

Rebula v *Vrtu bogov* ob uduje ameri-ko pokrajino, predvsem njene gozdove. V omenjenem dnevniku (VB: 186) zapi-e: »Narava: ob njej morem izraziti samo svojo adamovsko za udenost.« Lepoto narave pa pisatelj zaznava celo v pu- avi. V romanu *Jutri ez Jordan* se Izraelci na poti v obljubljeni defelo spopadajo s pusto pu- avo. Toda Absaloma, za razliko od njegovih sonarodnjakov, pu- ava o ara. Njena skromna narava mu je v-e , flivljenje v pu- avi pa znosno. Pu- ave se ne naveli a:

Rekel bi celo, da pu- ava ni bila brez nekega svojega slovesnega ara. V prozornosti zraka je dihala nekaj-na svetla prepadnost, skalovje je blestelo kakor od pravkar-njega ustvarjenja, od pritalnega grmi evja je di-alo po kumini, nad vsem je lebdel nekaj-en flarni kanaanski Jutri. (JJ: 32)

6.2.8.1 Kras

»Jaz sem se zmeraj util Kra-evca in bil na to nekam po svoje ponosen« (Rojc 2009: 50), pravi pisatelj v knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulo*. V njej pa tudi prizna, da mu je bilo kot otroku »bolj kot igranje pri srcu doflivljanje narave, Krasa in njegovih bolj vpadljivih znamenitosti« (n. d., 14).

Tudi Jordan Ko-utnik v *Divjem golobu* je velik ob udovalec kra-ke pokrajine. fie od malega ga navdu-ujejo dvori- a kra-kih hi-. Zelo rad se spominja druflinskih izletov na Kras, ko sta z bratom Aljo-o raziskovala kra-ko pokrajino, predvsem njeno rastlinstvo in flivalstvo:

Magnolije, ciprese, lovor, vmes hi-e v zna ilni slovenski kra-ki arhitekturi, z latnikom na dvori- u, z motorjem ali celo avtom na njem [í]

Rojen sem bil v mestu, a fje kot otrok sem zadihal samo na Krasu. Ah, tisti izleti s star-i, ko sta o e in mama na koncu sedla v kak-no gostilno z velikim trebu-astim vodnjakom na dvori-u, meni in Aljo-i pa pustila, da sva se zapodila po gmajni ez cesto, izginjala za velikimi brini in si rezala kolena po skalah, kjer so koritca z otrebki divjih golobov di-ala po ne vem kak-ni zra ni neskon nosti í (DG: 170)

Amosa Borsija v *Ka ji rofji* Kras navdu-uje z metafizi no simboliko cvetenja in venenja ka je rofle ter spreletavanja in padanja brinjevk (Matajc 1994: 57), ki so kakor »vstajanje in spet obupavanje du-« (KR: 147). Zaveda se, da bi ga morala kot italijanskega drflavnega uradnika v Trstu zanimati Rapalska pogodba in Nettunska konvencija, volitve in okroffja. Toda njega privla ijo »ljudje in re i, izlofibe in pro elja, sadje in ribe, drevesa in oblaki, Kras« (KR: 44). fieli si spoznati kra-ko pokrajino:

Toskanec, navajen zemljatega gri evja v travah in oljkah, sem hotel zarezati v geolo-ko novost Krasa. Za ela se mi je odkrivati v zmeraj novih obrazih. Rasti-a brinovih grmov v pokopali-ki strogosti, fuge belih skalnatih eljusti, vrta e, spodzidane z mahovi in nasute z li-ajastimi hrasti! Pokrajina kakor v neki divji prazgodovini, v vonju divjih zeli- in razflarjenega apnenca. In od asa do asa goli ava, da se ti pogled razpre tja do slovesne gore, Nanosa. (KR: 45)

Amos ima le eno fljeljo ó bivati na Krasu, uffivati lepoto pokrajine ter od asa do asa zaiti v Zahrastje, kjer flivi njegova ljubljena Nata-a:

Ko bi mi neka nemogo a usoda naklonila do smrti ono sobo na teraso v hi-i na kra-ki planoti ó smreka, ki raste pred njo, jo bo prav kmalu gozdno zasen ila ó, bi bilo mojega zemskega delefta dovolj. fiiveti tam, z Nanosom za hrbtom in z brinjevimi poljanami pred sabo, vmes od asa do asa sko iti pod Apenine [í], potem se spet vrniti, prikora iti pe-skozi bore do tja, od koder se je sli-al neki klavir í (KR: 129)

Florijan Burnik v *Nokturnu za Primorsko* je navdu-en planinec. Vipavsko dolino imenuje »slovenski Kanaan«. Pokrajino doflivlja kot stvarnost in duhovnost, boflanskost, kot vzvi-eno lepoto (Zadravec 2010: 155). Nekega dne svoje verou ence odpelje na izlet na planino aven. Opoldne jih zbere za angelsko e- enje, ob udujo e gleda na Vipavsko dolino in jim pravi:

Na uditi se tem hribom, temu nebu: to! [í] uditi se: to je vse! Re i ne samo: lepo. Ampak re i samo: je! Je, v slavi trav in listja in vinogradov v dolini in morja tam pod Krasom. Lahko vsega tega ne bi bilo, pa je. Je! (SP: 10)

Pripovedovalec romana o Florijanu Burniku pravi, da »roditi se, trpeti in umreti ó to se je v njegovi predstavi moglo uokviriti samo med Trnovskim gozdom in Vipavsko dolino« (NP: 91).

Zato Florijan ostaja zvest svojemu Krasu:

Zvestoba Bogu je zvestoba vlogi, ki ti jo je v fivljenju dal. Kra-avec, to je zvestoba tvojemu Krasu. Njegovi zemlji. Sporo ilu te zemlje. Njenemu fivljenjskemu slogu. Njenemu jeziku. (NP: 64)

Nemezian iz romana *V Sibilinem vetru* se po koncu voja-ke kariere feli vrniti v svojo domovino Jacigijo. Ker mu to ne uspe, se z feno umakne za meje imperija, na trfla-ki Kras. Tu Nemezian pi-e svoje »sr ne anale«. Z feno fivita »v ko ici pod hribom, ki se proti severu izgublja v hrastovju, proti jugu pa se odpira v groblje in potem v polja, kjer prina-a pod sonce svoje podzemeljske vode Timavus, reka Argonavtov« (VSV: 607).

6.2.8.2 Trst

Trst je mesto z burno zgodovino. V za etku 20. stoletja je bilo kot glavno pristani-e habsbur-ke monarhije med najbolj cveto imi v Evropi. Ko je leta 1920 z Rapalsko pogodbo postal del Italije, pa je za el gospodarsko in kulturno propadati (Pirjevec 1995: 163).

Rebula mesto vrednoti in presoja skoraj izklju no skozi prizmo slovenstva. Pri tem odkrito priznava, da je do italijanske kulture kriti en. S svojim pisanjem sku-a nenehoma razkrinkavati protislovje tega kozmopolitsko nacionalisti nega mesta (Ko-uta 1996: 147). Roman, ki poosebja Trst in njegovo predmestje bolj kakor vsa druga, je brez dvoma *Sen ni ples*. Borut Ardenjak, urednik slovenskega lista *upa*, Silvanu z nasveti pomaga pri njegovi povesti. O protagonistu Jerneju Jerobniku pravi: »Kar v mesto ga po-lji. Ve-, vafno je mesto. Za Slovence je vafno mesto« (SP: 42).

V knjigi *Pogovori z Alojzom Rebulo* pisatelj prizna, da je do Trsta ravnodu-en ter da se mu mesto ni nikoli priljubilo (Rojc 2009: 50).

6.2.9 Lepota

Pisatelj o lepoti spregovori v predavanju z naslovom *Kaj si, lovek?*. Po njegovih besedah je lovek bitje za lepoto, v loveku flivi sla po lepoti in harmoniji. Lepota je vgrajena v lovekovo naravo, z njo ga je ranil stvarnik. Lepoto Rebula odkriva v naravi, umetnosti, jeziku, flivih bitjih. Kot sosestrsko vrednoto pisatelj navaja resnico ó ne eni ne drugi se namre ne moremo odpovedati ali ju zanikati. O pisateljevem dojemanju lepote govori naslednji odlomek:

[D]a sem bitje za lepoto, pa naj strukturalizem re e, kar ho e.

Kaj vem kak-na sla po skladnosti rovari po meni, po eleganci bitij, po sinjem in po zelenem, po simfoni nem, pofarno mesenem in spokojno idejnem, po zmagoslavno milem in po milo zmagoslavnem.

Ne, druga e bi moral re i.

Kaj vem: sla po vrtnicah in marmorju, po jablanah in po zvonovih, po vinogradih in po vetrovih, po septembrih in Propilejah, po rododendronu, po gotiki, po sloven- ini.

Od bitja do bitja bi -to. »Odpri se mi,« bi ga nagovoril, »da izsrkam iz tebe tvoj ontolo-ki med. Nor sem na lepотно -ifro, ki jo skriva-poleg resni nostne. De-ifrirati jo ho em, sestavino nebe-kega v gmoti prekletega planeta.«

Od bitja do bitja bi -to: o, kak-en Louvre bi bil to!

Hrast na pobo ju, daj, da gledam tvojo mirno slavo.

Otrok, naj vidim v tvojih o eh lesk planeta izpret potresa.

Krilo jumbojeta, iztegnjeno v stratosfero, daj mi gledati ta kovinski dokaz za nesmrtnost du-e.

Poletno sonce, ki zahaja-nad daljnimi gorami, prevedi se mi v hebrej-ino Geneze.

Grm salvij, ki gori-od njegovega zatona, razporedi se v kitice Visoke pesmi.

love-ka roka, ki ho e dobro so loveku, naj na tvoji dlani odtisnem list z drevesa flivljenja.

O, lepota je.

To je sestavina sanjskega v koledarju, to je sestavina muzike v rudninah, to je primes nageljnov v bole ini.

Lepota tako je, da bom skoraj prej oslepel za resnico kakor za lepoto.

Sem sesalec za lepoto, z nezaceljivo rano lepote v svojem mesu.

In z lepoto me je ranil isti, ki me je ranil z resnico in s pravico. (NSP: 249)

Roman Kozmus (2003: 76) doživljanje lepega v Rebulovem opusu opredeljuje na dveh ravneh: lepo je sad lovekove umetniške ustvarjalnosti in ob udovanje lepote v naravi, stvarstvu. Primer prvega je zagotovo Amos Borsi, junak *Ka je rofle*, ki lepoto odkriva v firenkih katedralah in nasploh v renesančni umetnosti tega mesta ter v glasbi. Njegovo doživljanje umetnosti smo obravnavali v poglavju 6.2.4. Lepota v naravi pa je podrobneje obravnavana v poglavju 6.2.8.

6.2.10 Smiselnost življenja

Rebulovi literarni junaki si vseskozi postavljajo vprašanja o bistvu in pomenu življenja. Pisatelj v različnih zgodovinskih obdobjih predstavlja loveka kot bitje, ki stalno in vztrajno išče smisel svojemu življenju. Tudi pisatelj sam išče bivanjski smisel. Odkriva ga v narodnosti, ljubezni, kulturi, književnosti, dokončno pa ga najde v krupanstvu.

Osrednji lik romana *Sen ni ples* Silvan Kandor je po smrti žene Nadje ustveno zlomljen. Pred njim se odpre neznana prihodnost, v kateri mora najti smisel svojega nadaljnjega življenja. Silvan spozna, da je vredno živeti: »*Biti, samo to je vprašanje*« (SP: 213).

O smislu svojega življenja pa prav gotovo največ razmišlja Amos Borsi iz *Ka je rofle*. Njegov stric ne razume njegove brezvoljnosti, zato ga spodbuja z besedami: »*Z življenjem ne gre ljubimkati. Volje je treba. živeti je hoteti!*« (KR: 21) in »*Mlad si, zdrav si, diplomiral si, v državni službi si. Povej: kaj ti za boffjo voljo –e manjka?*« (KR: 22). Amos je glede svojega življenja neodločen, zdi se mu nesmiselno. To prizna sonarodnjakinji Romildi Spasimo, ki je uiteljica v Prilešju:

»*Vi ga ne ljubite?*«

»*esa?*«

»*življenja vendar!*« je rekla iz nekakšnega olivnega flarenja.

»*e bi rekel, da ga ne ljubim, bi lagal,*« sem odgovoril. »*e bi rekel, da ga ljubim, bi se pretvarjal.*« (KR: 51)

Amos smisel svojega življenja najde v ženski. Ljubljeni Nataša potofli, da je strahno živeti:

»*Gospodi na Nataša,*« sem rekel, »*biti Slovenec na Trflakem –e dale ni najstrašnejše.*« [1]

»*Kaj je strahnejše?*«

»Biti, samo to í Stra-no je biti í Stanko je zapisal to. Potla ena narodnost lahko aka na neko odre-enje. Toda zapravljeno fivljenje?« (KR: 94)

fivljenjski smisel i- e tudi Sergij Andrej i v romanu *Cesta s cipreso in zvezdo*: *»Ljudem je nekako prirojen, ta skrivnostni smisel. Hodijo, delajo, jedo, polni tega smisla. Meni ni prirojen. Jaz ga moram iskati. Tipam za njim na vse strani« (CCZ: 143).*

Nemezian v romanu *V Sibilinem vetru* je zaradi politi ne zarote proti imperiju kaznovan z delom v rudniku, imenovanim Lotosova poljana. Tam sre a starega znanca Sekularisa, ki kljub kazenskemu garanju v delovnem tabori- u na Sinajskem polotoku zna ceniti fivljenje. Ko mu Nemezian pove, da ga je v tabori- e pripeljala ideja o republiki, Sekularis pravi: *»fivljenje je za igranje predragoceno. Eno samo nam je dano« (VSV: 435).*

7 VREDNOTE, KI JIH REBULA ODKLANJA

V tem poglavju izpostavljam nacionalizem ter denar, slavo in pohlep kot vrednote, ki jih Rebula preko svojih literarnih likov odklanja. Zavračanje teh vrednot pa zaznavamo tudi v obravnavanih esejih in dnevniku.

7.1 Nacionalizem

V romanu *Divji golob* skupina italijanskih vernikov obdolži slovenskega duhovnika trflakofije, da je nacionalist. Jordana Košutnika obtožba strahom uflali. S krvavega srca odhiti v cerkev, pred oltarjem pade na kolena in zmoli o enačev Italijanini. Potem pa sklene:

»Nacionalizem je kuga za krivostvo!« [í] Pri dnevnem obisku Najsvetejšega bom vsak dan zmolil tudi o enačev Italijanini ó za mir med našima dvema narodoma. Tako bom lahko obenem rešil preko lastnega nacionalizma, če ga je kaj v meni. (DG: 187)

Jordan tudi prijatelju Robertu, duhovniku iz Petelinjega, zanika, da je nacionalist:

Prvi : v Trontelj ne prihajam zaradi slovenstva. Drugi : nacionalist ne samo da nisem, ampak tudi ne bom biti. Če je sploh kakšna lekcija, ki bi si jo morali zapomniti iz prve polovice dvajsetega stoletja, je ta, da nacionalizem ni iz božjega duha! (DG: 140)

V romanu *Cesta s cipreso in zvezdo* osrednji junak Sergij Andrej i odraste v poitalijaneni družini. Toda tekom odrasčanja odkrije svojo narodno identiteto in postane zaveden Slovenec. Kljub temu pa ni nacionalist:

Nacionalizem mi je tuj. A braniti istovetnost, ki ti jo je usoda dala, ni nacionalizem. Če bi bil jaz nacionalist, bi moral zavreči jezik in kulturo, s katerima sem bil posiljevan. A ne mislim zavreči ne italijanskega jezika ne italijanske kulture. (CCZ: 237)

7.2 Denar, slava, pohlep

»lovek pa ne fivi samo od dolarja, kakor ne fivi samo od dinarja. / fivi tudi od neplačljivega. Od prihodnosti. Od nebes« (VB: 181), pravi Rebula v Vrtni bogovi.

Podobno razmišlja tudi Abdon Grudovar iz romana *Sen ni ples*, le da je njemu najpomembnejša ljubezen: »Do denarja mi ni, na položaje se posvifgam. A odkrito priznam: ljubezen mi je vse. Bog pomagaj!« (SP: 57).

Pripovedovalec v *Sen nem plesu* o Silvanu Kandorju pravi, da »ni poznal trpe in zaskrbljenosti umetnika za svoj ugled, poklicno ljubosumje mu je bilo tuje, tuj tudi pohlep po –e tako problemati ni slavi poldrugmilijonskega naroda« (SP: 145).

8 ZAKLJU EK

Za Rebulo (1991: 27) je vrednota »merilo, ki pogojuje love-ko idejno in bivanjsko fivljenjsko izbiro.« lovek je po njegovih besedah »obsojen na to, da vrednoti, kakor je obsojen na to, da diha« (prav tam). » e [í] priznavamo vrednoto, moramo priznavati tudi razlike med vrednotami, se pravi lestvico vrednot« (Rebula 1986: 140). Vrednote, ki jih zagovarjajo Alojz Rebula in njegovi literarni liki, smo razvrstili po Muskovi (2000) vrednotni hierarhiji. Musek vrednote razdeli na dve veliki skupini: na dionizi ne in na apolonske vrednote, vsaka od njiju pa se spet deli na dve podskupini. Med dionizi ne tako sodijo hedonske vrednote in vrednote potence, med apolonske pa moralne vrednote in vrednote izpolnitve.

Iz obravnavanih virov smo izpisali vrednote, ki jih je bilo mogo e v njih zaznati, in jih razvrstili v urejen hierarhi ni sistem, ki ga lahko pojmuje mo kot Rebulov vrednotni svet. Na tem mestu –e enkrat poudarjamo, da smo lo ili vrednote, ki jih zagovarja pisatelj v esejih, predavanjih, dnevnikih in intervjujih, od vrednot, ki jih zagovarjajo njegovi literarni liki v romanih. Prve smo obravnavali kot vrednote Alojza Rebule, druge pa kot vrednote njegovih literarnih likov. Ugotovili smo, da so vrednote pisatelja skoraj identi ne z vrednotami njegovih literarnih likov.

Hedonske vrednote so povezane s utnimi dobrinami in potrebami. Rebula jih niti ne odklanja niti jih ne zagovarja, do njih je o itno zadržan. Med njimi smo izpostavili le vrednoto prijateljstva. Tako Rebula kot njegovi literarni junaki prijatelje i– ejo predvsem med Slovenci in tistimi, ki kafejo zanimanje za klasi no filologijo (*Ka ja rofla*).

Vrednote potence povezujemo z doseflki in uveljavljanjem. Vrednoti ljubezni do domovine in ljubezni do maternega jezika sta za Rebulo eni najpomembnej–ih vrednot, zagotovo pa sta najpomembnej–i med poten nimi vrednotami. V okviru prve smo pisali o Rebulovem razlikovanju med narodno pripadnostjo in narodno zavestjo ter o zavra anju manjvrednostnega kompleksa Slovencev. Majhnost in ogroflenost slovenskega naroda pisatelj pogosto navaja kot prednost (*Na slovenskem poldnevniku, Nokturno za Primorsko, Jutri ez Jordan*). Ob vrednoti ljubezni do domovine je spoznal njeno nezadostnost in nemo trajnega osmi–ljanja fivljenja. Kot pripadnik majhnega naroda in –e dodatno zamejec je gojil ideale o svojem narodu, ki so bili dale od resni nosti (*Jutri ez Jordan*). Narodnosti in vere ne istoveti, toda poudarja njuno tesno povezanost (*Divji golob, Nokturno za Primorsko*). Zaveda

se, da ogrofenost jezika pomeni ogrofenost nacionalne biti, zato narodno zavest pogojuje z jezikovno (*Na slovenskem poldnevniku, Jutri ez Jordan*). Slovenino doživlja kot jezik resnice (*Cesta s cipreso in zvezdo*), narodni ponos pa pojmuje kot del moralne drže (*Ve er z Alojzom Rebulo*). Denar je vrednota le za eno literarno osebo (*Sen ni ples*), ostali literarni liki in Rebula sam (*Vrt bogov*) pa vrednote, kot so denar, slava in ugled, odločno odklanjajo.

Moralne vrednote se nanašajo na dolžnosti in odgovornosti. Med njimi Rebula najvišje vrednoti dobroto in ljubezen, sledita jima svoboda in pravica. V vseh obravnavanih delih so prisotni skrb za človeka in spoštovanje njegovega dostojanstva, spoštovanje življenja in Boga. Tako pisatelj kot literarni junaki stremijo k istemu cilju – biti človek (*V Sibilinem vetru, Ka ja rofla*).

Pisateljev pogled na ljubezen smo večinoma razbirali iz besed in dejanj njegovih literarnih likov in ugotovili, da je ljubezen zanj ena temeljnih vrednot. Gre za ljubezen med moškim in žensko. Nekateri literarni junaki žensko doživljajo kot bivanjski smisel (*Ka ja rofla, V Sibilinem vetru, Cesta s cipreso in zvezdo*), prav zato jih izguba ljubljene ženske močno zaznamuje (*Sen ni ples, Jutri ez Jordan*). Drugi ljubezni ne vračajo, predvsem zato, ker ostajajo zvesti duhovniškemu poklicu (*Nokturno za Primorsko, Divji golob*).

Swobodo in pravico pisatelj navaja kot nespremenljivi ali ontološki vrednoti (*Na slovenskem poldnevniku*). Njegovi literarni junaki močno hrepenijo po svobodi (*V Sibilinem vetru, Jutri ez Jordan*), vneto pa zagovarjajo tudi pravičnost (*Divji golob, V Sibilinem vetru*).

Zadnja in za Rebulu verjetno najpomembnejša skupina vrednot so izpolnitvene vrednote. To so vrednote izpolnjenosti in dovršitve posameznikove eksistence. Med njimi je za Rebulu nedvomno najpomembnejša vera v Boga. Tako pisatelj kot njegovi literarni liki vero doživljajo kot dar (*Na slovenskem poldnevniku, Sen ni ples*), kot ponifnost, ljubezen in upanje (*Divji golob*). Vera daje smisel njihovemu življenju (*Vrt bogov*), zato si življenja brez nje ne predstavljajo (*Cesta s cipreso in zvezdo*). Vera zahteva racionalen pristop, toda razum niti v pisatelju (*Pogovori z Alojzom Rebulom*) niti v literarnih likih (*V Sibilinem vetru*) ne zadušijo vere v Boga. Tragičnost človekovega življenja je za literarne junake največji argument proti obstoju Boga (*V Sibilinem vetru, Jutri ez Jordan*), nasprotno pa je slaba vest v nem življenju najmožnejši razlog za verovanje vanj (*Vrt bogov, Na slovenskem poldnevniku, Sen ni ples, Nokturno za Primorsko, Jutri ez Jordan*). V obravnavanih esejih in dnevniku pisateljevih

dvomov v obstoj Boga nismo zasledili, v njegov obstoj pa so podvomile nekatere literarne osebe (*Nokturno za Primorsko*).

Med izpolnitvenimi vrednotami je za pisatelja pomembna tudi resnica, ki jo –teje med nespremenljive vrednote (*Na slovenskem poldnevniku*), zagovarjajo pa jo tudi literarni liki (*Divji golob*, *Sen ni ples*). Resnico Rebula tesno povezuje z vrednoto kulture. eprav mu je kultura sprva predstavljala smisel flivljenja, je kasneje spoznal, da kultura ne more dokon no osmisлити njegovega flivljenja (*Na slovenskem poldnevniku*). Pisatelj zna ceniti tudi umetnost in knjiflevnost (*Vrt bogov*). Cenijo ju tudi literarni liki (*Sen ni ples*, *V Sibilinem vetru*), prav vsi po vrsti pa tako kot Rebula sam ob udujejo Danteja (*Ka ja rofla*, *Cesta s cipreso in zvezdo*, *Nokturno za Primorsko*). Tudi antika ima za Rebulo in njegove literarne like velik pomen. Pisatelj priznava, da je Gr ija zanj »domovina srca« (Rojc 2009: 119), podobno pa utijo tudi nekateri literarni junaki (*Ka ja rofla*). Pisatelj visoko vrednoti tudi izobrazbo, kar sklepamo fle iz samega dejstva, da so prav vsi osrednji liki obravnavanih romanov izobrafeni.

Rebula je velik ob udovalec narave (*Vrt bogov*), njegova globoka ljubezen do nje pa veje tudi iz njegovih romanov (*Divji golob*, *Ka ja rofla*). Z naravo je povezana tudi naslednja vrednota, tj. lepota. Dofliviljanje lepega v opusu Alojza Rebule smo opredelili na dveh ravneh: lepo je sad lovekove umetni–ke ustvarjalnosti (*Ka ja rofla*) in ob udovanje lepote v naravi (*Divji golob*, *Ka ja rofla*). Kot zadnjo vrednoto smo izpostavili smiselnost flivljenja. Rebulove literarne junake vseskozi pretresa vpra–anje o bistvu in pomenu flivljenja. Pisatelj v razli njih zgodovinskih obdobjih predstavlja loveka kot bitje, ki vztrajno i– e smisel svojemu flivljenju. Rebula bivanjski smisel odkriva v narodnosti, ljubezni, kulturi, knjiflevnosti, dokon no pa ga najde v kr– anstvu.

e povzamemo, pri Rebuli so v ospredju apolonske vrednote, znotraj teh pa izpolnitvene, med dionizi nimi vrednotami prevladujejo zlasti vrednote potence. Na koncu razprave lahko samo –e dodamo, da se strinjamo s trditvijo Jake Müllerja (1970: 52), ki je ob analizi *Sen nega plesa* zapisal, da »Rebulovi liki poznajo nihanje relativizma, toda trajnega stanja ni nosti ali aprioristi nega nihilizma ne poznajo. Vrednote se jim druga za drugo drobe in izginjajo, ne izginja pa hotenje po vrednotah.«

10 VIRI IN LITERATURA

10.1 Viri

- Fabjan Bajc, Diomira [Slovenski kulturni klub ó Trst]: *Ve er z Alojzom Rebulo*. Trst: Mladika, 1989.
- Rebula, Alojz: *Cesta s cipreso in zvezdo*. Trst: Mladika, 1998.
- ó ó *Divji golob*. Celje: Mohorjeva druflba, 1972.
- ó ó *Jutri ez Jordan*. Celje: Mohorjeva druflba, 1988.
- ó ó *Ka ja rofla*. Ljubljana: Mihela , 1994.
- ó ó *Na slovenskem poldnevniku: predavanja in eseji*. Maribor: Obzorja, 1991.
- ó ó *Nokturno za Primorsko*. Celje: Mohorjeva druflba; Trst: Mladika, 2004.
- ó ó *Sen ni ples*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.
- ó ó *Vrt bogov*. Ljubljana: Slovenska matica, 1986.
- ó ó *V Sibilinem vetru*. Ljubljana: Slovenska matica, 1968.
- Rojc, Tatjana: *Pogovori z Alojzom Rebulo: ob pisateljevi petinosemdesetletnici*. Gorica: Gori-ka Mohorjeva druflba; Celje: Celjska Mohorjeva druflba: Dru-tvo Mohorjeva druflba; Celovec: Mohorjeva, 2009.

10.2 Literatura

- Cenda-Klinc, Marija: Nokturno za Primorsko. *Mladika*, leto 49, -t. 4 (maj 2005). 39ó40.
- Glu-i , Helga: Sla po smislu: Alojz Rebula: Ka ja rofla. *Razgledi*, -t. 12 (10. junij 1994). 44.
- Glu-i , Helga: Postopno samozavedanje. *Razgledi*, -t. 11 (26. maj 1999). 30.
- Glu-i , Helga: *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 2002.
- Horvat, Jofe: Alojz Rebula, V Sibilinem vetru. *Sodobnost*, letn. 18, -t. 2 (1970). 206ó209.
- Inkret, Andrej: Branje: Alojz Rebula, Divji Golob; Ingoli , Onduo, moj rni fant; Mira Miheli eva, Vrnite se, sinovi; Branka Jurca, Rodi-se samo enkrat. *Na-i razgledi*, letn. 22, -t. 2 (26. januar 1973). 36.
- Jelin i , Du-an: Primorski knjifni trg. *Dialogi*, letn. 29, -t. 6/7 (1993). 122ó126.
- Jevnikar, Martin: Alojz Rebula: Cesta s cipreso in zvezdo. *Mladika*, letn. 42, -t. 10 (1998). 283.
- Jurin i , Edelman: Meja ó flivljenje, zdrufluje in lo uje. *Fontana: revija za knjiflevnost in kulturo*, -t. 29/30 (december 1999). 148ó152.

- Klop i , Katja: Alojz Rebula: Nokturno za Primorsko. Celje ó Trst: Mohorjeva druflba, 2005. *Sodobnost*, letn. 69, -t. 10 (2005). 1338ó1341.
- Koritnik, Andrej: Ma– evanje mita: Alojz Rebula: Cesta s cipreso in zvezdo. *Literatura*, letn. 12, -t. 103/104 (januar/februar 2000). 191ó194.
- Kos, Matevfi: Alojz Rebula: Cesta s cipreso in zvezdo, Mladika, Trst 1998. *Kritike in refleksije*. Ljubljana: Literarno-umetni–ko dru–tvo Literatura, 2000. 198ó199.
- Ko–uta, Miran: Sodobno slovensko slovstvo v Italiji. *Slavisti na revija*, letn. 43, -t. 3 (1995). 377ó401.
- Ko–uta, Miran: *Krpanova sol*. Ljubljana: Cankarjeva zaloflba, 1996.
- Kozmus, Roman: *Rebulova hoja za smislom: teolo–ke kreposti vere, upanja in ljubezni v delih Alojza Rebule*: doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Teolo–ka fakulteta, 2003.
- Kozmus, Roman: Biti lovek imbolj: pojmovanje narodnosti pri Alojzu Rebuli, skoraj–njemu osemdesetletniku. *Zvon: kulturno-druflbena revija*, letn. 7, -t. 3 (junij 2004). 49ó51.
- Matajc, Vanesa: Alojz Rebula: Ka ja rofla, Zaloflba Mihela , Ljubljana 1994. *Osvetljave: kriti–ki pogledi na slovenski roman v devetdesetih*. Ljubljana: Literarno-umetni–ko dru–tvo Literatura, 2000. 55ó58.
- Müller, Jaka: Izrazna dvojnost Rebulovega Sen nega plesa. *Slavisti na revija*, letn. 18, -t. 1/2 (1970). 17ó54.
- Musek, Janek: *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy, 1993.
- Musek, Janek: *Nova psiholo–ka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy: In–titut za psihologijo osebnosti, 2000.
- Pirjevec, Marija: *Na pretoku dveh literatur: –tudije in eseji*. Trst: Zaloflni–tvo trfla–kega tiska, 1992.
- Pirjevec, Marija: Nekatere tipolo–ke rte slovenskega pripovedni–tva na Trfla–kem (ob pisateljih Borisu Pahorju in Alojzu Rebuli). *Zbornik predavanj/XXXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 26. 6.ó15. 7. 1995. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in knjiflevnosti, 1995. 163ó174.
- Rojc, Tatjana: Alojz Rebula: z besedo »upornik po daru najvi–jega«. *2000: revija za kr–anstvo in kulturo*, -t. 211/212/213 (2009). 20ó30.
- Rojc, Tatjana: Transcendenca in imanenca: knjiflevnost Borisa Pahorja, Alojza Rebule, Miroslava Ko–ute. Preteklost, prihodnost ali univerzalnost?. *Sodobna slovenska knjiflevnost (1980ó2010)*. Ljubljana: Znanstvena zaloflba Filozofske fakultete, 2010. 253ó260.

- Skaza, Aleksander: Avtorjev odnos do literarnih likov in oblikovanje intelektualne fiziognomije v romanu *Sen ni ples*. *Jezik in slovstvo*, letn. 10, št. 8 (december 1965). 2356241.
- Sruk, Vlado: *Mali filozofski leksikon*. Maribor: Obzorja, 1985.
- Stres, Anton: *Etika ali Filozofija morale*. Ljubljana: Druffina, 1999.
- Malamun-Biedrzycka, Katarina: *Umetniški vzpon Alojza Rebule: ob pisateljevi sedemdesetletnici*. Koper: Lipa, 1995.
- Trstenjak, Anton: *lovek bitje prihodnosti*. Ljubljana: Slovenska matica, 1985.
- Zadavec, Franc: *Slovenski roman dvajsetega stoletja*. Murska Sobota: Pomurska založba; Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 199762002.
- Zadavec, Franc: *Zvezde kresnih ve erov: razgledi po nagrajenih romanih*. Ljubljana: Delo, 2010. 1086117.
- Febovec, Marjeta: *Slovenski književniki: rojeni od leta 1920 do 1929*. Ljubljana: Karantanija, 2007.

Izjava o avtorstvu

Spodaj podpisana Tanja Hribar izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 4. julija 2013

Tanja Hribar